

Språkpolitiske fremstillinger av flerspråklighet.

En kritisk diskursanalyse av rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*.

SARA BUFFETTI

VEILEDER

Nils Rune Birkeland

Universitetet i Agder, 2020

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Master

Forord

Det å skrive masteroppgave har vært en lang, men lærerik prosess. Fra den første prosjektbeskrivelsen jeg leverte for nesten ett år siden, til oppgaven jeg skriver ferdig nå, har flere ting endret seg, både i masteroppgavens omfang og i livet mitt. Nå at studieløpet er avsluttet, føler jeg veldig glad og stolt over det jeg har oppnådd i disse to årene.

Jeg vil begynne med å takke min veileder, Nils Rune Birkeland, for konstruktivt og nyttig innspill gjennom hele skriveprosessen.

Takk til mine medstudenter for diskusjon, oppmuntring og mange skrive timer sammen.

Takk til linjeforeningen *Yggdrasil* for det hyggelige miljøet rundt språk og litteratur på UiA, som jeg fikk lov å være en del av. Takk til mine kollegaer for vennskap og støtte.

Takk til min familie for å ha alltid støttet meg i mine studier og livsvalg.

Og sist, men ikke minst, takk til min kommende mann, Knut, for å ha vært utrolig hjelpsom og tålmodig med meg i denne krevende perioden.

Kristiansand, 15. mai 2020

Sara Buffetti

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Sammendrag	6
Summary	7
1. Innledning	8
1.1. Problemstilling og formål	8
1.2. Bakgrunn for valg av tema	10
1.3. Valg av empiri og metode	11
1.4. Oppgavens struktur	12
2. Teoretiske perspektiver	13
2.1. Flerspråklighet	13
2.1.1. Flerspråklighet på individnivå	13
2.1.2. Flerspråklighet på samfunnsnivå	17
2.2. (Språk)ideologi	22
2.2.1. Ikonisering, fraktal rekursivitet og sletting	25
2.2.2. Ulike ideologier om språk	27
2.3. Kritisk diskursanalyse	31
2.3.1. Om begrepet diskurs og diskursanalyse	31
2.3.2. Vitenskapsteoretiske grunnlag for diskursanalyse	32
2.3.3. Kritisk diskursanalyse	34
2.3.4. Oversikt over ulike kritiske diskursanalytiske tilnærminger	35
2.3.5. Norman Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærming	37
Den tredimensjonale modellen	38

Den nye modellen	39
3. Metodiske perspektiver	43
3.1. Analysemateriale	43
3.1.1. Rapportens struktur	44
3.2. Kritisk diskursanalyse som analysemetode	45
3.2.1. Metaforiske representasjoner: nominalisering og passivering	47
3.2.2. Modalitet	48
3.2.3. Diskursordener: diskurser, genrer og stiler	50
3.2.4. Intertekstualitet og interdiskursivitet	51
3.2.5. Rekontekstualisering	52
3.2.6. Antagelser	52
3.3. Utfordringer ved valg av metode	53
4. Analyse av rapporten Språk i Norge – kultur og infrastruktur	55
4.1. Sosiale begivenheter	55
4.1.1. Metaforiske representasjoner	55
Nominalisering	55
Passivering	57
4.1.2. Modalitet	60
4.1.3. Intertekstualitet	65
4.2. Sosiale praksiser	67
4.2.1. Genrer	68
4.2.2. Diskurser og interdiskursivitet	70
4.2.3. Stiler	73
4.2.4. Rekontekstualisering	75
4.2.5. Antagelser	76

4.3. Sosiale strukturer	77
4.3.1. Språk som infrastruktur	77
4.3.2. Språkrådet som språkpolitisk aktør	78
4.3.3. Nye språkpolitiske utfordringene	80
5. Avsluttende konklusjoner	83
6. Litteraturliste	86
7. Vedlegg	93
Vedlegg 1: Oversikt over nominaliseringer i teksten	93
Vedlegg 2: Oversikt over passiviseringer i teksten	95
Vedlegg 3: Oversikt over modaliteter i teksten	97
Vedlegg 4: Oversikt over intertekstuelle referanser i teksten	100
Vedlegg 5: Oversikt over diskursenes nøkkelord i teksten	105

Sammen drag

Samfunnet bygger på strukturer som økonomi, politikk og velferd. Språk er også en av disse. Språket er nemlig ikke bare en måte å kommunisere på, men også et sosialt fenomen. Med grunnlag i denne påstanden undersøker jeg rollen språket har i samfunnet og hvordan språk og samfunnet påvirkes gjensidig både i teorien og i praksis i Norge.

I et internasjonalt perspektiv har Norge en særstilling. Debatt om språk har vært sentralt siden 1800-tallet, og flerspråklighet er et kjent og historisk fenomen. Språksituasjonen i Norge har krevd regulering og inngrep fra politiske virksomheter til å sikre bruk av norsk som samfunnsbærende språk og anerkjennelse av nasjonale minoriteter. I dag står språkpolitikken foran nye utfordringer knyttet til globale samfunnsprosesser som internasjonalisering og digitalisering, og ny kunnskap og en ny debatt om flerspråklighet er ønskelig.

Min masteroppgave tar i betraktning et språkpolitisk dokument og diskutere følgende problemstilling: Hvordan fremstilles diskurser om språk og flerspråklighet i Norge i Språkrådets rapport *Språk i Norge – kultur og infrastruktur?*

Jeg bruker Faircloughs tilnærming til kritisk diskursanalyse som verktøy til å utføre en analyse på metalingvistisk nivå, altså en analyse av diskurs om språk. Interessen har blitt rettet mot diskurser om språk og flerspråklighet og deres språkideologiske forutsetninger på tre nivå: sosiale begivenhet, sosiale praksis og sosiale struktur. I analysen merker jeg ulike tendenser som bidrar til å fremheve politiske handlinger fremfor sosiale identiteter. Rapporten i sin helhet fremstår som en genrehybrid der diskurser om språk, politikk, flerspråklighet, samfunn og utdanning samspiller i stor grad. Hensikten med analyse er å sette lys på språk og flerspråklighet som samfunnsrelevante tema og å bidra til bevissthet rundt utfordringene knyttet til det.

Summary

The modern society have its foundations in structures as economy, politics and welfare. Language is one of those as well. Language is not only a medium for communication but can be understood and studied as a social phenomenon. With this premise in mind I explore the role of language in society and how language and society influence one another both in theory and in practice, by examining the linguistic situation of Norway.

Norway constitutes a unique case in the international panorama. The debate about language has begun in the end of the eighteenth century and has been a long-lasting interest for people and decision-makers. Moreover, Norway has a geographical and historical closeness to multilingualism as a phenomenon. On the Norwegian territory are indeed more languages than the national language Norwegian, that itself includes two written variants. Sami languages, Kven, Norwegian Romani and Romanes are recognized as national minority languages and Norwegian Sign Language has a long tradition in the country. The unique linguistic situation of Norway has required a strong involvement by politician in order to assure Norwegian as a society-bearing language in the future and protection to minority languages. Today is Norway facing the challenges of global tendencies as internationalization and digitalization in many sectors of society, and this requires new understanding and discussion about multilingualism.

This study wants to research how the discourse about the Norwegian linguistic situation and multilingualism is represented in the report *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* by Språkrådet. The research has been conducted by using Norman Fairclough's approach to critical discourse analysis and supplied by theories about language ideology. The analysis has been carried on three levels: social events, social practices and social structures. In analysing the material, I observe tendencies that highlight political practices rather than social individuals. The report in its entirety appears as a hybrid genre, in which discourses about language, politics, multilingualism, society and education interact widely.

The aim of my study is to bring to light the social aspect within language and multilingualism and with that to contribute to research and consciousness about its challenges.

1. Innledning

1.1. Problemstilling og formål

Språk i sin alminnelige definisjon er en måte å kommunisere på. Behov å kommunisere finnes i alle samfunn og berører alle de som deltar i sosiale sammenhenger. Språket har samtidig en individuell dimensjon knyttet til identitet og tilhørighetsfølelse og en kulturell betydning som referer til et lands historie og holdninger. Språk som fenomen kan studeres fra mange perspektiver, og utgjør et bredt og tverrfaglig sammensatt forskningsfelt. I masteroppgaven min har jeg valgt å rette oppmerksomhet mot språk som et sosialt fenomen, det vil si å undersøke hvilken rolle språk har i samfunnet, og hvordan språk og samfunnet kan påvirkes gjensidig.

Norge tilbyr et sjeldent og interessant tilfelle der språk har hatt en sentral rolle i den offentlige debatten siden 1800-tallet. Med nasjonsbygging kom språkspørsmål ut til folk, og dermed ble språk ikke bare et emne for lingvister og eksperter, men et aktuelt tema for politiske og institusjonelle aktører. Politikken har grepet inn ved å styre språket gjennom utarbeidelse av normer og retningslinjer for bruk, og ved å lage strategier for å utvikle eller bevare språket. Dette kalles for språkpolitikk, språkplanlegging eller språknormering.

Haugen (1993, s. 109) forstår språkplanlegging i praksis som et forsøk å styre språkutvikling i den retningen ønsket av dem som er ansvarlig for planlegging. Å planlegge språklige prosesser betyr å forutsi endringer, men også å innvirke på disse med full bevissthet. I løpet av de siste 120 årene har det vært en lang rekke rettskrivingsreformer og språkpolitiske tiltak som har hatt som eksplisitt formål det å sikre bruken av et velfungerende norsk språk på alle samfunnsområder. Dette har ført til språksituasjonen vi kjenner i landet. Norsk er uten tvil det samfunnsbærende språket i Norge i dag: Det er både språk i bruk og symbol for fellesskap i hele landet.

Til tross for det er språket i dag utsatt for ulike samfunnsprosesser, bl.a. globalisering, migrasjon og digitalisering. Det norske språket står under sterkt press fra engelsk på mange samfunnsområder, og domenetap er en term som har blitt stadig mer brukt i språkpolitisk kontekst (jf. Kultur- og kirke departementet, 2008). At et språk endrer seg i tid er ikke et nytt

fenomen, og at ulike språk lever sammen ved siden av hverandre i et språksamfunn er heller ikke noe nytt.

Norge har en lang historie av flerspråklighet. Selv om begrepet *flerspråklighet* til en viss grad er omdiskutert og kan forstås fra ulike perspektiver, tar jeg foreløpig definisjon på flerspråklighet som språksituasjonen der et samfunn eller et individ bruker to eller flere språk (Røynealand, 2017, s. 36). I Norge finnes ett offisielt språk – norsk – med to skriftformer, bokmål og nynorsk. Disse har vært likestilte språk siden 1885. Norge har i tillegg et urfolksspråk – samisk –, og flere nasjonale minoritetsspråk – kvensk, romani (språk til romanifolk), romanes (språk til sigøynere). Av disse har samisk status som offisielt språk, det vil si at samisk er likestilt med norsk i forvaltningsområdet for samisk språk ifølge sameloven (1989, § 1-5). De andre nasjonale minoritetsspråkene i Norge har ingen offisiell status, men er beskyttet av den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk som Norge ratifiserte i 1993 (ETS nr. 148, 1992). Et annet anerkjent språk i landet er norsk tegnspråk. Det har per i dag ikke offisiell status, men det anerkjennes som et fullverdig språk, og en del av det flerspråklige Norge.

I tillegg finner man de såkalte «nye minoritetsspråkene». I dag har cirka 17,7% av befolkningen i Norge innvandrerbakgrunn. Som resultat av migrasjon, økt mobilitet og globalisering har de tatt med seg en rekke språk til Norge, av dem de mest brukt er polsk, litauisk, somali, urdu og ulike varianter av arabisk (Statistisk sentralbyrå, 2019). I tillegg er kunnskap om det engelske språket utbredt i store deler av det norske samfunnet, og språket er i bruk i mange samfunnsområder.

Slik at det blir presentert er det ingen tvil om at Norge er et flerspråklig land. Likevel er ulike språkkrav stilt til ulike samfunnsgrupper, og tilhørighet til en eller annen gruppe er i større grad avhengig av politiske og juridiske beslutninger enn individuelle valg. Hvordan man forstår begrepet flerspråklighet og de bakenforliggende (språk)ideologier ligger til grunn for en diskusjon om språk i Norge og deres konsekvenser for det større samfunnet.

Grunnholdning er at språk har en vesentlig rolle i samfunnet idet det bærer med seg meninger og ideologier som kan bli brukt til å fremstille et visst bilde av språksituasjonen og flerspråklighet i Norge. Formålet i denne masteroppgaven er ikke av politisk eller normerende natur, derimot kritisk og beskrivende i den forstand at min interesse ligger i å undersøke relasjoner mellom språk i bruk og sosiale praksiser i samfunnet. Problemstillingen

i min masteroppgave kommer som følge av en sterk personlig interesse for språk og samfunn, men jeg skal på ingen måte komme frem til klare og endelige konklusjoner om hvordan flerspråklighet i Norge bør håndteres politisk. Mitt formål er å sette lys på mulige utfordringer og bidra til debatt innen forskningsfeltet.

Problemstillingen min er følgende:

Hvordan fremstilles diskurser om språk og flerspråklighet i Norge i den språkpolitiske rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*?

Det handler altså om å utføre en diskursanalyse av uttalelser om språk på et metalingvistisk nivå:

Hvilken rolle har språkdiskursen i samfunnet?

Hvordan brukes språket i diskurser om språk og flerspråklighet i Norge?

Hvilke (språk)ideologier kan skjule seg bak språklige valg og diskursavgrensninger?

Hvordan kan språk og språkideologier påvirke sosiale praksiser og strukturer?

1.2. Bakgrunn for valg av tema

Valget av tema har sitt grunnlag i personlige erfaringer og interesser. Jeg kom til Norge for fem år siden som student fra Italia. Norsk er ikke mitt førstespråk, og det er ikke mitt andrespråk heller hvis man regner med engelsk og tysk som jeg har lært i løpet av mine skoleår i Italia. Likevel har norsk blitt språket jeg bruker mest til hverdags nå, på universitet, på jobb og ikke minst hjemme. Jeg synes at min “spesielle” bakgrunn kan bidra til et nytt perspektivet innen forskningsfeltet, men på samme tid er jeg klar over at min oppfattelse av flerspråklighet er farget av min bakgrunn.

I tillegg til det hadde jeg mulighet å være i praksis hos Språkrådet i Oslo i april 2019. Den var en lærerik erfaring som har bidratt til å øke min interesse for de sosiale og politiske aspektene ved språket. I seksjonen for fagspråk og språk i samfunn og høyere utdanning hadde jeg mulighet til å observere jobben Språkrådet gjør for å sikre tilgang til språk for alle i samfunnet, og problematikker knyttet til et språk og et samfunn i stadig endring.

Språk og språkpolitikken har lenge vært tema for debatt og forskning i Norge, tradisjonen innen feltet er rik og utgjør et viktig grunnlag for min masteroppgave. Tema er både faglig og samfunnsrelevant, og jeg håper at mitt arbeid kan bidra til bevissthet rundt språksituasjonen i Norge.

1.3. Valg av empiri og metode

Rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* ble levert av Språkrådet i 2018. Eksplisitt mål for rapporten er:

«å identifisere de viktigaste innsatsområda for å sikre at norsk språk, nasjonale minoritetsspråk og norsk teiknspråk står sterkt på alle samfunnsområder også i framtida» (Språkrådet, 2018a, s. 6).

Behov for en ny diskusjon om språkpolitikk i Norge oppstår ti år etter den siste språkmeldingen *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* (Kultur- og kirke departementet, 2008). Rapporten kom ut samtidig med et forslag til en ny, helhetlig språklov og en ny språkmelding som skal være klar våren 2020.

Utvalget gir en oversikt over språksituasjonen på seks viktige samfunnsområder: arbeidslivet, språkteknologi, mediespråk, språk i skolen og i akademia og det flerspråklige Norge. Både samfunn og språk er i konstant endring, og ifølge rapporten, står språksituasjonen i Norge frem som usikker i fremtiden. Rapporten slår fast at de nevnte innsatsområdene bør vurderes på nytt på grunnlag av de samfunnsmessige endringene som har skjedd siden *Mål og mening*. Rapporten har altså et klart språkpolitisk mål knyttet til Språkrådets oppdrag fra Kulturdepartementet. Jeg har valgt denne rapporten som utgangspunkt for min avhandling på grunn av dens betydning i den språkpolitiske konteksten. Den er den mest omfattende språkrapporten siden *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*, og ble gitt ut etter publiseringen av tilstandsrapport for språk og språkbruk (Språkrådet, 2017) og flere undersøkelser i bestemte samfunnsområder. *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* legger også grunnlaget for videre arbeid, både med språklov og stortingsmelding.

Teksten skal undersøkes ved hjelp av kritisk diskursanalyse og analysemodellen presentert av Norman Fairclough i sin dialektisk-relasjonelle tilnærming. En kritisk diskursanalyse har som

hovedformål å forklare samspill mellom språk i teksten og sosiale praksiser i samfunnet, og særlig i forbindelse med makt og ideologi. Metoden er kritisk i den forstand at den vil undersøke hvordan språk kan bli brukt til å fremheve ulike diskurser i samfunnet. Kritisk diskursanalyse er tradisjonelt et tverrfaglig forskningsfelt som egner seg til analyse av flere samfunnsvitenskapelige og humanistiske problemstillinger. Derfor skal jeg utfylle i min oppgave teori om kritisk diskursanalyse med tidligere forskning og litteratur om (språk)ideologi og flerspråklighet.

1.4. Oppgavens struktur

I kapittel 2 presenteres oppgavens teoretiske rammeverk. Her er teorien delt i tre deler: flerspråklighet, språkideologi og kritisk diskursanalyse. For den første vil jeg gjøre rede for flerspråklighet som fenomenet, både på individ- og samfunnsnivå. Hvordan man forstår begrepet *flerspråklighet* er direkte knyttet til ulike teorier om språkideologi som blir fremlagt i underkapittelet 2.2. For det andre vil gjøres rede for begrep diskurs og kritisk diskursanalyse. Deretter introduseres Norman Faircloughs dialektisk-relasjonelle versjon av kritisk diskursanalyse. Fairclough tilbyr en undersøkelse av forholdet mellom språk og samfunnet som blir utført gjennom en tredimensjonal modell for analyse.

I kapittel 3 drøftes den metodiske fremgangsmåten som benyttes i oppgaven. En oversikt over de viktigste analytiske verktøyene blir gitt, samt en diskusjon over utfordringer knyttet til analysemetoden.

I kapittel 4 utføres selve analyse av det empiriske materialet. Analysen av det språkpolitiske dokumentet *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* skal følge Faircloughs tredimensjonale analysemodellen. Den består av analyse av sosiale begivenheter, sosiale praksiser og sosiale strukturer.

I kapittel 5 presenteres noen avsluttende og oppsummerende tanker om problemstilling, samt innspill til videre debatt.

2. Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet vil jeg beskrive det teoretiske rammeverket for min analyse. Utgangspunktet er et sosiosemiotisk perspektiv som setter fokus på det sosiale aspektet ved språk og flerspråklighet. Jeg skal først gjøre rede for flerspråklighet som fenomen både fra et individuelt og et samfunnsmessig perspektiv. Hvordan språk og samfunnet påvirkes gjensidig kan utforskes ved hjelp av begrepet (språk)ideologi. Dette blir sentralt i diskusjonen om diskursanalyse og i drøftingen av Norman Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærmingen som ligger til grunnlag for teori og metode i min masteroppgave.

2.1. Flerspråklighet

Problemstillingen som jeg har valgt for masteroppgaven min handler om hvordan diskurs om språk og flerspråklighet fremstilles i en språkpolitisk tekst. For å analysere meninger knyttet til flerspråklighet synes jeg det er nødvendig å diskutere selve begrepet *flerspråklighet*. I nyere tid har prosesser som globalisering og migrasjon medført et økt behov for forståelse og diskusjon rundt flerspråklighet på ulike nivåer i samfunnet, både i Norge og i verdenssammenheng.

Man kan studere flerspråklighet fra ulike perspektiver. Den mest vanlige måten å undersøke fenomenet flerspråklighet er å skille mellom et individnivå og et samfunnsnivå. Jeg har også valgt å bruke denne avgrensingen, selv om i min analyse vil jeg prioritere flerspråklighet i en samfunnsmessig kontekst.

2.1.1. Flerspråklighet på individnivå

Studiet om flerspråklighet på individnivå baserer seg på definisjonen av to- eller flerspråklighet som situasjonen der en person som snakker ett språk, kan produsere fullstendige og meningsfulle ytringer på et annet språk. Denne definisjonen gitt av Haugen (1953, s. 7) er kun én av de mulige forklaringene av termen. Noen lingvister mener at det er nok å kunne forstå ytringer på et annet språk for å kalle seg flerspråklig, noen andre stiller derimot større krav. Et eksempel er definisjonen av Bloomfield som mener at et individ må ha

«native-like control of two languages» (Bloomfield, 1933 sitert i Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 25) for å regnes som tospråklig. Et tospråklig individ må altså ha språkferdigheter i begge språkene på samme nivå med individer som behersker hvert av de to språkene som morsmål. Tallet på flerspråklige personer i verden hadde blitt mye lavere om vi stiller Bloomfields kravene. Weinreich har gitt definisjon på tospråklighet som «praksis med å bruke to språk vekselvis» (Weinreich, 1974 sitert i García & Wei, 2019, s. 29). Tospråklighet betyr altså å kunne veksle mellom de ulike språkene. Dessuten har Europarådet foreslått definisjonen av flerspråklighet på individnivå som «evne til å bruke flere språk, i forskjellig grad og til spesifikke formål», og at termen *mangespråklig* blir i stedet nyttet når det gjelder bruk av flere språk i samfunnet (García & Wei, 2019, s. 29).

På grunnlag av disse tolkningene av flerspråklighetsbegrep ligger teorien om språk som autonome systemer med ulike struktur. García & Wei foreslår i denne sammenhengen en ny tilnærming til flerspråklighet som avviker fra den tradisjonelle modellen: Flerspråklighet er ikke summen av ulike språkssystemer (et førstespråk + et andrespråk + et tredjespråk, osv.), men noe dynamisk. Språk blir slik oppfattet som et repertoar av semiotiske praksiser som er felles for alle språk, der termen *flerspråklighet* ikke har den samme betydningen lenger. Alle språkene som bidrar i større eller mindre grad til å konstituere individets ressurser blir omfattet i begrepet «transspråking» (García & Wei, 2019, s. 31-35). Likevel er den tradisjonelle forståelsen av flerspråklighet som evne til å kunne flere språk er fortsatt den meste utbredt i forskningslitteratur, og den mest aktuelle for mitt formål.

Alle de førnevnte definisjonene av flerspråklighet tar utgangspunkt i språkferdighetene som kriterium. Språkferdigheten vil beskrive i hvilken grad man kan et språk ved hjelp av et firefelts diagram som skiller mellom muntlige og skriftlige ferdigheter, og mellom reseptive og produktive ferdigheter (Tabell 1.). Denne modellen, kjent fra språkpedagogisk litteratur, er kun ett av de aktuelle perspektivene på flerspråklighet, ettersom fenomenet innebærer mer enn å kunne et språk. I hvilke situasjoner eller kontekster man bruker språkene, til hvilke formål de blir brukt og hvilke holdninger man har til språkene er også relevante spørsmål i diskusjonen om flerspråklighet.

	Muntlige ferdigheter	Skriftlige ferdigheter
Reseptive ferdigheter	Lytte	Lese
Produktive ferdigheter	Snakke	Skrive

Tabell 1. Diagram over språklige ferdigheter (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 26).

Etter diagrammet kan et individets ferdigheter i språk skilles i muntlige og skriftlige ferdigheter, og videre i reseptive og produktive ferdigheter. Reseptive ferdigheter dreier seg om passive ferdigheter som å lytte og å lese, mens produktive eller aktive ferdigheter er evner til å snakke og skrive. Et individ kan beherske et annet språk enn morsmålet sitt muntlig, men ikke skriftlig: Han eller hun kan f.eks. snakke på det andre språket og forstå når språket er snakket, men mangler evne til å lese eller skrive. Et annet tilfelle er at individet har reseptive ferdigheter på andrespråk, han eller hun kan altså lytte og lese, men er ikke i stand til å snakke eller skrive på det språket. En slik fordeling i ferdighetene kalles for *passiv flerspråklighet*. En annen variant av passiv flerspråklighet har individet som bare har lytteferdigheter, uten å kunne verken snakke, lese eller skrive på andrespråket (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 26-27).

Det å være flerspråklig er altså ikke en evne som man har eller ikke har. Det finnes flere måter og grad av flerspråklighet på individnivå. Man kan også skille mellom kommunikative og formelle språkferdighetene. Kommunikative ferdighetene gjelder kapasitet til å forstå språket og gjøre seg forstått når man snakker på det andre språket. Formelle ferdigheter handler om å kunne reglene for språk, nemlig grammatiske og syntaktiske regler i tillegg til normer for hvordan ord uttales. Disse henger tett sammen, og må utfylles med kunnskap om reglene og konvensjoner om språk i bruk, det vil si f.eks. hvordan man kan starte en samtale, takke eller stille et spørsmål. Språkbrukskonvensjoner kan være annerledes fra språk til språk, og evne til å beherske dem er et særtrekk ved flerspråklige individer. Kommunikative ferdighetene og språkbrukskonvensjoner kalles også for kommunikativ kompetanse (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 27-28).

Her har vi fastslått at språkferdighetene til et individ kan sorteres i ulike kategorier, men hvordan de vurderes skaper en rekke problemer. For det første er det vanskelig å bestemme om noen språkferdigheter burde ha mer vekt enn andre: Er å kunne snakke i andrespråket viktigere enn å skrive? Eller er å kunne produsere ytringer som teller mest? For det andre har vi sett at kommunikative kompetansen omfatter flere elementer, noen av dem kan være vanskelig – hvis ikke umulig – å måle nøyaktig: Hvordan kan måle på en eksakt måte kjennskap til språkbrukskonvensjoner?

Hos et flerspråklig individ kan språkene ha et balansert eller ikke-balansert forhold. Man snakker nemlig om *balansert flerspråklighet* når individet behersker begge språkene like godt, mens *ikke-balansert flerspråklighet* oppstår når personen er flinkere i et språk enn det andre. En mulig tolkning av begrepene innebærer at balansert flerspråklighet ikke stille krav på at språkferdighetene er like gode på begge språkene, men at ferdighetene er tilstrekkelige, eller *alders-adekvat*. Med det mener man at ferdighetene er gode nok til å bruke språket i kontekster som er normale på alderstrinnet (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 29-30). Denne begrepsavgrensingen kommer ikke uten problemer. Slik som det har blitt presentert er balansert flerspråklighet en ideal for flerspråklige individer. I praksis vil et flerspråklig individ alltid ha en form for funksjonsfordeling mellom språkene. Det første språket og det andre språket er i bruk i ulike kontekster, eller domener, og til ulike formål. Det medfører også en forskjell i individets språkferdigheter. I tillegg baseres begrepene på enspråklige faktorer som *alders-adekvat* språkferdigheter. Man sammenligner flerspråklige ferdigheter på hvert av språkene med ferdighetene til enspråklige individer ved å stille sammen to størrelser som ikke kan sammenlignes direkte (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 31).

Et annet perspektiv som gjerne blir trukket frem i litteratur om flerspråklighet er språkholdninger. Det er vanskelig å skille mellom et individets holdninger til et språk fra det samme individets holdninger til kulturen eller brukere til det språket. Hva man føler om språk – og derfor på kultur og andre språkbrukere – har stor betydning for den følelses- og identitetsmessige tilknytningen til språket. Språkholdninger er viktige for identitetsopplevelse, og kan også ha konsekvenser på samfunnet som hele (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 43-45). Språkholdningstudier omfatter også holdninger til selve det å være flerspråklig. Det finnes lite forskning i Norge om akkurat dette temaet, så jeg håper

oppgaven min vil være et lite bidrag til feltet, selv om jeg har valgt å begrense tema til holdninger til flerspråklighet i et språkpolitisk dokument.

I dette underkapittelet har vi sett at flerspråklighet er et komplekst fenomen, og sin definisjon er avhengig av formålet med begrepsforklaringen. Det finnes rett og slett ikke en mer korrekt definisjon av flerspråklighet på individnivå enn andre. Problemene ved å gi en eksakt definisjon overføres også når vi prøver å beskrive flerspråklighet på samfunnsnivå.

2.1.2. Flerspråklighet på samfunnsnivå

I sin bredeste forstand har termen *flerspråklighet* blitt brukt til å betegne et individ eller et samfunn som bruker to eller flere språk. Hvis vi tar denne definisjonen da kan man regne at flertallet av verdens befolkning er flerspråklig (Røyneland, 2017, s. 36). Termen flerspråklighet er nemlig ofte i bruk i forbindelse med landene som har mer enn et språk som omtales som *offisielt språk*. Den illustrerer språksituasjonen i avgrensede områder eller land hvor flere språk har offisiell status, f.eks. Sveits eller Canada. De anses som helt spesielle tilfeller, men egentlig er land og språksamfunn der det snakkes kun ett språk svært sjeldne i verden. Det er en utbredt forestilling at alle innbyggere i et land, bruker dette landets språk: i Norge snakkes norsk, i Tyskland snakkes tysk, i Italia snakkes italiensk, osv. På grunn av denne forestillingen om språklig homogenitet, har det motsatte fenomenet – språklig heterogenitet og variasjon – ofte blitt oversett og hemmet.

Hvis vi tar i betraktning den europeiske konteksten, ser vi at nesten halvparten av nasjonalstatene har kun ett språk anerkjent som offisielt språk. Vanligvis er det offisielle språket brukt til alle offentlige formål i alle deler av landet: Det er språket til rettsvesen, utdanning, lover og forvaltning. Til tross for den offisielle statusen, kan de fleste europeiske land ikke sies å være enspråklige. Det ofte forekommer at flere minoritetsspråk er i bruk ved siden av majoritetsspråk, samt dialekter og andre varianter av språk. Dette er også tilfelle i Norge, der ved siden av norsk finnes det samisk som andre offisielt språk, samt flere nasjonale minoritetsspråk, dialekter og sosiolekter.

I den alminnelige språkdiskursen er et offisielt språk ofte omtalt som *nasjonalspråk*. Innenfor lingvistiske og samfunnsmessige studier pleier man derimot å skille mellom termene. Et språk kan være offisielt språk uten å være nasjonalspråk, derfor kan de to termene ikke

brukes som synonymer. Et nasjonalspråk trenger ikke å være offisielt språk heller. Termen nasjonalspråket er tydelig knyttet til begrepet *nasjon*. Språket som er felles for hele landet regnes som nasjonalspråk. Et språk med slik status er ikke begrenset til spesifikke grupper og landområder, og har stor betydning for den politiske, sosiale og kulturelle enheten. Språket blir også et nasjonalt fellessymbol og identitetsmarkør for alle språkbrukere.

I Norge er det norske språket både offisielt språk og nasjonalspråk, selv om denne statusen ikke er forankret i lovverket. Et nasjonalspråk er også språket til majoriteten i motsetning til minoritetsspråkene. Med andre ord er (nasjonale) minoritetsspråkene de språkene som blir brukt av etniske minoritetsgruppene som har en opprinnelig eller langvarig tilknytning til et lands territorium. I Norge finnes det flere minoritetsspråk med ulike statuser. De som ble anerkjent som nasjonale minoritetsspråkene etter ratifisering av den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (ETS nr. 148, 1992) er samisk, romani, romanes og kvensk.

Definisjonene av nasjonalspråk og nasjonale minoritetsspråkene er imidlertid ikke uproblematisk. På det første er begrepet nasjon selv kjennetegnet av sosiale, politiske og kulturelle implikasjoner som kan avspeile i større eller mindre grad den reelle situasjonen i de aktuelle geografiske områdene. På den andre er begrepene *majoritets-* og *minoritetsgrupper* veldig omdiskutert. Å dele befolkningen i en majoritet og en minoritet skyldes et behov for kategorisering, men bidrar til å skille mellom “oss” og “de andre”. Denne kategoriseringen kan gjennomføres etter ulike kriterier. En måte å gå frem er å skille gruppene etter sosioøkonomiske forhold, en annen er å ta *etnisitet* som særtrekk for gruppering. Etniske forskjeller samsvarer med folks oppfatninger av hverandre som medlemmer av ulike kulturelle grupper. Med andre ord består i hovedsak ulike etniske grupper av «selvrekutterende befolkninger med språklige og andre kulturelle fellestrekk» (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 17). En gruppe som har en kultur, et språk eller andre kjennetegn som avviker fra den dominerende kulturen kalles gjerne for *etniske gruppe* etter objektive kriterier. Men etnisitetbegrep kan også defineres som «en følelse av gruppesamhørighet som baseres på felles kjennetegn» (Engen & Kulbrandstad, 2009, s. 17). Grunnlag på denne siste definisjonen ligger altså på et subjektivt perspektiv som er også et nødvendig kriterium for etnisitet.

Ut fra objektive kriterier som felles språk, kultur og religion kan også en majoritetsgruppe defineres som etnisk gruppe. Etnisitet er altså et fenomen som ikke er begrenset til

minoritetsgrupper. *Minoriteter* defineres derfor oftest i forhold til antall og samfunnsmessige vilkår. En minoritet utgjør den minste delen av befolkningen i et visst område, mens majoriteten bærer den politiske og økonomiske makten. Det finnes land i verden der situasjonen er motsatt, men som oftest består minoriteten av grupper som er underlegne. Minoritetsgrupper som er i en underlegenhetsposisjon betraktes også gjerne negativt som mindreverdige i forhold til majoritetsgrupper. Definisjonen av etnisitet, samt minoritet og majoritet har en stor betydning når begrepene brukes i politisk og juridisk sammenheng. Den kan gi etterlengtet rettigheter til undertrykte grupper, men den kan også gjøre et individ til medlem av minoriteten mot sin vilje.

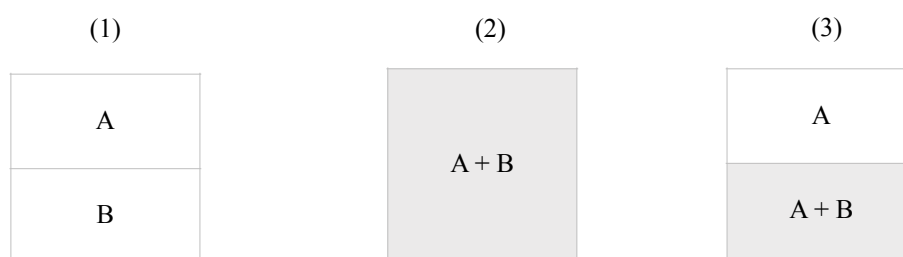
Noen teoretiske modeller som fremstiller ulike måter et land kan være to- eller flerspråklig på kan være nyttige i redegjørelse av flerspråklighet i Norge. Appel & Muysken (2005, s. 2) identifiserer tre former for tospråklighet på samfunnsnivå som de kaller for «societal bilingualism» (Fig. 1):

- (1) I den første modellen finnes to språk som brukt av to ulike grupper, der hver gruppe er for seg enspråklig. Kommunikasjonen mellom gruppene skjer gjennom noen få individer. Denne modellen kan vi finne i tidligere koloniland, f. eks. landene som ble kolonisert av England. Der blir engelsk brukt av kolonimakt, mens lokalbefolkning brukte lokalt språk.
- (2) Den andre modellen illustrerer et samfunn hvor alle er tospråklige. Et slik samfunn finnes ikke i praksis, men enkelte samfunn i Afrika og India nærmer seg denne modellen.
- (3) I den tredje form for *societal bilingualism* beskriver et samfunn hvor en gruppe er enspråklig, og en annen gruppe i samme samfunnet er tospråklig. Gruppen som er tospråklig vil utgjøre en minoritet i forhold til den annen gruppen: ikke bare etter tallmessige eller statistiske kriterier, men også ut fra sosiologiske grunner. Den tospråklige gruppen befinner seg i en ikke-dominerende og undertrykt posisjon i det aktuelle samfunnet.

Dette er tilfellet som gjelder den samiske befolkningen i Nordområdet: Samisk-talende grupper ble tvunget til å lære seg et av de skandinaviske språkene i

området gjennom språkpolitiske tiltak styret av en sosiologisk dominant gruppe. Mens de som fantes i maktposisjon forblir enspråklige.

Til tross for eksemplene som ble gitt, er modellene beskrevet av Appel & Muysken bedre egnet til en teoretisk forklaring. Slike samfunn der grenser mellom språkbrukere kan settes så tydelig finnes sjelden i virkeligheten. Språklig variasjon i de fleste landene kan nemlig ikke bli redusert til teoretiske modeller, virkeligheten er mer kompleks, og involverer mer enn to språkgrupper og ofte mer enn to språk samtidig. Likevel er Appel & Muyskens modeller nyttige som en ideal beskrivelse av flerspråklighet på samfunnsnivå.

Figur 1. Appel & Muysken modeller av tospråklighet på samfunnsnivå.

Norge utgjør et ganske spesielt tilfelle i et internasjonalt perspektiv. Etter Appel og Muyskens modell, kan vi hevde at Norge er et eksempel på den tredje formen av tospråklighet. I landet finnes det et språksamfunn som er enspråklig (majoriteten snakker jo hovedsaklig norsk), og en annen gruppe i samme samfunnet er tospråklig (det samiske språksamfunnet, men også mest parten av de andre språklige minoritetene). Den delen av befolkningen som er tospråklig danner en minoritetsgruppe i forhold til flertallet, både tallmessig og av sosiologiske grunn.

En annen typologisering av språksamfunn har blitt presentert av Vikør (1997, s. 48-52). Han fordeler språksamfunn i 8 typer, der noen av dem er særlig relevante for en beskrivelse av språksituasjonen i Norge.

Han identifiserer et *nesten enspråklige samfunn* som et samfunn der et flertall av innbyggere snakker samme språk, mens et mindretall skiller seg ut. De fleste europeiske - inkludert Norge - landene hører til denne kategori. I motsetning til *enspråklige samfunn*, beskriver *nesten enspråklige samfunn* en språksituasjon som tar hensyn til språkmangfold i landet. Enspråklige samfunn fremstilles ofte som “et normalt språksamfunn”, men det har allerede

blitt motbevist at slike språksamfunn finnes bare hvis vi ser bort fra eksistens av minoritetsspråkene og innvandrerspråkene.

Et *diglossisamfunn* referer til fenomenet *diglossi* som illustrerer en type tospråklighet der de to aktuelle språkene ikke er knyttet til ulike grupper, men til ulike funksjoner eller domener i samfunnet. Eksempelvis kan et språk blir dagligspråk, og det andre språket blir brukt i offisielle sammenhenger. I Italia finnes det en slik diglossisk språksituasjon: standarditaliensk er brukt som skrift- og høytidsspråk, mens i dagligtale er dialektene av italiensk brukt av de fleste innbyggere. Norge kan ikke sies å være et diglossisamfunn idet bruk av dialekt ikke er begrenset til et spesifikt samfunnsområde eller domene.

Norge kan også beskrives som *språklig jamstillingssamfunn*. Et slik språksamfunn står for et samfunn der to språk sameksistere som likeverdige offisielle språk, selv om det ene kan være knyttet til majoriteten av befolkning og det andre til minoriteten. Dette er tilfelle hvis vi ser på relasjonen mellom bokmål og nynorsk som offisielle skriftspråk, og relasjonen mellom norsk og samisk som offisielle likeverdige nasjonalspråk i landet.

Til slutt kan Norge defineres som et *språklig "utbyggingsamfunn"* ut fra et historisk perspektiv. Termen står for et samfunn som "bygger" et nasjonalspråk gjennom en normeringsprosess som vil legitimere bruk av det nye språket. Det norske språksamfunnet oppsto som *"utbyggingsamfunn"* da norsk språk under nasjonsbyggingen ble valgt fremfor dansk. Dessuten er nynorsk et utbyggingspråk i forhold til bokmål i den forstanden at den lever ved siden av bokmål som er dominerende skriftspråket (Vikør, 1997, s. 51-52).

Her vises hvor tett samspillet er mellom språk, samfunnet og politikk, og hvor stor rolle språket har i dette. I lys av dette er det passende at fenomenet flerspråklighet analyseres med en tverrfaglig tilnærming som kritisk diskursanalyse. Sentralt i en kritisk diskursanalytisk tilnærming til språk er teori at språk har en ideologisk side som muliggjør å si noe om maktstrukturer i samfunnet.

2.2. (Språk)ideologi

For å forstå hva *språkideologi* er, er jeg nødt til å forklare terminologien aller først. Det finnes nemlig ingen entydig definisjon av begrepet, verken av termen *ideologi* eller av den sammensetningen *språkideologi* – ikke av termen *språk* heller, for den saks skyld.

Skirbekk (2018) tolker ideologi som et «idésystem, grunnsyn eller samfunnssyn». Han gir også oversikt over ulike betydninger av termen. Ideologi-begrepet har blitt brukt:

- (1) som en *nøytral* beskrivelse av sosialt forklarende systemer,
- (2) som en *positiv* betegnelse for ordnende og motiverende ideer som et samfunn er avhengig av,
- (3) *negativt* som interessebestemte og virkelighetsfordreie kollektive oppfatninger.

Noen eksempler på ideologier som nøytral beskrivelse av samfunnssystemer som blir tatt frem av Skirbekk er sosialisme og liberalisme, mens ideologi i negativ forstand ble brukt i marxistiske sosialteorier. I dag har ideologibegrepet mange varianter og kan beskrives fra ulike perspektiver. Det de har til felles er at de ønsker å forklare samfunnspraksiser, spesielt praksisene i samfunnet som virker undertrykkende på noen grupper og mer fordelaktig for noen andre. Skirbekk understreker at det ikke bare er grupper som står i maktposisjon som kan utvikle ideologier for å legitimere sine interesser på noen andre. Grupper som ikke er i maktposisjon kan også utvikle ideologier slik at deres interesser og ønsker blir til fordel for hele samfunnet, og ikke bare for de enkelte gruppene. Denne kampen mellom gruppene for maktposisjon kan også bli en del av en ideologisk strid, mener Skirbekk (2018).

Kathryn Woolard, professor i antropologisk lingvistikk og talsmann for språkideologi som studiefelt, presenterer i sine studier (1998, s. 5-7) tre ulike måter å forstå begrepet ideologi på. De tilbyr et annet perspektiv på feltet, som bare delvis overlapper med Skirbekks tolkning. Woolard mener at ideologi kan defineres som en forestilling eller konsept som referere til mentale fenomener – noe som kan knyttes til bevissthet, subjektive representasjoner, ideer og tro. I denne forstanden ligger ideologi til grunn for alt mennesker kan tenke, og den har ikke en sosial eller kritisk dimensjon i seg.

Imidlertid har forståelse av ideologi fått en annen retning. I nyere tid mener man at oppfattelse av ideologi ikke nødvendigvis er skapt i bevissthet, men at den er praktisk og knyttet til atferd. Ifølge Woolard er ideologi «Signification – or, more simply, meaning – rather than ideation» (Woolard, 1998, s. 6). En anti-mentalistisk tilnærming som man kan settes i forbindelse med den poststrukturalistiske tradisjonen. Ideologi kan også defineres som avspeiling av erfaringer eller interesser til en spesifikk sosialt posisjonert gruppe, selv om ofte vil ideologier representere universelle verdier. Her, i kontrast til den første definisjonen, ligger lite interesse for den mentale dimensjonen av ideologi. Ideologiske strukturer oppfattes som avhengige av det materielle og praktiske aspektet i menneskelivet (og i samfunnet).

Dessuten er ideologi direkte knyttet til makt – i sosial, politisk eller økonomisk forstand. Ideologier er visst ideer, diskurser og praksiser i kampen for å ha eller opprettholde makt i samfunnet. Etter Woolards mening er ideologi et kulturelt verktøy som hører til gruppene i dominerende maktposisjon, mens praksiser til undertrykte grupper er definert som ikke-ideologiske («nonideological»; Woolard, 1998, s. 7). I dette strider Woolards definisjon med Skirbekks påstand at både grupper i maktposisjon og undertrykte grupper kan likt utvikle ideologiske praksiser i maktkampen. Sist kan ideologier bli forstått som forvrengning («distortion, illusion, error, mystification, or rationalization»; Woolard, 1998, s. 7) av sannheten som kommer av vilje til å beskytte den dominerende gruppens interesser og posisjon i maktkampen. Woolard tar som eksempel på forvrengning den marxistiske tradisjonen innen sosialteori. Marx og Engels teori om «false consciousness» brukte metaforen *camera obscura* for å beskrive en ideologi som produserer et opp-nedbilde av verden som er til nytte for den aktuelle gruppen.

I forbindelse med denne tilnærmingen mener flere, blant annet Michel Foucault, at forvrengingen antyder at det må finnes andre kunnskapsformer som viser sannheten. Kun de som er i privilegerte posisjoner (har altså makt i kunnskapsprosessen) kan nå sannheten. Foucault foretrekker den mer omfattende termen *diskurs* istedenfor ideologi i sine verk, og hevder dessuten at sannheten finnes kun i diskurser som er opprettholdt av makt. En mer utdypende diskusjon om diskursbegrepet vil forekomme senere i oppgaven. Slik er sannheten ideologisk konstruert og kan defineres som diskurs om makt (Woolard, 1998, s. 7). Av tilnærmingene presentert av Woolard, utgjør forståelsen av ideologi som avspeiling av

interesser av bestemte grupper og ideologi forstått som diskurs om makt de meste utbredte fortolkningene av begrepet.

For å konkludere kan man si at det er ingen konsensus om hva ideologi er. Til mitt formål definerer jeg ideologibegrepet som representasjon av makt og avmakt i samfunnsmessige praksiser, så vel som representasjon av meninger og interesser til både dominerende og undertrykte sosialgrupper. Dette vil synliggjøres i tekstanalysen av materialet.

Språkideologi som studiefelt relativt ungt. Den har sine røtter i antropologiske og sosiolingvistiske tilnærminger, men det strekker seg over andre disipliner som kritisk diskursanalyse og politiske og sosiale teorier. Språkideologibegrepet er så vidt at kan studeres fra ulike synspunkt, ikke alltid koherent. Noen teorier fokuserer først og fremst på språkformer, der andre identifiserer sine studieobjekt i sosiale praksiser. Det oppstår også uenighet om hva som er viktigst i en språkideologisk analyse, tekster eller praksiser. Samtidig – som allerede påpekt – finnes det også ulike definisjoner og tilnærminger til språk i seg selv.

I et historisk perspektiv, stammer språkideologi fra den etnografiske skolen “Ethnography of Speaking” som oppstod på 1960- og 1970-tallet i USA. De hadde som primær interesse om å undersøke forestillinger om språk i bestemte språkpraksiser. Senere har språkideologiens felt skiftet fokus til forholdet mellom språk og makt, og mellom språk og politikk. Judith T.

Irvine understreker at språk er en del av et større kulturelt idesystem, og sine teorier avviker fra studier av språkideologi som er mest opptatt av analyse av språklige praksiser i seg selv (Irvine, 1989, s. 248-249). Sammen med Susan Gal, har J. T. Irvine (2000, s. 36), lagt grunnlag for en språkideologisk tilnærming som fremfor alt vil undersøke konsekvensene språkideologiene har for samfunnet. Språkideologi har i likhet med andre ideologier, politiske og moralske interesser, og er formet i kulturelle kontekster.

Irvine (2016) definerer språkideologier som «conceptualizations about languages, speakers, and discursive practices». Å studere språkideologier betyr altså å undersøke forhold mellom språk, språkbruk og diskursive praksiser. Det handler om å undersøke hvordan folk konstruerer rollen de tillegger språk i samfunnet samt hvordan deres konstruksjoner er sosialt plassert i forhold til andre samfunnsmessige fenomener som kultur, politikk og identitet. Disse konstruksjonene omfatter de ulike måtene folk oppfatter begrepet språk, men også de ulike måtene man bruker språk i praksis. Alle har oppfatningen av språk både på et universelt nivå – språk som universelt system –, og på et enkelt nivå – språkene i verden og sine

varianter. Irvine mener at språkideologier er alltid i flertall: Idet de er sosialt plasserte, finnes det alltid et annet perspektiv man kan se diskursive praksiser fra.

Det medfører også at språkideologier alltid er partielle, for de kan aldri omfatte alle mulige perspektiver i verden i ett. I tillegg er de partielle siden de gjør seg gjeldende i avgrensede sosiale handlinger. Språkideologier er altså oppfatninger, omlesninger og konstruksjoner av språk og språkbruk som er mangfoldige og samtidig partielle (Irvine, 2016). Det er dessuten viktig å merke seg at språkideologier ikke bare hører til deltakerne i et språksamfunn, men også til de som observere og studere disse fenomenene, f.eks. lingvister og etnografer som vil beskrive dem. Forskerens ideologier om språk har stor betydning for beskrivelser av språk som fenomen, og ikke minst i analyse av språkideologiske tekster.

2.2.1. Ikonisering, fraktal rekursivitet og sletting

Tre ulike semiotiske prosesser der språkideologier gjør seg synlig i tekster har blitt identifisert av Irvine & Gal (2000, s. 36-37): ikonisering (*iconization*), fraktal rekursivitet (*fractal recursivity*) og sletting (*erasure*). Prosessene kan forklares ved å ta for seg en semiotisk tilnærming til språk som refererer til Peirce og hans teori om tegn. Peirce ser nemlig språk som et system som består av meningsskapende tegn, og deretter kategoriserer han tegn etter form. Et tegn kan bli ikon, indeks eller symbol. At språk er en indeks er en allmenn oppfattelse innenfor sosiolingvistik. Språklige former og språk i seg selv peker på (indekserer) sosiale grupper. Med andre ord, språklige former kan bli markører for sosiale identiteter og aktiviteter typiske for bestemte grupper av språkbrukere, f.eks. ungdom vs. eldre folk, kvinner vs. menn, osv. Språklige former bærer med seg et sosialt innhold som ikke kan skilles fra gruppeidentitet. Indeksering er altså grunnlag på alle ideologiske representasjoner av språkdifferensiering og -kategorisering. Indeksering-prosessen, ifølge Irvine & Gal, innebærer at man tilskriver årsakssammenheng til forholdet mellom språk og sosial gruppe som inherent. Språktrekkene som blir brukt som indeks for sosiale grupper er kalt for ikoniske representasjoner. Et eksempel presenteres av Tove Bull (2018, s. 34): Motsetning mellom ulike former av adverbet ikke blant ungdom i Tromsø er en form for indeksering og ikonisering i praksis. Formen *ikkje* er markør for språk i bruk hos eldre folk, og når denne blir brukt av ungdommene blir til en ikonisk representasjon. Det vil si at

språktrekk *ikkje* oppfattes som gammeldags og ungdommene som bruker den formen blir også satt i den samme kategorien, og dermed koblet til negative oppfatninger og verdier. Vurderingen av den språklige formen (indeks) blir overført til språkbrukere som ikonisk – og ideologisk – representasjon.

Fraktal rekursivitet oppstår når en ikonisk opposisjon som gjelder på et visst nivå blir gjentatt og ført over til et annet nivå, der ikke er selvsagt at det gjelder lenger. Et eksempel på fraktal rekursivitet er tatt frem igjen av Bull (2018, s. 34-35). Den utbredt tolkning av relasjoner mellom nordgermanske og samiske språk i Norge har blitt påvirket av et perspektiv som anses nordgermansk som det dominerende språket i kontrast til samisk. Samisk språk anses da som det svake språket. Utgangspunktet for en slik tolkning er oppfatning at det eksisterer et språklig hierarki blant språkene som setter noen språk høyere i rangering enn andre språk. Siden språk er indeks av sine språkbrukere, blir de tilsvarende sosiale gruppene også plassert i en hierarkisk rekkefølge. Opposisjonen mellom språkene blir overført til sine språkbrukere. Dette synet ble tatt som legitimt grunnlag for assimilasjonspolitikker mot samiske språkbrukere fra 1800-tallet til lenge inn i etterkrigstiden. Man snakker om fraktal rekursivitet også når slik ikonisering blir f.eks. overført til en annen historisk kontekst. Den samme hierarkiseringen har blitt brukt til å beskrive forholdet mellom nordgermanske og samiske etniske grupper også i førkristen tid. Til tross for samfunnsforholdene var da annerledes enn i fornorskningstiden, har språkhistorikerne overført samtids hierarki langt bak i tiden. Et annet eksemplarisk tilfellet har vi når det brukes termer som *norsk* eller *Norge* til å betegne språk(ene) snakket i de aktuelle områdene før Norge oppsto som egen nasjon, og før man har språklig dokumentasjon at disse termene ble faktisk brukt.

Den tredje språkideologiske prosessen identifisert av Irvine & Gal er *sletting* eller *utvisking*. Det dreier seg om situasjonen der noen individer eller språklige former som hører til spesifikke sosialgrupper blir “slettet” eller gjort usynlige. Alt som ikke samsvarer med den primære ideologien båret av språkplanleggerne og språkpolitikere blir ikke tatt i betraktning rett og slett visket vekk. Dette viser tydelig hvordan makt er sterkt knyttet til språk: Når “uønskete” elementene truer de aktuelle hovedideologiene blir sletting en faktisk handling som har konsekvenser i språkbruk. Grunnlag på dette er en identitetsbyggingsprosess som vil sette opp individet mot et “andre”, en abstrakt størrelse som representerer alt som er annerledes enn seg selv. Det “andre” konstrueres ofte feilaktig som en homogen størrelse i

motsetning til individet. Språktrekkene som hører til det “andre” blir forenklet og utledet fra dets essens istedenfor å bli sett ut ifra historiske og kulturelle forhold. Slike forenklete representasjoner av det andre kan påvirke fremstillinger av det andre, og til og med skape språklig differensiering i sosiale praksiser. Språklig differensiering og feilaktige oppfattelser kan ha store konsekvenser for sosiale holdninger i samfunnet.

Eksempler på sletting er vanlige i norsk språkhistorie, særlig i språknormeringen av nynorsk. I nynorsk ble importord med opphav i dansk og mellomnedertysk fjernet fra ordbøker og grammatikker etter en bevisst normering. Importordene fra andre språk som gresk og latin ble ikke utsatt for sletting, noe som viser altså at valget var basert på språkideologiske grunnlag (Bull, 2018, s. 35).

Det er gjennom de tre semiotiske prosessene identifisert av Irvine & Gal – ikonisering, fraktal rekursivitet og sletting – at språk, språktrekk og språkbruk blir kodet ideologisk. Språkideologier er med på å konstruere og strukturere våre oppfatninger av språk og språksamfunnet, og samtidig vårt verdenssyn. De er også knyttet til maktforhold i samfunnet og kan ha praktiske konsekvenser i språkbruk gjennom språkplanlegging og språknormering.

2.2.2. Ulike ideologier om språk

Horner & Weber (2018, s. 20-21) har identifisert noen hovedideologier som man kan anse som de meste brukte, utbredte og studerte. En omfattende oversikt over de viktigste ideologier vil bidra til å sette et tydeligere teoretisk rammeverk i den språkideologiske delen av oppgaven min.

Det er vanlig praksis å sette språk i en språklige hierarki. Med språklig hierarki forstår man overbevisning at det er mulig å sette en merkelapp på språklige praksiser, og etterpå ordne disse i et hierarki. Flere lingvister mener at fra et rent språkvitenskapelig perspektiv er det helt umulig å kategorisere språk. Hva som gjør at et språk får status som *språk* og ikke definisjonen *dialekt* eller *sosiolekt* er resultatet av historiske og kulturelle betingelser som har lite å gjøre med lingvistiske trekk. Språklige praksiser som får betegnelsen *språk* rangeres som oftest høyere enn dialekter eller andre varianter av det språket. På samme måte blir et språk som har status og anerkjennelse som offisielt språk ansett som mer verdifullt og prestisjefullt enn andre språk som ikke har samme status. Begrunnelse som er vanlig å trekke frem til

støtte for slik språklig differensiering er kriterium om innbyrdes forståelige språk (Horner & Weber, 2018, s. 21). Det angår i at to varieteter kalles dialekter om deres brukere forstår hverandre, mens hvis dette ikke er tilfelle, varietetene kalles for to ulike språk. Likevel et veldig kjent eksempel for oss er språksituasjonen vi finner i Norden: Brukere av dansk, norsk og svensk kan i stor grad forstå hverandre, men språkene er nok omtalte som tre ulike språk. Differensiering mellom språk, dialekter og varianter av dem innebærer altså mer enn en definisjon som er gitt til språklige former. Det er diktert av sosiale og politiske forhold som fører til at hva vi kaller for språk (eller ikke) har betydning i en større kontekst. Ofte blir denne differensiering og språklige hierarkier overført til språkbrukere, som vi har sett i utlegning av begrep fraktal rekursivitet. Da kan konsekvenser for individet og samfunnet være relevante.

Knyttet til språklige hierarkier er standardspråkideologien. Den tar for seg ideen om at alle språk er homogene og absolutte enheter, og at det ikke finnes noen form for intern språklig differensiering. Et språk som får status som *språk*, og på den måten blir adskilt fra andre språklige former, går gjennom en standardiseringsprosess. Standardisering skjer alltid i et historisk perspektiv, det er resultatet av politiske og samfunnsmessige endringer som har skjedd over lenge tid. Prosessen hender ikke på grunn av en indre overlegenhet av et språk i forhold til noen andre. Standardspråk samsvarer mer til en mental ide enn en virkelighet (Horner & Weber, 2018, s. 21-22). Standardspråkideologien blir stadig styrket av ritualer som kodifiserer språk (grammatikker, ordbøker, tekstbøker) og pedagogiske ritualer (språkopplæring i skoler). Disse ritualene bidrar til å “normalisere” den ideologiske konstruksjonen av standard språk i verden, og til å normere språklig differensiering. Standardiseringsprosess ligger til grunn for tolkningen av språk som en fast størrelse som lingvister og andre maktutøvere kan regulere og normere. Språknormering av nynorsk ordforråd er et eksempel av standardisering som har blitt presentert i drøftingen av sletting som språkideologisk prosess. I tillegg er standardisering forutsetning for andre språkpolitiske begrep som *offisielt språk* og *nasjonalspråk*.

Én-nasjon-ett-språk-ideologien, som navnet antyder, handler om teorien at et språk svarer til et territorium. Ideologien har sine røtter i nasjonalromantikkens lære om *Volkgeist* (folkeånd) på 1700-tallet. Dikteren og filosofen Johann Gottfried von Herder postulerte at språket betegner en nasjons spesifikk karakter. Det er gjennom det språklige at folkeånd og kollektive

kjennetegn kommer til uttrykk. Herder argumenterer videre at språket er «en refleksjon av en unik folkekarakter og nasjonale særtrekk som er formet av natur, sted og historie» (Mæhlum & Hårstad, 2018, s. 288). Én-nasjon-ett-språk-ideologi ser altså på en nasjon og sitt språk som manifestasjon av folkeånd, og hentyder til et essensielt og naturlig forhold mellom dem. Man kan sette frem argumenter imot én-nasjon-ett-språk-ideologi ved å ta i betraktning hvordan språksituasjonen har vært og fortsatt er i noen land. Allerede i diskusjonen om flerspråklighet på samfunnsnivå har jeg påpekt at begrepet nasjon er kjennetegnet av sosiale, politiske og kulturelle implikasjoner som kan avspeile i større eller mindre grad den reelle situasjonen i landene. Ofte lever flere språk sammen i et landområde, der det lingvistiske spekteret fremstilles som heterogent og dynamisk, og det er ikke mulig å identifisere kun ett språk som dominerende i en nasjon. Til tross for at forholdet mellom språk og nasjonal identitet ikke er en fastslått størrelse, er det likevel et veldig viktig trekk for mange språkbrukere. Tilhørighetsfølelse til en nasjon eller en gruppe skapes primært gjennom språkbruk (Horner & Weber, 2018, s. 22-23). Nettopp fordi tilknytning til en nasjon blir fremmet gjennom språket, utvikles ofte negative og diskriminerende holdninger mot individer eller grupper som ikke bruker det samme språket – i et tilfelle av fraktal rekursivitet. Sameksistens av flere språkvarianter, og mer generelt språklig og kulturell variasjon, blir sett som en trussel ikke bare mot nasjonalspråk, men også mot nasjonalidentitet. Gjennom en prosess av ikonisering, blir nasjonalspråk indeks for majoriteten, og her kan man koble én-nasjon-ett-språk-ideologi igjen til språklige hierarkier: Man setter nemlig nasjonalspråket og sine brukere øverst i rangering, mens alle de andre språkene og minoritetsgrupper regnes lavere og som “mindreverdig”. Blommaert og Verschueren kaller det for «dogma of homogeneousism» (1998, s. 362, sitert i Horner & Weber, 2018, s. 23). Med termen referer de til ideen om at det best mulige samfunnet er ensartet både språklig og kulturelt, uten indre forskjeller. Én-nasjon-ett-språk-ideologien bygger så på en forutsetning om at språkene og nasjoner er homogene, og at det er mulig å definere, kategorisere og rangere språk og sine språkbrukere.

Knyttet til én-nasjon-ett-språk-ideologien er språkideologien som dreier seg om morsmål. Språkbrukere er oppfattet å ha et og kun ett morsmål. Dette synet fører til en generaliseringsprosess som gir en feilaktig oppfattelse av språk (Horner & Weber, 2018, s. 23-24). Begrepet selv *morsmål* kan defineres fra ulike perspektiver. Er morsmål språket som

har blitt lært først eller språket som man kan best? Er morsmål synonym for førstespråk? Morsmål kan også være språket man bruker mest daglig. Begrepet har dessuten en personlig dimensjon knyttet til identitet: Morsmål kan referere til språket man har tilhørighetsfølelser til. I forbindelse med dette er også begrepet *native speaker* (morsmålsbruker) uklart og like problematisk. I forhold til morsmålsbrukere blir ikke-morsmålsbrukere sett som mindreverdige og mangelfull i sine språklige ferdigheter. I tillegg tar en slik ideologisk tankegang for gitt at enspråklighet er normen i verden, når normen er heller sin motsetning, det vil si *multilingualism* (flerspråklighet) (Horner & Weber, 2018, s. 23). En lik argumentasjon har jeg brukt tidligere i oppgaven til å bevise at termen tospråklighet baserer seg på oppfattelse av språk som autonom og fast størrelse. Begrep *morsmål*, *førstespråk*, *andrespråk* ligger på forutsetning at individuelle språklige og kommunikative ferdighetene kan måles nøyaktig, og at disse kan sorteres i hierarkiske kategorier.

Horner & Weber presenterer som sist purisme som språkideologi som baserer seg på alle språkideologiene tidlige redegjort for. Purisme har et stort innflytelseskraft i språk i den forstand at den definerer reglene for hva er godt og dårlig språk. Med grunnlag i språk som fast mål, mener språkpurister at alt som ikke hører til standardspråk må fjernes.

Konsekvenser av purisme kommer til uttrykk gjennom den semiotiske prosessen av sletting. Det er imidlertid verdig å skille mellom motiver som driver språkpurister til å stigmatisere enkle ord eller språklige former som fremmede og “skjulte” motiver som språkpurister kan ha for å sette sånne brennemerker. Ifølge Horner & Weber finner språkpuristene begrunnelse for stigmatisering i en overordnet frykt for fremmede (språklige og kulturelle) elementer og i bekymringen for at den dominerende kulturen kan forfalle på grunn av disse fremmede elementene (Horner & Weber, 2018, s. 25). En slik tilnærming er rettet mot å bevare språk og å slette alle elementer i språk som oppfattes som “ufullstendige” eller “uekte”.

Ulike språkideologiene har blitt presentert i dette siste underkapittelet: språklige hierarkier, standardspråkideologi, én-nasjon-ett-språk-ideologi, «dogma og homogeneous», morsmålsideologi, og purisme. Drøfting av disse viser at språkideologier ofte er forenklinger av språklige realiteter som legitimere feilaktige påstander om språk, språkbruk og språksamfunnet. Språkideologiene er en del av det større samspillet mellom språk, samfunn, kultur og politikk. Meninger de skaper er stadig konstruert og omkonstruert innen praksiser som nok er avhengige av sosiale og kulturelle kontekster. Derfor det viktigste i en analyse

som fokuserer på språkideologier er å undersøke konteksten disse virker i. Hensikten er altså å utforske hvilke ideologier og maktforhold ligger til grunn i sosiale praksiser, og analysere hvordan de kommer til uttrykk i teksten. Til dette formålet er diskursanalyse den teoretiske og metodiske tilnærmingen jeg har valgt å benytte meg av.

2.3. Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse er en tverrfaglig tilnærming til språk og samfunnsforskning som baserer seg på begrepet *diskurs*. En kritisk diskursanalyse omfatter ulike teoretiske og metodiske tilnærminger, men alle har som mål det å undersøke språk i bruk i forhold til samfunn. Etter drøftingen av de vitenskapsteoretiske forutsetninger på diskursanalyse, skal jeg gjøre rede for Norman Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærmingen. Faircloughs teorier om kritisk diskursanalyse legger til grunn for min analyse av rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*.

2.3.1. Om begrepet diskurs og diskursanalyse

Det finnes ikke en entydig bestemmelse for tilnærmingen kjent som diskursanalyse. Det finnes ingen allmenn enighet om hva en diskurs er eller hvordan den kan analyseres heller. Jørgensen & Phillips foreslår en definisjon av diskurs som «a particular way of talking about and understanding the world (or an aspect of the world)» (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 1). Grunnleggende er ide at språket er det primære middelet for kommunikasjon og at det er strukturert i ulike mønstre. Når språkbrukerne uttaler seg følger de disse mønstrene som er påvirket av den sosiale og kulturelle konteksten de er i. Individuelle, sosiale og kulturelle betingelser danner ulike diskurser i ulike sosiale kontekster. Man snakker da om, f.eks. den politiske diskursen i forbindelse med meninger og diskusjoner om politikk, eller om språkdiskursen i denne oppgaven om fremstillinger av språk i Norge.

Alle språklige og sosiale praksiser som danner en diskurs har ikke bare en passiv rolle, men de er aktive i den forstand at de bidrar til å skape meninger, relasjoner og kunnskap om verden. Alt som foregår i ulike sammenhenger og ulike samfunnsområder har påvirkning på hvordan vi forstår og begriper verden vi finner oss i (Hitching, Nilsen & Veum, 2011, s. 11).

Diskurser er i bruk i det som blir kalla for *diskursive praksiser* eller konkrete handlinger i sosiale sammenhenger. Hvordan diskursive mønstre opprettholder og omskapes i en gitt kontekst er verdt å analysere, og det er nettopp målet med diskursanalyse. Hitching og Veum foreslår altså en annen definisjon av diskurs som «tekst i kontekst» (Hitching, Nilsen & Veum, 2011, s. 23). Alle diskursanalytiske tilnærminger vektlegger språk og språkbruk til en viss grad, men det er klart at man kan analysere språk på mange forskjellige måter. Diskursanalyse som redskap benyttes på en rekke samfunnsvitenskapelige og humanistiske felter. Noen tilnærminger fokuserer seg på analyse og sammenligning av data samlet i feltstudier, som i etnografisk diskursanalyse. Slike undersøkelser kan innebære observasjoner, intervjuer, skriftlige og muntlige tekster, m.m. Andre tilnærminger har tekst som analyseobjekt, f.eks. Faircloughs kritiske diskursanalyse (Hitching, Nilsen & Veum, 2011, s. 34).

2.3.2. Vitenskapsteoretiske grunnlag for diskursanalyse

Språket som sentralt i å skape mening er en språkfilosofisk påstand som stammer fra strukturalismen. Ferdinand de Saussure regnes ut som grunnleggeren av den strukturalistiske tradisjonen innenfor språkvitenskap. I hans mest kjente verk *Course de linguistique générale* prøver han å svare på et fundamentalt spørsmål, nemlig hva språk er. For språk forstår Saussure et lingvistisk fenomen som har både en individuell og en sosial side. Han skiller mellom *langue* og *parole*. *Langue* er språket som helhet. Det består av den felles evnen til å snakke og selve overordna språket som system. *Parole* er derimot bare en del av *langue* og samsvarer med den individuelle språkbruken. Saussure definerer *langue* som en slags sosial kontrakt som alle språkbrukerne har underskrevet, mens språkbruken er derimot prega av det individuelle tilværelse (De Saussure, 2011, s. 19). Deretter mener Saussure at språkvitenskap må ha som forskningsobjekt språket som system (*langue*). Hensikt er å finne den underliggende struktur i språket, et sett med regler som er gyldig for alle språkbrukerne. Mens språkbruk er noe individuelt og arbitrært, påstår Saussure at språkstruktur er fast og ikke kan endres.

Saussures tilnærming har vært delvis videreført i den poststrukturalistiske tradisjonen. Språket står fremdeles sentralt, men strukturalismens påstand at språket er et fast system ble

avvist av poststrukturalistene. Språket er i stadig endring og ingen mening kan låses fast. Skillet mellom *langue* og *parole* er ikke lenger nødvendig å vektlegge, og begrepet *kontekst* blir tatt i bruk isteden. I motsetning til Saussure er poststrukturalismen særlig opptatt av språkbruk som muliggjøre å forske hvordan systemet formes, reproduseres og endres avhengig av kontekst (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 11).

I den poststrukturalistiske tradisjonen finner vi Foucaults teorien om diskurs som har allerede blitt nevnt i forbindelse med maktbegrep (jfr. s. 23 i denne oppgaven). Han mener at diskurs er en aktiv størrelse som produserer og reproduserer objekter i verden, og skaper samfunnet på ulike nivåer gjennom språk. Diskursive praksiser har et gjensidig forhold til samfunnet, de påvirker hverandre og er definert på basis av dette forholdet. Diskursanalyse er derfor analyse av diskurs som konstruerende. I denne konteksten er også språk en aktiv størrelse for det bidrar til å skape mening, og ikke bare refererer til objekter som finnes i virkeligheten (Fairclough, 1992, ss. 37-42).

Jørgensen & Phillips (2002) påstår at diskursanalyse er basert på sosialkonstruktivistiske vitenskapsteorier. Sosialkonstruktivismen er kritisk mot muligheten om en objektiv kunnskap om verden. Vi får tilgang til virkeligheten kun gjennom språket. Når vi snakke om hva som helst i verden, bruker vi kategorier som finnes ikke i vår omverden, men er menneskeskapte. Slik er også våre representasjoner av virkeligheten. Ytringer, tekster og alt vi uttrykker er produkt av denne kategoriserende prosessen, og de blir kalt for «produkter av diskurs» i diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 5). Begrepet kontekst er fremdeles sentralt i en sosialkonstruktivistisk tilnærming: Alle menneskelige representasjoner av verden er satt inn i en bestemt kontekst som er kulturelt betinget og i kontinuerlig forandring. Dette betyr at f.eks. mitt verdenssyn er annerledes enn det som tilhørte et annet individ som har levd i en annen tid og på et annet sted i verden. I de fleste retningene innenfor diskursanalyse tar man som grunnsetning at alt som mennesker gjør og tenker finnes i en historisk verden og samvirker med den samme verden (Jørgensen & Phillips, 2002, ss. 5-6).

Diskurs har altså en sentral rolle i meningsskapende prosesser og i det å opprettholde sosiale praksiser som skaper vår måte å omfatte verden (Jørgensen & Phillips, 2002, ss. 4-6). Med et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt, erkjenner man at tilgangen til virkeligheten skjer gjennom diskurs og språk. Det er nemlig primært gjennom språk at vi skaper fremstillinger av verden som ikke bare er gjengivelser av verden, men bidrar til å skape den.

2.3.3. Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse er en tradisjon innen kritisk samfunnsforskning, en tverrfaglig tilnærming som har som hovedmål å avdekke hvordan språk fungerer ideologisk og bidrar til å opprettholde maktforhold i samfunnet gjennom tekstanalyse (Skrede, 2018, s. 11).

Kritisk diskursanalyse oppstod som et nettverk av forskere tidlig på 1990-tallet i Amsterdam. Blant deltakerne som møttes for å diskutere diskursanalyse som teori og metode var Norman Fairclough, Teun van Dijk, Gunther Kress, Theo van Leeuwen og Ruth Wodak. I den anledningen ble tidsskriftet “Discourse and Society” etablert, og senere i 2004 tidsskriftet “Critical Discourse Studies”.

Wodak og Meyer (2009, s. 2) påpeker at betegnelsen kritisk diskursanalyse (*Critical Discourse Analysis*, eller CDA – ofte også KDA i litteraturen på norsk) har blitt i mange tilfeller brukt som synonym for kritisk lingvistikk (*Critical Linguistics*, eller CL), samt termen kritisk diskursstudier (*Critical Discourse Studies*, eller CDS). Det kan være vanskelig å orientere seg i et slikt begrepsmangfold som tilbyr lite sikkerhet i forhold til bruk. Jeg bruker termen kritisk diskursanalyse til å beskrive den tverrfaglige tilnærmingen til språk i bruk som stammer fra diskursanalyse som teori og metode. De vitenskapsteoretiske perspektivene som jeg drøftet i forrige underkapittelet bygger i alle fall et gyldig grunnlag for diskusjonen om kritisk diskursanalyse.

Uklarhet i begrepsbruk skyldes at det ikke finnes noe senter eller frontfigur i tilnærmingen. Noen trekk kan likevel fremheves som sentrale i dette feltet. For det første er kritisk diskursanalyse opptatt av å undersøke «‘naturally occurring’ language use» (Wodak & Meyer, 2009, s. 2), altså språk i bruk. For det andre er det stort fokus på tekster, diskurser, samtaler og andre kommunikative hendelser. Det inkluderer også analyse av ikke-verbale begivenheter i tillegg til den mer tradisjonelle tekstanalysen. Semiotiske, multimodale og visuelle aspekter blir undersøkt, så vel som den sosiale og kulturelle konteksten de befinner seg i. Ved å analysere språkbruk kan man rette oppmerksomhet mot retoriske strategier som bidrar til å fremheve en eller flere dominerende ideologier og å opprettholde hierarkiske maktstrukturer i samfunnet. Kritisk diskursanalyse er altså opptatt av å undersøke sosiale størrelser som

ideologier og makt som er komplekse og trenger en tverrfaglig og multimetodisk tilnærming (Wodak & Meyer, 2009, ss. 2-3).

Kritisk diskursanalyse har utviklet seg fra kritisk lingvistikk som er, i sin bredeste forstand, et felles perspektiv på lingvistiske, semiotiske og/eller diskursive analyser. Kritisk lingvistikk som tradisjon oppstod seint på 1970-tallet på University of East Anglia i England. Målet til kritisk lingvistikk er å vise hvordan språk og språklige strukturer kan brukes som et ideologisk instrument og hvordan diskurser kan bidra til å opprettholde og medvirke samfunnet. Dett gjør de ved å undersøke det som blir ikke sagt – det fraværende fra teksten – for å synliggjøre implisitte ideologier (Wodak & Meyer, 2009, ss. 5-6). Ikke bare individer, men også institusjoner er med i å promotere diskurser og ideologier (Skrede, 2018, ss. 20-22). Dette er nettopp hovedpoeng som utfyller den kritiske aspekten i kritisk diskursanalyse. Målet med kritisk diskursanalyse er altså å avdekke implisitte ideologier og maktrelasjoner gjennom språkbruk.

Noen definisjoner og eksempler på ideologier knyttet til språk har allerede blitt presentert i forrige kapitlet, som konkluderte ved å si at termen ideologi kan forstås fra mange ulike perspektiver.

Makt er det andre sentrale begrepet i kritisk diskursanalyse. Forskere innen denne tilnærmingen vil utforske i hvilken grad diskurs (og språkbruk) kan skape makt og dominans, og hvordan kan undertrykte grupper gjøre motstand mot den dominerende diskursen. Kritisk diskursanalyse bygger på forståelse av makt som grunnleggende struktur i samfunnet. Makt er en abstrakt størrelse som ikke er klar og synlig, likevel kan man studere hvordan makt kommer til uttrykk i tekst (Wodak & Meyer, 2009, s. 10). Kritisk diskursanalyse kan defineres til slutten som analyse av strukturelle maktforhold som finner uttrykk i språklige begivenheter. Hensikt er å undersøke hvordan makt blir uttalt, formet og legitimert gjennom språkbruk i diskurs med et kritisk perspektiv (Wodak & Meyer, 2009, s. 10).

2.3.4. Oversikt over ulike kritiske diskursanalytiske tilnærminger

Kritisk diskursanalyse er et paraplybegrep som omfatter flere tilnærminger til diskurs. Å gjøre rede for alle hadde vært et altfor bredt arbeid for masteroppgaven min, og det går også utenfor formålet mitt. Likevel synes jeg det er nyttig å forklare hvorfor jeg velger akkurat

Norman Faircloughs versjon av kritisk diskursanalyse som teoretisk og metodisk rammeverk fremfor andre teorier.

Den sosiokognitive tilnærmingen til Teun van Dijk (*Sociocognitive approach* or SCA) ser på diskurs som et sosialt og psykologisk fenomen. En sosiokognitiv diskursanalyse fokuserer på sosiale representasjoner – definert som samling av begrep, meninger og forklaringer i hverdagslige begivenheter – og de psykologiske implikasjonene av disse (Wodak & Meyer, 2009, ss. 25-26). Selv om det psykologiske aspektet ved språk og flerspråklighet har funnet plass i drøftingen av flerspråklighetsbegrep, vil min analyse ikke ha fokus på dette.

Den multimodale kritiske diskursanalysen bygger på Gunther Gress og Theo van Leeuwen teorien at ikke bare språk, men også andre semiotiske former for kommunikasjon er verdt å analysere. En multimodal analyse inkluderer en diskusjon om visuelle elementer som f.eks. bilder, layout, farger som kan analyseres under forutsetning av det finnes en visuell grammatikk som regulerer visuell kommunikasjon (Skrede, 2018, s. 90). En slik analyse hadde vært aktuelt å utføre på materialet mitt, men jeg har likevel valgt å begrense min oppgave til en tekstuell orientert analyse.

Den diskurs-historiske tilnærmingen (*Discourse-Historical Approach* eller DHA) foreslår en diskurst teori der det historiske perspektivet står sentralt. Den diskurs-historiske tilnærmingen utviklet av Ruth Wodak konsentrerer seg om å avdekke ideologier og maktforhold særlig i diskurser om diskriminering, politikk, identitet og historie. Den har til hensikt å frigjøre og avskaffe maktmisbruk, sosiale urettferdighet og diskriminering gjennom analyse av språkbruk til individer, sosiale grupper eller institusjoner i maktposisjon. Ved første øyekast kan Wodaks diskurs-historiske tilnærmingen virke vel egnet til å være grunnleggende teori og metode for min oppgave. Mitt prosjekt er likevel ikke av politisk natur – (språk)politikken er bare en del av diskurs om språk jeg diskuterer.

Mens den sosiokognitive, den multimodale og den diskurs-historiske tilnærmingen fokuserer på enkelte diskurser, Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærming oppfattes som mest egnet for å finne generelle teorier som gjelder for flere samfunnsdiskurser. Fairclough har fokus på forholdet mellom språk og sosiale praksiser, og tar for seg en mer abstrakt tilnærming («grand-theory-oriented position»; Wodak & Meyer, 2009, s. 27).

2.3.5. Norman Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærming

Den dialektisk-relasjonelle tilnærmingen (*Dialectical-Relational approach*, eller DRA) ble utviklet av Norman Fairclough som metodologien til tverrfaglig samfunnsforskning (Fairclough, 2009, s. 162). Fairclough er professor emeritus i språkvitenskap ved Lancaster University i England. Fairclough er særlig interessert i å undersøke og avdekke forholdet mellom språk og makt i sine studier som vender seg til sosiosemiotikk. Sosiosemiotikk, som ofte blir satt i forbindelse med Micheal Hallidays systemisk funksjonell lingvistikk (*Systemic functional linguistics*, eller SFL), er en tradisjon innen lingvistikk som er lite opptatt av analyse på ord- eller setningsnivå. Den har som hovedfokus analyse av sosiale konsekvenser av språk i bruk (Skrede, 2018, ss. 24-25).

Faircloughs dialektisk-relasjonelle versjon av kritisk diskursanalyse kommer først til uttrykk i hans eldre verk. *Discourse and Social Change* (1992) er utgangspunktet for den kjente tredimensjonale modellen som han baserer sin analyse på. Senere videreutviklet han sin teori, og den tredimensjonale modellen fikk et nytt begrepsapparat. Begge modeller skal gjøres rede for i dette underkapittelet.

Vi har sett at termen *diskurs* er meget flertydig. Faircloughs tilnærming bygger på forståelse av diskurs som *meaning-making*, det vil si for sin meningsskapende funksjon i sosiale praksiser (2009, ss. 162-163) Fairclough definerer dette som *semiosis*. Begrepet *semiosis* er abstrakt og generelt, og kjennetegner diskursanalyse som analyse av flere semiotiske modaliteter, der språk er bare en av dem. *Semiosis* er et element av sosiale praksis som er i et dialektisk forhold til andre, derfor betegnelse «dialektisk-relasjonell» i tilnærmingen. Kritisk diskursanalyse vil undersøke ikke bare diskurs som *semiosis*, men først og fremst forhold mellom semiotiske og sosiale elementer i samfunnet.

Ifølge Fairclough, alle de samfunnsstrukturene som verden er kategorisert i bidrar til å danne diskurser. Dette gjelder for kategorier som sosiale klasser, institusjoner, sosiale forhold, konvensjoner. På samme tid bidrar diskurser til å forme og opprettholde disse kategoriene. Samfunnsstrukturer og diskurser finnes i et dialektisk forhold, der diskurser har en stor rolle i å konstruere sosiale identiteter, sosiale forhold og kunnskaps- og meningssystemer (Jørgensen & Philips, 2002, s. 67). Diskurser er dermed en form for sosial praksis som ikke

bare skaper kategoriseringen av verden: De skaper også mening ved å danne og omforme strukturene verden bygger på.

Alle diskursive praksiser er kjennetegnet av ideologier. Fairclough oppfatter ideologier som:

«Constructions of reality (the physical world, social relations, social identities) which are built into various dimensions of the forms/meanings of discursive practices, and which contribute to the production, reproduction or transformation of relations of domination» (Fairclough, 1992, s. 87).

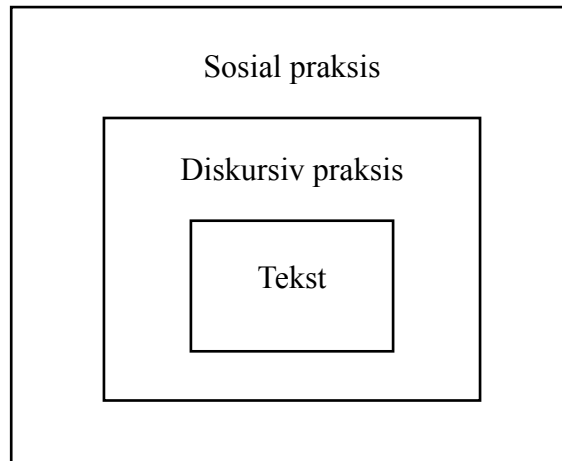
Disse konstruksjoner bidrar til å produsere, reprodusere og transformere maktrelasjoner i samfunnet. Ved å gjennomføre en kritisk diskursanalyse etter en tredimensjonal modell kan man undersøke maktrelasjoner i samfunnet og avsløre ideologier i teksten.

Den tredimensjonale modellen

Fairclough er tydelig i sin hensikt:

«My attempt at drawing together language analysis and social theory centres upon a combination of this more social-theoretical sense of “discourse” with the “text-and-interaction” sense in linguistically-oriented discourse analysis» (Fairclough, 1992, s. 4).

Lingvistisk analyse og sosial teori vil forenes i diskursanalyse som metode for å undersøke endringene i samfunnet. Grunnleggende for kritisk diskursanalyse er en såkalt *linguistic turn* i samfunnsvitenskap. Det betyr at oppmerksomhet har blitt retta mot språk som en vesentlig aspekt ved samfunnsvitenskap. Tradisjonelt sett konsentrerer samfunnsvitenskapelige analyser seg lite om nærlesing av tekst eller lingvistiske komponenter. Fairclough søker derimot å forene lingvistiske analysemetoder og analyse av større samfunnsmessige strukturer ved å innføre en tredimensjonal modell for analyse. Både diskurs og diskursanalyse fremstår som tredimensjonale elementer. Alle diskursive hendelser kan sees som være bestående av tre nivåer: tekst, diskursiv praksis og sosial praksis (Figur 2.).

Figur 2. Faircloughs tredimensjonale analysemodell (Fairclough, 1992, s. 73)

Diskursiv praksis kommer til uttrykk i språklig form som tekst. Sosial praksis er felles betegnelse for alle typer diskursive hendelser, men kan omfatte også ikke-diskursive hendelser. Metodisk sett skiller Fairclough mellom lingvistisk analyse av tekst, analyse av diskursive praksiser og analyse av sosiale praksiser. Innerst i modellen er nærlesing av tekst, som Fairclough kaller for «beskrivelse» av tekst. Den fokuserer på lingvistiske aspekter, og vil generelt undersøke språk i bruk i teksten. Det andre analysenivået handler om å identifisere diskursive praksiser, det vil si prosesser over tekstnivå som kan gi inntrykk av hvordan diskurser påvirker sosiale fenomener. Analyse av sosial praksis er det tredje analysenivået, og dreier seg om forholdet mellom diskurs og større samfunnsstrukturer som institusjoner og organisasjoner. Fairclough definerer dessuten analyse av diskursiv praksis og sosial praksis for «fortolkning» (Fairclough, 1992, ss. 72-73).

Den nye modellen

I *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research* (2003) legger Fairclough frem en ny og videreutviklet versjon av sin tredimensjonale modell. Han bevarer teksten som utgangspunktet for kritisk diskursanalyse: Det er nettopp tekster som kan endre sosiale strukturer i samfunnet ved å gi ny kunnskap, endre fremstillingssystemer og verdier. Tekster både virker på og bidrar til å endre menneskenes tro, holdninger, verdier, sosiale handlinger,

forhold i samfunnet og verden (Fairclough, 2003, s. 8). Fairclough mener at kausaliteten ikke er av mekanistisk sort: Tekstens egenskaper virker verken automatisk eller regelmessig på verden. Det finnes andre faktorer som medvirker til å skape og endre den sosiale verden. Dette avviker fra den sosialkonstruktivistiske tradisjon innen samfunnsvitenskap som jeg har drøftet som grunnlag for diskursanalyse. Sosialkonstruktivisme hadde lagt vekt på teksten og diskursens rolle i virkelighetsskaping, mens nå påstår Fairclough at virkelighetsforståelse ikke kan reduseres til diskurs (Skrede, 2018, s. 79). Han aksepterer heller ikke at alt er relativt og i stadig endring (relativisme), og derfor vender han seg til tradisjonen kjent som kritisk realisme.

Kritisk realisme er en tverrfaglig tilnærming som baseres på Roy Bhaskars teori om at virkeligheten består av tre ulike domener (Skrede, 2018, ss. 78-80):

- (1) Det empiriske domenet tilsvarer observasjoner og erfaringer av verden.
- (2) Det faktiske domenet tilsvarer fenomener og hendelser.
- (3) Det virkelige domenet, eller det potensielle domenet, tilsvarer strukturer og mekanismer som styrer verden, både naturvitenskapelige (f.eks. tyngdekraft) og sosiale strukturer.

Både konkrete sosiale hendelser og mer abstrakte sosiale strukturer er en del av virkeligheten, så vel som empiriske erfaringer. Fairclough hevder at det virkelige (det potensielle) ikke kan reduseres til kunnskap om virkeligheten. Vår kunnskap av verden er kontingent, alltid i endring og delvis. Det samme gjelder for tekster i et kritisk diskursanalytisk perspektiv: Det er umulig å analysere en tekst på en fullstendig og endelig måte. Tekstanalyse er også selektivt i forhold til problemstillingen i den forstand at man ikke kan stille alle mulige spørsmål til teksten, men må fokusere på noen aspekter og ikke noen andre. Altså, tekstens virkelighet kan heller ikke reduseres til vår kunnskap om teksten. Dette betyr ikke at teksten ikke kan forskes på – en samfunnsvitenskapelig analyse av teksten er godt mulig –, men den blir aldri uttømmende.

Fairclough argumenterer dessuten for dialektisk-relasjonell kritisk diskursanalyse som tverrfaglig tilnærming til tekstanalyse som kan utfylle tekstanalysens begrensninger. Ved å dra veksler på ulike vitenskapelige felter utvider man evnen til å se elementer i en større

sammenheng, og dette er noe kritisk diskursanalyse kan ha stor nytte av (Fairclough, 2003, s. 14). Faircloughs tredimensjonale modell for kritisk diskursanalyse besto av tre analysenivå: tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Ifølge den kritisk-realistiske tradisjonen gir ikke teksten et fullstendig bilde av virkeligheten, derfor blir det nødvendig for Fairclough å endre på analysemodellen i bruk (Tabell 2.). Det tekstuelle nivået blir nå omtalt av Fairclough som analyse av sosiale begivenheter (*social events*). Slik blir det tydeligere at sosiale begivenheter ikke kan reduseres til tekst, til tross for at tekster er en vesentlig del av disse. Det andre nivået, diskursiv praksis, skifter betegnelse til sosial praksis (*social practices*). Som følge av dette må det gamle begrepet sosial praksis – som var i bruk for det tredje nivået – også endre navn, og det blir nå omtalt som sosial struktur (*social structures*). I denne nye modellen har sosial praksis en mellomposisjon mellom sosiale begivenheter, som er konkrete og spesifikke, og sosiale strukturer, som er abstrakte og potensielle.

Gamle begreper	Nye begreper
Sosial praksis	Sosial struktur
Diskursiv praksis	Sosial praksis
Tekst	Sosiale begivenheter

Tabell 2. Sammenligning av gamle og nye begreper (Skrede, 2018, s. 33).

Begrepet sosial praksis beskriver samfunnsmessige mikroforhold, f.eks. kommunikasjon mellom mennesker, mens sosial struktur beskriver makroforhold. Sosiale strukturer er samfunnsmessige fenomener som påvirker sosiale praksiser, f.eks. økonomiske modeller, maktforhold, sosiale klasser, osv. Fairclough ser på sosiale strukturer som abstrakte strukturer som er potensielle, i samsvar med den kritiske realismens teori om virkeligheten. Han mener nemlig at de gir oss muligheter, men samtidig begrensning til vår forståelse av verden. Språket er en av dem: Gjennom språket ytrer man seg om verden, men på samme tid avgrensner språket hva man kan si om verden. Selvsagt finnes det også andre typer strukturer som ikke er sosiale i verden, men kritisk diskursanalyse er mest opptatt av strukturer knyttet

til samfunnet, der språk er en av de viktigste (Fairclough, 2003, s. 23-25; Skrede, 2018, s. 32-34).

Kritisk diskursanalyse vil være en form av kritisk samfunnsforskning som har som forskningsobjekt de store spørsmålene i samfunnet (Fairclough, 2003, s. 203-204). Hensikten er å forstå bedre hvordan samfunn virker, og å påvise at språk er en viktig del av samfunnet. Samfunnet påvirker ulike aspekter i det sosiale, og selvsagt også språk som er en del av våre sosiale liv. Samtidig påvirker språk i bruk samfunnet. Dette er det sentrale poeng i Faircloughs kritiske diskursanalyse. Man kan ikke forstå samfunnsendringen uten å ta hensyn til språk og diskurs. Fairclough mener at det er på tide at samfunnsforskere anerkjenner hvor viktig språk og diskurs er i det aktuelle samfunnet, og det kan vi være enig i.

3. Metodiske perspektiver

Hvordan diskurs om språk og flerspråklighet fremstilles i et språkpolitisk dokument er problemstillingen i min masteroppgave. Til dette formålet er Faircloughs tilnærming til kritisk diskursanalyse både grunnleggende teori og metode. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for utvalget av analysmateriale, metoden og analyseverktøy, og til slutt diskutere utfordringer relatert til min undersøkelse.

Min analyse vil være en synkron studie som fokuserer på fremstillingen av flerspråklighet på det tidspunktet rapporten ble publisert, men en viss grad av diakroni vil også være aktuell i analysen. Språk og flerspråklighet som sosiale fenomen kan ikke studeres adskilt fra den historiske konteksten de befinner seg i. Siden jeg har valgt å fokusere min oppgave på en enkel tekst, vil en kvalitativ metode foretrekkes. I motsetning til en kvantitativ metode som behandler store mengde data, er målet med en kvalitativ analyse å oppnå forståelse i dybden av et spesifikt fenomen i en spesifikk kontekst: i mitt tilfelle flerspråklighet i et språkpolitisk dokument. Min tilnærming til materiale er også fortolkende og rekonstruerende idet materialet som skal undersøkes er sosialt konstruert og kan ikke måles eller kvantifiseres som eksakt vitenskap.

3.1. Analysemateriale

Materialet for min kritisk diskursanalyse er rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* som ble levert av Språkrådet i 2018. Valget av det empiriske materialet er knyttet til interesse for å undersøke språkdiskurs i språkpolitiske dokumenter fra offentlige aktører. Den er i tillegg relevant for videre studier i det den legger grunnlag for arbeid til en ny språklov og stortingsmelding.

I 2017 oppnevnte Språkrådets direktør Åse Wetås et eksternt utvalg som skulle sammenligne den språklige situasjonen i landet i dag med det bildet som kom frem i stortingsmeldingen *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* fra 2008. Språkmeldingen ble lagt frem av Kultur- og kirkeminister Trond Giske i regjering Stoltenberg II. Dens overordnede formål var å legge grunnlag for en ny og helhetlig språkpolitikk, som skulle sikre posisjonen for det norske språket som fullverdig, komplett og samfunnsbærende språk i Norge (Kultur- og

kirkedepartementet, 2009, s. 5). Rapporten *Språk i Norge* vil oppsummere språksituasjonen i Norge i nyere tid med fokus på seks samfunnsområder som har blitt identifisert som viktigste innsatsområdene for å sikre norsk språk som fremtidsspråk i landet: arbeidslivet, språkteknologi, mediespråk, språk i skolen og i akademia og det flerspråklige Norge. Det eksterne utvalget som står bak rapporten består av syv eksperter om språk fra ulike samfunnsområder. Medlemmene i utvalget var: Unn Røyneland (UiO), Terje Lohndal (NTNU), Hilde Sollid (UiT), Wegard Harsvik (LO), Hilde Sandvik (Broen.xyz), Shahzad Rana (Microsoft) og Hildegunn Soldal (NRK). Prosjektleder og sekretariat for utvalget var Språkrådet.

Rapporten *Språk i Norge* ble publisert i ulike formater. Den er utgitt som digitalt dokument (PDF-format), som interaktiv nettside og på papir. Jeg har brukt i utgangspunkt rapporten i PDF-format som er tilgjengelig for nedlasting fra nettsted www.språkinorge.no, og utgjør den digitale versjonen av trykte rapporten. Fra et formelt utgangspunkt er rapporten en sammensatt tekst som inkluderer verbalspråk, illustrasjoner og bilder. Til tross for dette, skal jeg analysere kun verbalspråk i denne oppgaven.

3.1.1. Rapportens struktur

Rapporten *Språk i Norge* består av 39 dobbeltsider, inkludert forside og bakside. Innholdet er strukturert i seks seksjoner eller kapitler.

- Språkmangfold i arbeidslivet (s. 12-22)
- Ein språkteknologisk kvardag (s. 22-30)
- Mediespråk i endring (s. 30-36)
- Språk i skolen (s. 36-46)
- Språkvalg i akademia (s. 46-54)
- Det fleirspråklege Noreg (s. 54-66)

Dessuten har rapporten et forord (s. 6-8), et kapittel som belyser fremtidsutvalgets oppdrag (s. 8-10), en innledning (s. 10-12), samt en seksjon som presenterer medlemmene i utvalget (s. 66) og til slutt litteraturliste (s. 68-73). Totalt har rapporten 76 sider.

Min analyse skal fokusere på kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* som er det mest relevante for min problemstilling. Det består av 12 sider og er inndelt i fire underkapitler. Disse er:

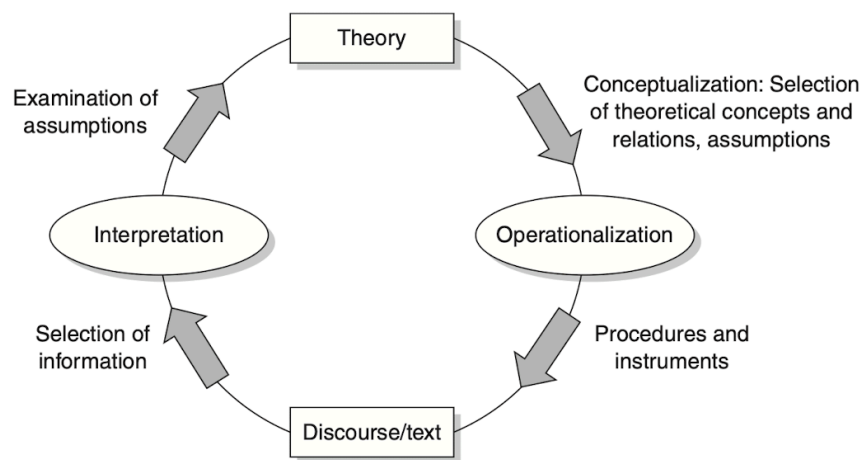
- Bakgrunn (s. 55)
- Situasjonen i dag (s. 55)
- Den gamle fleirspråklegheita (s. 56-63)
- Den nye fleirspråklegheita (s. 63-65)

3.2. Kritisk diskursanalyse som analysemetode

Metodiske tilnærminger til kritisk diskursanalyse kan deles i to kategorier: De som bruker et deduktivt perspektiv, og de som tar for seg et induktivt perspektiv. Dette valget er knyttet til studieobjektet. Med en deduktiv tilnærming har man en teori, og man prøver å finne eksempler i analyse av data som kan bekrefte eller avkrefte ens hypoteser. Med en induktiv tilnærming starter man derimot med data, og man formulerer nye teorier med utgangspunkt i det som man finner i analysen (Wodak & Meyer, 2009, s. 109; Hitching, Nielsen & Veum, 2011, ss. 18-19). I tillegg finnes det en tredje metode, såkalt abduksjon. Denne vitenskapelige metoden ble utviklet av Pierce og er kanskje den som best stemmer overens med arbeidsmåten til den kritiske diskursanalysen. Forskeren starter ved å observere et fenomen som han eller hun vil finne forklaring på. Det finnes ikke forhåndsbestemte hypoteser, men de blir utviklet underveis. Gjennom analyse av data finner man mønstre og eksempler som gir et overordna blick på det fenomenet som skal forskes. Materialet og sin analyse er utgangspunkt for en abduktiv forskningsprosess, men til forskjell fra den deduktive metoden, setter man her materialet inn i en større kontekst. Dessuten gir en abduktiv tilnærming ikke sikker resultater, men skaper grunnlag for nye hypoteser og forståelser av det aktuelle fenomenet som man undersøker. Denne metoden kalles også for en rekonstruerende metode for den trekker frem fortolkninger og teorier som resultat av analysen (Hitching, Nielsen & Veum, 2011, ss. 18-19).

Kritisk diskursanalyse anses her både som teori og metode. Dette er ikke uproblematisk ettersom det teoretiske rammeverket som har blitt tidligere diskutert kan være til grunnlag for en rekke ulike metoder. Det finnes altså ikke en enestående metode for kritisk diskursanalyse.

Kritisk diskursanalyse kan omtales å være et paraplybegrep som omfatter ulike metodiske tilnærminger til datamaterialet. Utfordringen som man står foran som forsker er å finne og å definere analysemetoden i dette vide feltet. Wodak & Meyer kaller det «the problem of operationalization of theoretical concepts» (2009, s. 23): Hvordan kan man overføre de teoretiske påstandene i kritisk diskursanalyse til konkrete metoder og analyseverktøy? Wodak & Meyer presenterer en modell for forskningsprosess som setter i sammenheng teori og diskurs som analyseobjekt i en sirkel (Fig. 3.).

Figur 3. Empirisk forskning som en sirkulær prosess (Wodak & Meyer, 2009, s. 24).

Denne modellen tar utgangspunkt i abstrakte teorier (*grand theories*) som sier noe om samfunnet som helhet. Teorier gjøres operasjonelle og dermed blir til prosedyrer og verktøy i bruk for diskursanalyse. Fra analyse trekker da man frem et utvalg av informasjoner og resultater som danner en fortolkning av teksten. Deretter generaliserer man ut fra interpretative påstander til å forme overordnede teorier.

En kritisk diskursanalyse lar seg gjøre gjennom:

- (1) en tekstuell analyse som fokuserer på lingvistiske egenskaper. En lingvistisk analyse kan undersøke ulike språklige trekk som ordbruk, modalitet og metaforer,
- (2) en analyse av diskurser som sikter mot en sammenligning av de dominerende diskursene i bruk i ulike former,
- (3) en analyse av strukturer og konteksten materialet er en del av.

Metoden presentert her baserer seg på Faircloughs tredimensjonale modellen som har blitt diskutert i forrige kapittel. Den ser på relasjoner mellom sosiale begivenheter, sosial praksis og sosial struktur i et sosialsemiotisk perspektiv.

Tre elementer kjennetegner sosiale begivenheter, sosial praksis og sosial struktur: tekst, diskursordener og språk. Språk er en av de abstrakte sosiale strukturer og kanskje det viktigste: Språk definerer hvilke språklige kombinasjoner er mulige – hva man kan og ikke kan si. Innen sosiale praksiser er diskursordener (*orders of discourse*) definert som «network of social practices in its language aspect» (Fairclough, 2003, s. 24). De er med i å bestemme over mulighetene angitt av språk i visse områder i det sosiale livet. Sist finnes det tekster som er en form for sosial begivenhet. Tekst er både resultatet av språklige regler og styrt av diskursordener. Fairclough hevder at i analyseprosessen som går fra abstrakte strukturer til teksten blir det stadig vanskeligere å skille språk fra andre sosiale enheter.

Selv om en kritisk diskursanalyse er problemorientert og ikke har hovedfokus i analyse av lingvistiske elementer, er en viss grad av lingvistisk kompetanse nødvendig for å identifisere begrepene som kan være relevante i analysen av sosiale begivenheter, altså tekster (Wodak & Meyer, 2009, s. 30-31). Begrepene jeg skal bruke i min kritiske diskursanalyse av rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* blir nå presentert.

3.2.1. Metaforiske representasjoner: nominalisering og passivering

I analysen av det første nivået – analyse av sosiale begivenheten – er metaforiske representasjoner språklige fenomener som er verdt å undersøke.

Begrepet *metafor* er et sentralt begrep som har blitt tatt igjen fra Hallidays teorier. I systemisk funksjonell lingvistikk handler metafor ikke bare om ord, men også om grammatiske relasjoner. Slik kan man skille mellom kongruente representasjoner – en representasjon som fremstiller ting som de er – og representasjoner som er ikke kongruente eller metaforiske (Fairclough, 2003, s. 143-145). Ifølge Fairclough er denne kategorisering problematisk. Ettersom vi tar for oss et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt, er alle presentasjoner både subjektive og påvirket av eksterne omstendigheter. I analysen må man likevel ta som forutsetning at noen representasjoner er mer kongruente enn andre. Kongruente og metaforiske representasjoner kan undersøkes ved å analysere grammatiske konstruksjoner i

tekster. Nominalisering og passivisering er eksempler på det. Nominalisering er en metaforisk struktur som skildrer en prosess som enhet ved å bruke substantiver fremfor verb. Det er en forskjell ved å skrive «arbeiderne produserer stål» og den nominaliserte formen «stålproduksjon». Den første er en ikke-metaforisk representasjon av en prosess, mens den andre er en metaforisk representasjon som skjuler aktører – arbeiderne. Nominalisering er en form for generalisering som muliggjør å isolere handlinger eller begivenheter. Det er stort sett brukt med hensikt til å slette eller undertrykke forskjeller, samt subjekter, og derfor deres ansvar (Fairclough, 2003, s. 144).

Passivisering kan også bidra til å skjule handlingssubjekt ved å bruke passiv-konstruksjon i stedet for et aktivt verb i en setning, f.eks. «Dreping av sivile under bombetokt» for «De sivile ble drept under et bombeangrep utført av amerikanske piloter». Ved å anvendes til passivisering blir ansvar for handling tonet ned eller skjult i sin helhet. Nominalisering og passivisering gir uttrykk til ideologier og kan tolkes som en måte eller ønske å ta diskursfremstillingen i en bestemt retning (Skrede, 2018, s. 48-49).

Metaforiske representasjoner undersøkes i forbindelse med analyse av sosiale aktører, dvs. deltakere i en setning. Er sosiale aktører identifisert med et substantiv eller pronomen? Hvilken grammatisk rolle har de i setningsbygning? Er de passive eller aktive aktører? Hvordan forfatter velger å fremstille subjekter og objekter kan belyse rollen de har i diskurs (Fairclough, 2003, s. 145-146).

3.2.2. Modalitet

Modalitet er måten å fremlegge meninger på i teksten. Man kan skille mellom fire talehandlinger (*speech functions*): påstander, spørsmål, beordring og tilbud. Påstander og spørsmål handler om utveksling av kunnskaper, mens de to andre utveksler aktiviteter. Halliday definerer modalitet som «the speaker's judgement of the probabilities, the obligations, involved in what he is saying» (Halliday, 1994 sitert i Fairclough, 2003, s. 165). Modalitet sier altså noe om måten tekstforfatter uttrykker seg og om holdninger han eller hun har til fakta som blir presentert. Det gjelder relasjonen mellom forfatter og det som blir representert i teksten. Det som vi undersøker ved modalitet er ikke bare måten man uttrykker seg, men også hva det betyr for identiteter involvert i teksten, både private og sosiale.

Hvordan man representerer verden og måten man tar stilling til disse representasjoner bidrar til å skape identiteter som er vesentlige i relasjon med andre og verden (Fairclough, 2003, s. 164-166). Ifølge Fairclough finnes det to hovedtyper av modalitet: epistemisk og deontisk (Tabell 3. og 4.). Termen epistemisk stammer fra gresk og henviser til lære om kunnskapen. Deontisk modalitet handler derimot om logikk og etikk, dvs. moralske plikter, påbud, forbud, osv. (Skrede, 2018, s. 50).

Påstander	Spørsmål
Påstand: <i>Vinduet er åpent.</i>	Ikke-modalisert positiv: <i>Er vinduet åpent?</i>
Modalisert: <i>Vinduet kan være åpent.</i>	Modalisert: <i>Kan vinduet åpnes?</i>
Fornektelse: <i>Vinduet er ikke åpent.</i>	Ikke-modalisert negativ: <i>Er ikke vinduet åpent?</i>

Tabell 3. Epistemisk modalitet: Utveksling av kunnskap (Skrede, 2018, s. 50).

Beordring	Tilbud
Pålegg: <i>Åpne vinduet!</i>	Foretagende: <i>Jeg vil åpne vinduet.</i>
Modalisert: <i>Du bør åpne vinduet.</i>	Modalisert: <i>Jeg kan åpne vinduet.</i>
Forbud: <i>Ikke åpne vinduet!</i>	Benektende: <i>Jeg vil ikke åpne vinduet.</i>

Tabell 4. Deontisk modalitet: Utveksling av aktivitet (Skrede, 2018, s. 50).

Den vanligste markøren for modalitet er modale verb (må, kan, vil, burde, skulle), men modalitet kan også komme til uttrykk med ikke-modale verber eller andre lingvistiske strukturer. Påstander og fornektelser, så vel som ikke-modaliserte setninger kalles også for «kategorisk modalitet» fordi den fremstiller en enten-eller: Vinduet er enten åpnet eller er det ikke.

Ved å analysere den epistemiske modaliteten kan man få innsikt i hvilke kunnskaper som forutsettes og blir tatt som gyldig, og ved den deontiske modaliteten hvordan teksten virker i

den sosiale konteksten. Likevel er modalitet en kompleks aspekt ved mening, og ulike modaliteter kan ofte overlappe eller virke samtidig (Fairclough, 2003, s. 168).

3.2.3. Diskursordener: diskurser, genrer og stiler

Diskursordener består av diskurser, genrer og stiler – egenskaper som er vesentlig å ta med i en analyse av sosiale praksiser etter Faircloughs modell.

- (1) Genrer er semiotiske måter å handle (*ways of acting*), og er den grunnleggende måten å kommunisere på. En nyhet, et intervju, en artikkel eller en rapport er eksempler av genrer. Genrer er relativt stabile strukturer som bygger sosiale interaksjoner og samhandlinger. Forekomst av flere genrer i samme teksten kalles for *genre-mixing*.
- (2) Diskurser er semiotiske måter å tolke eller representere aspektene (fysiske, sosiale eller mentale) av verden (*ways of representing*). Ulike diskurser fører til ulike perspektiver på verden som regel kan tillegges til ulike grupper av sosiale aktører. Fairclough (2009, s. 164) påpeker at han foretrekker å si at diskurser gi en tolkning (*construe*) enn at de representerer (*represent*) verden. På denne måten vil han understreke at diskurser er resultatet av en aktiv prosess som tolker og fatter verden. Man kan identifisere en diskurs i en tekst ved å fastslå hovedtematikken, nøkkelord og det spesielle perspektivet som teksten tar for seg (Skrede, 2018, s. 35-36).
- (3) Stiler er semiotiske identiteter eller måter å være på (*ways of being*). Å være student, å være politiker, å ha en personlig stil er en måte å eksistere i verden som er knyttet til sosial tilhørighet, språkbruk og andre sosiale holdninger. Stiler kan inneholde flere semiotiske aspekter ved et individ, som f.eks. ansiktsuttrykk, gester, kroppsspråk, osv. Fairclough er likevel ikke interessert i å undersøke andre semiotiske modaliteter enn språk i tekster. Kritisk diskursanalyse konsentrerer seg på hvordan ulike stiler og identiteter er konstruert gjennom språk (Skrede, 2018, s. 36-37).

3.2.4. Intertekstualitet og interdiskursivitet

Innen en analyse av sosiale begivenheter kan man finne tilfeller av intertekstualitet. Man snakker om intertekstualitet når en tekst siterer eller viser til en annen tekst. Relasjonen mellom en tekst og andre tekster kan være eksplisitt (*manifest*) eller implisitt, men utgjør alltid en ekstern tekstrelasjon i forhold til den opprinnelige teksten (Fairclough, 2003, s. 36-37).

Den intertekstuelle relasjonen i en tekst ser på forholdet mellom en tekst og andre tekster som fremstår som eksterne, men kommer likevel inn. Intertekstualitet kan bidra til å endre eller omstrukturere eksisterende tekster, og dermed skape nye kombinasjoner av tekstlige elementer. Samtidig er nye tekstformer alltid begrenset av det sosiale de finner seg i (Skrede, 2018, s. 51-52). Intertekstualitet kan være manifest eller usynlig. Manifeste relasjoner fremstilles som sitater eller referanser, der kilden er tydelig og gjenkjennelig. Usynlige intertekstuelle relasjoner har man når andre tekster er trukket frem, men på en implisitt måte. Intertekstualitet er vel vanskelig å slippe unna, siden alle tekster kan sies å være påvirket av andre tekster på en eller annen måte. I en kritisk diskursanalyse er det relevant å utforske forekomster av intertekstuelle relasjoner for de kan medvirke i å representere visse ideologier og interesser.

Mens intertekstualitet handler om relasjoner mellom tekster, handler interdiskursivitet om relasjoner mellom diskurser. Her befinner vi oss i det andre analysenivået, det for sosiale praksiser. Interdiskursivitet oppstår når flere diskurser trekkes frem samtidig i en tekst. På samme måte som intertekstualitet, kan interdiskursivitet bidra til å avdekke større samfunnsmessige tendenser og ideologier. En tekst med lite intertekstualitet og interdiskursivitet tolkes som relativt stabil, der en tekst med stor grad av intertekstualitet indikerer at feltet er i endring (Skrede, 2018, s. 52-54). Analyse ved hjelp av disse begrepene kan være nyttig for å identifisere diskurser og vurdere hva som er nytt eller har blitt destabilisert.

3.2.5. Rekontekstualisering

I forbindelse med intertekstualitet og interdiskursivitet er rekontekstualisering et viktig begrep i bruk i analysenivået for sosiale praksiser etter Faircloughs modell. Intertekstuelle og interdiskursive relasjoner som gjentar seg kan føre til rekontekstualisering av sosiale praksiser.

Slikt definerer Fairclough prosessen:

«the appropriation of elements of one social practice within another, placing the former within the context of the latter, and transforming it in particular ways in the process» (Fairclough, 2003, s. 32).

Rekontekstualisering forekommer altså når sosiale praksiser eller elementer til en sosial praksis som hører til et visst felt blir brukt i nye kontekster. Det blir en form for kolonialisering der en ny praksis dominerer over de gamle, men det kan også hende at den nye ikke erstatter de opprinnelige praksisene. Rekontekstualisering kan være både en positiv og en negativ prosess, men det innebærer alltid at det oppstår en ny hybridform (Skrede, 2018, s. 54-55).

Der sosiale praksiser blir løftet ut av sin kontekst og brukt i en annen kontekst finner vi uttrykk av maktforhold og ideologier. I praksis kan man finne spor av rekontekstualisering ved å analysere «genres of governance» (Fairclough, 2003, s. 32), det vil si genrer som hører til maktaktører. *Genres of governance* og rekontekstualiseringsprosessen kobler ofte også sammen ulike størrelser: De setter i forbindelse lokale diskurser med nasjonale og globale. Eksempel på rekontekstualisering kan være hvordan språkdiskurs blir plassert i en politisk kontekst styrt av økonomiske motiv som overser forståelse av språk som fenomen..

3.2.6. Antagelser

Man bruker ofte antagelser i dagligtale. Alle mennesker, som medlem av et samfunn eller felleskap, deler et sett med meninger og oppfatninger som ligger til grunnen for intermenneskelig kommunikasjon. Hvis vi ikke hadde det, hadde interaksjon blant folk vært umulig (Fairclough, 2003, s. 55-56). Fairclough identifiserer to typer av antagelser i sosiale

praksiser: eksistensielle antagelser og verdiantagelser. De første sier noe om hva som eksisterer, de andre handler om hva som er ønskelig. Antagelser kan påvirke et utsagn ved å jevne ut forskjeller, i motsetning til intertekstualitet og interdiskursivitet som sikter mot å synliggjøre dem i teksten.

Kritisk diskursanalyse vil analysere disse antagelser – og diskursene de er knyttet til – i et ideologisk perspektiv. Dette innebærer også å argumentere og begrunne for ideologiske påstandene, samt analysere relasjonen mellom antagelser og de sosiale begivenhetene de befinner seg i. Eksempler på antagelser er vanlige i språkdiskurs, og ligger til grunn for noen av språkideologiene som har blitt drøftet tidligere i oppgaven.

3.3. utfordringer ved valg av metode

Hvis vi tar som gyldig Neumanns forståelse av metode som «en fremgangsmåte for å representere noe gitt fra et eksternt ståsted» (2017, s. 15), da blir det veldig utfordrende å snakke om en nøytral analyse innenfor kritisk diskursanalyse.

Diskursanalytiske tilnærminger, og særlig Fairclough, har ofte blitt kritisert for å bruke på en og samme måte en beskrivende og en fortolkende analyse (Hitching, Nielsen & Veum, 2011, s. 19-21). Kritikere påstår at det er umulig å analysere diskurs på en nøytral og samtidig kritisk måte, og at analysen vil alltid være påvirket av forskerens egne meninger og interesser. Det er nemlig umulig å være eksternt tilskuer til samfunnsmessige fenomener som diskurs, språk og makt. Hovedmålet med kritisk diskursanalyse er ikke å forklare fenomenet i positivistisk forstand, men heller å gi en fortolkning av det (Hitching, Nielsen & Veum, 2011, s. 20). En kritisk diskursanalyse vil altså aldri gi en objektiv beskrivelse av data. Dette utgjør en svakhet ved valg av denne metoden som man ikke kan se bort fra.

Min oppgave må derfor settes i og leses fra mitt personlig perspektivet. Som forsker tar jeg med meg i analysen et sett med verdier, holdninger og meninger som i forskjellig grad kan påvirke resultater av studiet. Min analyse bør ikke leses som en objektiv beskrivelse av materialet, men som fortolkning av det. Til tross for det er vitenskapelig viktig at analysen kan sikres i validitet og reliabilitet. Man oppnår en valid studie ved å sette klare grenser og tydeliggjøre forskerens rolle i undersøkelse. Ved å reflektere over min rolle i forskningsprosessen kommer mitt perspektiv eksplisitt og tydelig til uttrykk. Mine teoretiske

og metodiske utgangspunktet blir gjennomsiktede og dermed mulige å etterprøve. Reliabilitet dreier seg om etterprøvbareprosesser, det vil si prosessen der «de samme resultatene ville ha blitt funnet hvis studien var utført eller gjentatt av andre» (Skrede, 2018, s. 158). Siden kritisk diskursanalyse legger stor vekt på fortolkning av en kvantitativ analyse, er det ikke lett å kontrollere observasjoner og konklusjoner som blir trukket frem. Analyse av sosiale fenomener som språk og samfunnet innebærer også studie av menneskelige aktører som er av natur i stadig endring. Dette gjør etterprøvbarehet vanskelig å sikre. I praksis blir reliabiliteten i denne oppgaven økt ved å gi en grundig presentasjon av datamateriale, i tillegg til å redegjøre for metodiske perspektiver, begreper og verktøy i bruk i analysen.

4. Analyse av rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*

Faircloughs kritiske diskursanalyse vil være både teoretisk grunnlag og metode for min analyse av rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*. Formålet mitt er å finne underliggende strukturer og mønstre i teksten og særlig undersøke hvordan diskurser om språk og flerspråklighet fremstilles i rapporten. Analysen vil følge den tredelte modellen til Fairclough, og vil bruke begreper og verktøy illustrert tidligere i oppgaven.

4.1. Sosiale begivenheter

Det første nivået i Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærmingen til kritisk analyse vil analysere sosiale begivenheter. Med dette begrepet forstår man tekst og andre semiotiske aspekter ved materialet. Min analyse tar utgangspunkt kun i tekstlige begivenheter i kapitlet *Det fleirspråklege Noreg* (Språkrådet, 2018, s. 54-66) av rapporten *Språk i Norge*.

Analysen av teksten skal fokusere seg på forekomster av metaforiske representasjoner som nominalisering og passivisering, samt bruk av modalitet og intertekstualitet.

4.1.1. Metaforiske representasjoner

Nominalisering

Forfattere av *Språk i Norge* bruker nominaliseringer i stor grad. Nominalisering er en grammatisk konstruksjon som dannes ved å omgjøre et verb til et substantiv ved å tilføye et suffiks, f.eks. -ing. Formålet med å identifisere og analysere nominaliserte former i teksten er å vise og diskutere de språklige valgene forfattere har tatt. I vedlegg 1 har jeg samlet alle tilfeller av nominalisering som jeg har identifisert i teksten. Jeg skal nå trekke frem og kommentere noen eksempler.

Et eksempel av nominalisering finner vi i den følgende setningen:

«Meldinga varsla derfor ei utviding av Språkrådets arbeidsområdet ...» (s. 55).

Her er substantivet *utviding* den nominaliserte formen av verbet *å utvide* som blir konstruert ved å tillegge suffikset *-ing*. Gjennom nominalisering blir handlingen *det å utvide* fremstilt som en enhet, en ting fremfor en prosess. Slik er også tilfellet i setningen:

«Mål og *meining* varsla ei lovfesting av statusen til norsk teiknspråk» (s. 55).

Prosesen av *å feste i lovverket* er her erstattet av substantivet *lovfesting*. I flertallet av nominaliseringene har verbene i bruk blitt gjort om substantiver til å tingliggjøre en prosess, eksempelvis i *revitalisering*, *standardiseringa*, *bevaring*, *vidareutvikling*, *vurderinga*. I disse tilfellene kan nominalisering sees som er en form for generalisering som vil sette i fokus handlingene og deres resultater:

«Samstundes gir språkleg revitalisering [...] håp» (s. 56),

«Standardiseringa av kvensk skriftspråk er i det store og heile på plass» (s. 56),

«Bevaring og vidareutvikling av romani står heilt sentralt i arbeidet» (s. 60),

«i praksis kan denne faglege vurderinga stå i vegen» (s. 62).

På denne måten blir den menneskelige komponenten i prosessen ikke tatt i betraktning, og aktørene blir borte. Som følge av dette blir også ansvaret for prosessene dempet eller skjult. I tillegg forutsetter termen *standardiseringa* ulike språkideologiske tankeganger idet den baserer seg på ideen om språk som homogen enhet. I en standardiseringsprosess ser man også språk som lingvistisk fenomen mer enn som sosialt fenomen, og aspekten som gjelder mennesker og deres sosial og kulturell individualitet blir oversett. Nominalisering har her en ideologisk funksjon som bidrar til å skjule denne dimensjonen ved språk og dermed maktforhold gjennom en metaforisk representasjon av prosessene.

Noen av nominaliseringene kan likevel sees som selvstendige leksikalske enheter, og ikke som produkt av en metaforisk representasjon. Disse er vanlige og veletablerte uttrykk som jeg ikke kobler med nominalisering som tingliggjøringsprosess. Eksempler er forekomster av substantivene *opplæring*, *forskning*, *utdanning*, *undervisning*, *førestillingar*. Grammatisk sett er disse substantiverte formene omdannet av verbene *å lære opp*, *å forske*, *å danne ut*, *å undervise*, *å førestille*. Slike nominaliseringer kan regnes å være uavhengige av sine opprinnelige verb, og anses som selvstendige substantiver. Disse kan i tillegg forekomme som et forledd eller etterledd av en sammensetning. Substantivet *opplæring* finnes i

sammensatte ord som *norskopplæringa*, *opplæringslova*, *opplæringsopphald*, *opplæringstilbodet*. Det samme fremgangsmåte vises i de følgende sammensatte ordene: *lærerutdanning*, *lærerutdanningstilbod* og *utdanningsopplegget*. Både *opplæring* og *utdanning* er i disse tilfellene svært produktive ord. Nominaliseringene av denne typen kan ikke forstås etter Faircloughs definisjon, idet de ikke har en ideologisk funksjon å skjule handlingssubjekt i en setning.

Andre tilfeller av nominalisering stammer fra adjektiver i stedet for verber, f.eks. *mobiliteten* av adjektivet *mobil*. Substantivet *mobiliteten* forekommer i setningen:

«Dette har skjedd i takt med at mobiliteten både over landegrensene og innerter i Norge har auka» (s. 55).

Her kunne forfattere ha skrevet «Dette har skjedd i takt med at det er lettere for menneske å være mobil...». Den nominaliserte formen *mobiliteten* har vært foretrukket fremfor *å være mobil* i teksten. Ved å bruke substantivet i setningen fremheves *det å være mobil* som en tilstand snarere enn et subjekts egenskap. Dessuten blir årsaker til økt mobilitet ikke nevnt eller diskutert i denne sammenhengen, samt med konsekvenser for subjekter. En gang til er den menneskelige dimensjonen blitt utelukket av diskursen.

En økt bruk av nominaliserte former i teksten peker på en viss språkstil som kjennetegner faglig og formelt språk i motsetning til en mer dagligdags måte å uttrykke seg.

Nominalisering er nemlig en språklig konstruksjon som tillater å bruke ett ord – ett begrep – fremfor en hele setning. Definisjonen av begrepet i bruk blir ofte ikke forklart i teksten.

Dermed bidrar nominaliseringer å promotere bestemte oppfattelser av det aktuelle begrepet uten mulighet til å ha en diskusjon om det. Nominaliseringene er en form for språkøkonomisering som finnes som oftest i bruk i politiske og informasjonstette tekster som *Språk i Norge*.

Passivisering

En annen form for metaforisk representasjon er passivisering. I likhet med nominalisering, kan passivisering bidra til å skjule subjektets perspektiv i en setning. Ved å identifisere bruk

av passiv-konstruksjon i setninger kan man si noe om hvordan forfattere fremstiller subjekter og sosiale aktører i ideologisk forstand.

I *Språk i Norge* er passivisering brukt i stor grad (se vedlegg 2). Jeg har delt passiviseringer i tre grupper:

- (1) passiv med hjelpeverb *å bli*
- (2) passiv med hjelpeverb *å vera*
- (3) *st*-passiv

Vi finner tilfeller av passivisering i alle de tre formene. Bruk av passiv legger vekt på objektet som handlingen går ut over, og samtidig skjuler hvem som handler eller hvem som er ansvarlig for handlingen. Man kan lese passiviseringer som uttrykk for ideologiske tolkningene av diskurs.

Et eksempel på passiv-konstruksjon med hjelpeverb *å bli* er setningen:

«Romani blir rekna som andrespråket til taterane/romanifolket i Noreg, medan norsk er førstespråket» (s. 60).

Objektet til verbalet i passivform *blir rekna* er språket romani, men subjektet – hvem som er holdt ansvarlig for å anse romani som andrespråket til romanifolket, og ikke førstespråket – er ikke spesifisert i setningen. Her forutsettes dessuten en språklig differensiering (førstespråk kontra andrespråk) som stammer fra forestillingen av flerspråklighet som evne å kunne to eller flere autonome språkssystemer, som er målbare og mulig å kategorisere. Denne differensieringen blir altså ikke diskutert i teksten, ingen henvisning til hvem har ansvar for en slik oppfattelse av romani blir gitt heller.

Et annet eksempel passivisering er:

«Eigne klassar og undervisningsgrupper for høyrselshemma har blitt framheva som ein fordel for innlæring av førstespråket» (s. 61).

Her har vi også en omskrevet passiv med *å bli* i presens perfektum som beskriver handlingen *å fremheve*. Hvem har understreket at egne klasser og undervisningsgrupper for hørselshemmede er en fordel for innlæring av førstespråket er ukjent. Det er likevel sannsynlig å anta at påstanden kommer som resultat av forskning eller undersøkelse om

temaet. I dette tilfellet er kan passivisering knyttes til vitenskapelig reliabilitet: Om referanser ikke blir gitt i teksten, er det vanskelig for lesere å betrakte rapporten som et pålitelig dokument.

Den annen måten å danne passivisering er ved hjelp av verbet *å vera*. Tilfeller er f.eks.:

«Etter ein lang periode med assimilasjonspolitik er det kvenske språket i dag svært trua» (s. 56),

«Sidan *Mål og meining* kom, er alle dei statlege døveskolane lagde ned» (s. 61).

Ved bruk av hjelpeverbet *å vera* vektlegger man en tilstand som kommer som konsekvensen av en handling. I begge setninger er det uklart hvem handlingssubjektet er. Hva eller hvem truer det kvenske språket i dag? Hvem står bak beslutningen av å legge ned alle de statlige døveskolene i Norge? Det er ikke mulig å finne et svar ut fra teksten. Passivisering er brukt ideologisk til å skjule ansvarsforhold.

Den siste formen av passiv-konstruksjon formes med å tilføye endelse *-st* til hovedverb. I nynorsk trenger denne konstruksjonen et modalverb som hjelpeverbet. Eksempler er følgende setninger:

«fleirspråklegheit i større grad må sjåast som og verdsettast som ein ressurs» (s. 63),

«at dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk må dokumenterast betre enn i dag» (s. 65).

Passivisering er i dette tilfellet knyttet til modalverbet *måtte* som uttrykker påbud, nødvendighet eller plikt. Mens handlingsobjektene er synlige i setningene – *fleirspråklegheit, dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk*–, er subjektene ikke like synlige. Igjen, hvem som har ansvar for å iverksette disse prosessene er ikke spesifisert. Forfatterne legger mer vekt på selve handlingene enn på hvem som skal handle: Har språkpolitikere ansvar for å promotere en positiv oppfattelse av flerspråkighet og minoritetsspråkene i Norge, eller er det samfunnet? *Mål og meining* hadde understreket at en ny norsk språkpolitikk skulle være sektorovergripende (Kultur- og kirke departementet, 2009, s. 5), men dette ønsket kommer ikke til uttrykk på en tydelig måte i det siste kapitlet av *Språk i Norge*.

I det analyserte kapitlet *Det fleirspråklege Noreg* har jeg identifisert også noen tilfeller av passivisering der handlingssubjektet er gitt gjennom en preposisjonsfrase:

«Norsk teiknspråk er ikkje omfatta av eit konkret folkerettsleg vern» (s. 56, 61).

Setningen kunne ha blitt omskrevet slikt: «Eit konkret folkerettsleg vern omfattar ikkje norsk teiknspråk». Betydningen er ikke endret, men en aktiv konstruksjon er brukt i stedet for passiv. Det samme kan merkes i setningen:

«Det er blitt laga ei kvensk nettordbok av Kvensk institutt – Kainun institutti i samarbeid med Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet» (s. 56).

I stedet for å bruke den ubestemte pronomeren *det* kunne forfatterne hatt omskrevet setningen med et aktivt subjekt: «Kvensk instituttet – Kainun institutti i samarbeid med Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet har laga ei kvensk nettordbok». Ved å bruke en passiv konstruksjon vil forfatterne fremheve resultatet av handlingen mer enn hvem som har utført selve handlingen. En slik fremgangsmåte er typisk for politiske dokumenter, der oppnådde resultater får større plass enn aktører som har kommet til dem.

Bruk av passivisering i *Språk i Norge* samsvarer med tekstens stil. Passive konstruksjoner er nemlig typisk for skrevne tekster med et faglig og formelt preg. At i noen tilfeller passivisering kan forstås som ideologisk motivert, viser at forfatterne er en del av den større sosiale praksisen som teksten befinner seg i.

4.1.2. Modalitet

I metodekapittelet har jeg gjort rede for modalitet som måte å fremlegge meninger på og tilknytning til Hallidays teori om språkfunksjonene. Ved å analysere modaliteter vil jeg synliggjøre relasjonene mellom tekstens forfattere og tekstens innhold. Dessuten er modaliteten uttrykk for holdninger til fakta presentert i teksten.

Kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* bruker modalitet i høy grad (se vedlegg 3). Jeg har tatt utgangspunkt i at flertallet av setningene i teksten uttrykker en epistemisk modalitet i form av påstand. Påstander gir informasjon til leser, og beskriver en tilstand eller en handling. Dette stemmer overens med tekstens genre og funksjon.

Tre spørsmål finnes på slutten av introduksjonen til kapittelet:

«Er vi i ferd med å gjenta ein politikk som vi veit har skapt store vanskar for folk? Er det verkeleg skadeleg for Yusef å ikkje nytte norsk heime? Kvifor blir då slike haldningar reproduserte som politikk?» (s. 54).

Etter Faircloughs kategorisering av modalitet, er spørsmålene uttrykk for epistemisk modalitet. Ved å analysere den epistemiske modaliteten kan man få innsikt i hvilke kunnskaper som forutsettes og blir tatt som gyldig.

Det første spørsmålet er adressert til en uidentifisert *vi* som kan vise til det norske samfunnet som helhet, eller til politiske aktører som har makt i språkpolitiske beslutninger. Her henviser forfattere til – og gir som antatt at alle kjenner til – de historiske begivenhetene der folk med ulike minoritetsbakgrunn har blitt undertrykt og diskriminert i Norge på grunnlag av sin kultur, språk og livsstil. Man antar også at man kjenner til de ideologiske forutsetningene som legitimerer slike diskriminerende tiltak. Ved å stille et reflektert spørsmål om assimilasjonspolitikken, vil forfattere oppfordre lesere til å ikke falle i gamle spor. En slik politikk som den samer og kvener ble utsatt bør aldri repeteres i Norges historie. Spørsmålet kan også forstås i dette tilfellet som uttrykk for deontisk modalitet, nemlig en beordring eller et tilbud: *Bør vi gjenta en slik politikk? Vil vi gjenta den?*

Det andre spørsmålet er knyttet til fenomenet flerspråklighet i pedagogisk kontekst, og henviser til Yusef, en fire år gammel gutt som har blitt introdusert som fiktiv karakter i fortellingen som innleder kapittelet. Her er spørsmål om Yusefs ferdigheter i norsk kan påvirkes negativt om han hører et annet språk hjemme. Dette er en myte som har blitt påvist feilaktig av forskning. Teksten referer til Ryen og Simonsens forskning om tidlig flerspråklighet som vitenskapelig kilde. De viser hvordan myter om flerspråklighet, språkutvikling og bruk av morsmål kan føre til politiske og pedagogiske tiltak som kan virke hemmede i språkopplæring til flerspråklige barn. En av disse mytene er at barn fra språklige minoriteter som Yusef må snakke norsk hjemme fra de er små for å lykkes i skolen (Ryen & Simonsen, 2015, s. 197). Dette vises til å være en vanlig oppfatning i språkdiskurs som kan virke skadelig på flere nivå. Forskning hevder at det å snakke norsk istedenfor sitt eget morsmål kan gå ut over forholdet mellom barn og foreldre, og tilrå heller å snakke det språket som man behersker best selv. Kognitiv sett er førstespråk og andrespråk knyttet til det

samme underliggende sett av språklige kompetanser. En slik oppfattelse av språk som repertoar av semiotiske praksiser uavhengig av konkrete språk er fenomenet som har blitt kalt for «transspråking» av García & Wei, og som jeg har presentert i kapittelet 2 av denne oppgaven. Til tross for at språk kan forstås som dynamisk størrelse, beholder begrepet (første)språket stor betydning når det gjelder identitetsutvikling og kommunikasjon. Man kan si at spørsmål «Er det verkeleg skadeleg for Yusef å ikkje nytte norsk heime?» forutsette en feilaktig og språaideologisk tanke. Den fremstiller flerspråklighet og bruk av morsmål i familiekretsen som hindrende for utvikling av norsk språk. Tvert imot, det finnes ikke noe vitenskapelig grunnlag for å si at bruk av førstespråket ved siden av det nye språket kommer i veien for hverandre.

Det siste spørsmålet vil tenke over grunnen for at negative holdninger til flerspråklighet og språklig differensiering, som de Yusef møter i fortellingen, blir reproduisert som politikk. Her viser rapportens forfattere anerkjennelse til problematikken, og utfordrer leserne til å være bevisst om konsekvenser som negative språkholdninger kan ha i politikken og i samfunnet. Det er nettopp denne problematikken som ligger til grunn for en språkideologisk analyse av diskurs om språk og flerspråklighet.

Den deontiske modaliteten kommer til uttrykk i teksten ved bruk av beordringene. En tydelig markør for deontisk modalitet er modalverbet *må* som betyr en kategorisk plikt eller en sterk oppfordring. Et eksempel på dette er:

«Stortingsmeldinga *Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* understrekar at ein ny norsk språkpolitikk må ta omsyn til at det i Noreg blir brukt mange andre språk enn norsk» (s. 55)

At norsk språkpolitikk *må* ta omsyn til flerspråklighet i Norge er noe regjeringen pliktet seg å gjøre da stortingsmelding *Mål og meining* ble vedtatt. At en deontisk form for modalitet er her i bruk, viser leseren at språkpolitikken har et klart formål. Formålet virker nesten kategorisk: man *må ta omsyn* til språklig variasjon i Norge, ellers en viktig del av språksituasjonen i Norge blir feilaktig utelatt av språkpolitikk.

En beordring kan også formuleres med modalverber *skal* og *burde*:

«*Mål og meining* slår òg fast at Språkrådet skal ha i oppgåve i å gi nordmenn med minoritetsspråkleg bakgrunn informasjon om språka deira» (s. 55).

«Utgreiinga tilrår at norske styresmakter bør vurdere tiltak på fleire område for å oppnå rettferd og forsoning, noko som òg heng saman med statusen til romani» (s. 58).

Mens i den første setningen er modalverbet *skal* brukt til å henvise til oppgave Språkrådet har fått ved vedtagelse av *Mål og meining*, uttrykker den andre setningen en plikt. Det refereres til utredningen *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag* fra 2015 (NOU 2015:7), der utvalget anbefaler å iverksette flere tiltak. Denne tilrådingen kan leses som en sterk oppfordring til maktaktører. Maktforholdene kommer til uttrykk i denne påstanden: det er ansvar til styresmakter å vurdere initiativer til fordel for romanifolk. Hvis ikke nye tiltakene vurderes, blir det umulig å oppnå rettferd og forsoning for denne minoritetsgruppen.

Avslutningsvis i kapittelet blir fremhevet noen sentrale poeng ved rapporten, og utvalget tilrår:

«at det må fastsettest i den varsla språklova at staten har eit ansvar for å verne og fremme dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani, romanes og norsk teiknspråk» (s. 65)

«at dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk må dokumenterast betre enn i dag» (s. 65).

Modalverbet *må* er brukt i stor grad i avsnittet: ansvar *må fastsettest*, de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk *må dokumenterast*. Verbene har også blitt analysert som eksempler av passiv-konstruksjon, og kommer til uttrykk som indirekte uttalelser av fremtidsutvalget som står bak *Språk i Norge*. Den deontiske modaliteten som vises her er en oppfordring mot maktstrukturer og i dags tiltakene.

Det er ikke bare modalverbet som markerer en beordring. Deontisk modalitet kan også vise seg ved bruk av uttrykk som *det er sentralt*, *det er viktig at*, *det er behov for* som signaliserer en sterk betydning, ønske eller krav om noe blir gjort. Eksempler er:

«Det er sentralt for framtida til det kvenske språket at det finst lærarar som kan undervise i og på kvensk» (s. 57)

«Det er derfor behov for eit betre lærerutdanningstilbod i og på teiknspråk» (s. 62).

Det er sentralt for kvensk at det finnes kvensklærere og *det er behov* for et bedre lærerutdanningstilbud i og på tegnspråk, derfor *bør* myndighetene sette i gang tiltak rettet til disse språkene.

En annen type av deontisk modalitet er tilbud. Det henviser til et tilbud eller mulighet, og handler om veksling av aktiviteter:

«Statped har hatt eit tilbod der teiknspråklege elevar kan få eit opplæringsopphald på inntil 12 veker i eit teiknspråkleg miljø...» (s. 62)

«Foreldrene kan til dømes velje å la vere å formidle morsmålet vidare til barna sine» (s. 64).

Dessuten kan andre uttrykk vise den samme holdningen til fakta, som i den følgende setningen:

«Frå 2019 vil det vere mogleg å ta lærerutdanning i kvensk ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet» (s. 57)

Her er tilbud uttrykket gjennom konstruksjonen *vil det vere mogleg*.

Markør for denne deontiske modaliteten er modalverbet *kan* som uttrykker en mulighet: tegnspråklige elever *kan få* et opplæringsopphold, foreldrene *kan velge* å ikke formidle morsmålet. Ved bruk av uttrykk som betyr mulighet, overføres ansvaret for språkpolitiske utfordringene fra å være styremakters plikt til individer.

Etter å ha analysert modaliteter i *Det fleirspråklege Noreg* vil jeg konkludere at teksten er i høy grad modalisert. Både epistemisk og deontisk modalitet er brukt i kapittelet. Når det gjelder deontisk modalitet, er antall uttalelser som fremstiller beordringene og tilbud ganske likt. Modaliteter handler om utveksling av kunnskap og aktiviteter. At deontisk modaliteten brukes i stor grad kan signalisere at handlinger og planlegging av aktiviteter vil fremheves fremfor informasjonen. *Språk i Norge* har som formål å ikke bare informere om språksituasjonen i Norge, men også å foreslå, utfordre språkpolitikken og komme med innspill til videre arbeid.

4.1.3. Intertekstualitet

Intertekstualitet i Faircloughs forstand dreier seg om å analysere forholdet mellom en tekst og andre tekster som fremstår som eksterne. Intertekstualitet kan være implisitt eller eksplisitt.

Språk i Norge bruker veldig mange intertekstuelle relasjoner (se vedlegg 4). De fleste tilfellene er eksplisitte, men implisitte eller ukjente kilder har også blitt identifisert i teksten.

Det tydeligste tilfellet av eksplisitt intertekstualitet i *Språk i Norge* kommer frem i begynnelsen av kapittelet *Det fleirspråklege Noreg*:

«Stortingsmeldinga Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk
understrekar at ein ny norsk språkpolitikk...» (s. 55).

Manifeste relasjoner mellom tekstene fremstilles som sitat eller direkte referanser. Her er den eksterne teksten – *Mål og meining* – klart trukket inn i hovedteksten. Teksten har allerede vært introdusert og beskrevet både i kapitlene *Føreord* og *Innledning*. Likevel finner vi en kort beskrivelse av de sentrale argumentene i stortingsmeldingen som er relevante for temaet flerspråklighet. I tekstens omfang har jeg funnet 8 henvisninger til St. meld. 35 (2007-2008). Stortingsmeldingen utgjør det eksplisitte utgangspunktet for drøftingen av språksituasjonen i Norge. Denne drøftingen forutsetter kjennskap til en rekke andre språkpolitiske dokumenter som har vedtatt status til språkene i bruk i Norge. De samiske språk har fått status som urfolksspråk med ratifiseringen av ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter (ILO-konvensjon nr. 169). Som konsekvens at dette, har Sametinget fått særskilt ansvar for de samiske språkene. Ansvar er nedfestet i sameloven (1989), samt likestilling av samisk og norsk i forvaltningsområdet for samiske språk. I *Språk i Norge* finner vi ingen direkte referanser til disse dokumentene. Forhold mellom tekstene kan derfor defineres som implisitt eller usynlig. Kjennskap til tidligere språkpolitiske bestemmelser om språk i Norge er viktig for drøftingen av ny språkpolitikk i landet. Om rapporten er ment for å nå et større publikum enn fagfolk, hadde vært til nytte å gjøre eksplisitte opplysninger om landets språkpolitiske bakgrunn. Dessuten knyttes bruk av begreper som *nasjonale minoritetsspråka* til Den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk (ETS nr. 148, 1992). Pakten blir henvist til flere ganger, både på en eksplisitt og en implisitt måte:

«Gjennom pakta forplikta Noreg seg til å fremme og verne dei nasjonale minoritetsspråka...» (s. 56).

«Noreg har eit særleg ansvar for dei samiske språka og dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani og romanes.» (s. 56).

I den første setningen er henvisning til Den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk klar, mens i den andre setning kommer til uttrykk indirekte ved å si *Noreg har ei særleg ansvar for* og bruk av begrep *nasjonale minoritetsspråka*. Pakten fastslår nemlig en hva et minoritetsspråk er og hvilken er de nasjonale minoritetsspråkene som finnes i Norge. Den bestemmer også at staten har ansvar til å verne de nasjonale minoritetsspråkene i landet. Det er dessuten relevant å bemerke at bruken av begrepet er her begrenset til sin politiske betydning. De identitetsmessige og kulturelle konsekvenser av begrepet blir ikke vurdert. Flere lover blir sitert eksplisitt i kapittelet, f.eks. stadnamnlova (1991) og opplæringslova (2016), samt språkpolitiske dokumenter og rapporter som f.eks. *Målrettet plan 2017–2021. Videre innsats for kvensk språk* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2017a) og *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. (NOU 2015:7).

En annen kategori av tekster som blir henvist til i *Det fleirspråklege Noreg* er vitenskapelige publikasjoner. Disse blir trukket frem som kilde for påstander om flerspråklighet og rundt ulike minoritetsspråkene i Norge. Eksempler er forskningen om myter og feilaktige forestillinger om flerspråklighet utført av Ryen & Simonsen (2015), studier om romani og romanifolket i Norge av Theil (2018), Raanes (2018) om tegnspråk og Kermits rapport (2018) om hørselshemmede barns opplæring. Å referere til kildene som har blitt brukt i teksten er viktig for å sikre validitet og reliabilitet i rapporten som vitenskapelig dokument, og gir mulighet til leserne å informere seg om emne.

Til tross for dette har jeg identifisert tre tilfeller der forfatterne av *Språk i Norge* ikke har gjengitt kilder til:

«Vi ser at mange rombarn kan snakke berre romanes når dei startar på skolen» (s. 60)

«...ser vi ein aukande bruk av språket i sosiale medium, og det har også blitt publisert bøker og tekstar på romanes» (s. 61)

«Mange menneske med slik bakgrunn opplever at språka deira blir ignorerte eller gjorde til eit problem av majoritetssamfunnet» (s. 65)

Påstanden at mange rombarn ikke kan snakke norsk når de går inn i skolesystemet er ikke støttet eksplisitt av forskning, og kan virke som påstanden er resultat av fremtidsutvalgets individuelle oppfattelse. Ved å bruke det personlige pronomenet *vi* i *vi ser at, ser vi* fremstilles en personlig mening som ikke hører hjemme i en offentlig rapport. Dessuten sies i den tredje setningen *mange mennesker opplever at*: Om påstanden er resultat av en undersøkelse eller om det finnes en studie om emnet er ikke dokumentert her. Igjen, slike uttalelser gjøre seg bemerket i en tekst som har formål å være et valid grunnlag til videre (språk)politiske bestemmelser.

Sist vil jeg kommentere henvisning til kilder som ikke er tekster. Ifølge Fairclough er eksempler av sosiale begivenheter ikke bare tekstlige utforminger, men også andre semiotiske elementer. Derfor har jeg inkludert i analysen av intertekstualitet to tilfeller som henviser til nettsider, og en som henviser til en digital plattform. Det handler om nettsidene for ordbokene i kvensk (<https://sanat.oahpa.no/>) og romani (<https://app.uio.no/hf/nro/index.php?lang=eng>), samt nettplattform på kvensk NRK Kvensk/NRK Kvääni (<https://www.nrk.no/kvensk/>). Konkrete referanser til slike tjenester er nyttig til å vekke interesse for kvensk språk i rapportens lesere.

Det fleirspråklege Noreg er en tekst med stor grad av intertekstualitet. Dette indikerer ifølge Fairclough at faget er i endring. En oversikt over de mest relevante dokumentene er nødvendig for å drøfte fremtidens språkpolitikk. Den møter konstant nye utfordringer, og politiske aktørene må være klare over hva som har skjedd i fortiden. Dette er også viktig for et større publikum, som kanskje ikke er fullt bevisst og har kjennskap til språkpolitikken i Norge.

4.2. Sosiale praksiser

Sosiale praksiser er andre nivået i Faircloughs analysemodell. Gjennom analysen av sosiale praksiser vil jeg sette fokus på prosesser, relasjoner og forestillinger knyttet til diskurs om språk som sosialt fenomen og særlig diskurs om flerspråklighet. Sosiale praksiser er

kjennetegnet av diskursordener som består av genrer, diskurser og stiler, det vil si semiotiske måter å handle, å tolke og å være i verden.

4.2.1. Genrer

I *Føreord* til dokumentet *Språk i Norge* blir teksten omtalt for første gang som en rapport. Rapport som genre defineres som en sakprosa-genre med formål å gi informasjon. Det finnes mange typer rapporter, noen av de vanligste er for eksempel tilstandsrapporter, arbeidsrapporter og forskningsrapporter. Typisk for rapport som genre er en fast struktur som svarer til fagspesifikke krav, for eksempel en tilstandsrapport for bolig følger andre regler enn en forskningsrapport. Innholdet må være korrekt og presis, samt opplyse om fakta. Språk i bruk i rapport må være klart, konsis og spesialisert. Selv om rapportens genre har en nokså lav status i saksprosalitteratur, spiller den en stor rolle i kunnskapsbasert samfunn. Den ligger til grunnlag for politiske bestemmelser og er vanligvis rettet til politikere, beslutningstakere og forskere mer enn et alminnelig publikum.

Språk i Norge har en struktur og funksjon som delvis avviker fra andre språkrapporter fra den samme språkpolitiske aktøren – Språkrådet. Sammenlignet med tilstandsrapporten *Språkstatus 2017* (Språkrådet, 2017) er *Språk i Norge* betraktelig kortere i dens omfang, og inkluderer visuelle elementer som ikke er typisk for en rapport. Innenfor kritisk diskursanalyse kan dette forstås som en form for *genre-mixing*. Med dette begrepet åpner Fairclough til muligheten å ha flere genrer i en og samme tekst (Fairclough, 2003, s. 34-35). Vi ser nemlig i *Språk i Norge* at data er presentert både med tekst og grafiske fremstillinger, men også bilder og illustrasjoner.

Det er vanlig at rapporter presenterer informasjon og fakta ved hjelp av tabeller, diagrammer og andre grafiske fremstillinger. *Språk i Norge* gir derimot mye plass til bilder og illustrasjoner som støtte til teksten. Bruken av slike elementer viser at vi står overfor en genrehybrid, og at *Språk i Norge* har en annen funksjon og et annet publikum enn andre språkrapporter. Lite omfang, friere struktur og bruk av visuelle elementer kan identifiseres som viktige tegn på at rapporten ikke hovedsakelig er rettet mot myndighetene og språkpolitiske aktører. Visuelle elementer gir inntrykk av nærhet og gjør at innholdet blir gjenkjennelig også for individer som ikke er en del av det faglige språkmiljøet.

En annen element som viser at rapporten som genrehybrid er bruk av korte fortellinger i innledningen til kapitlene. Kapitlet *Det fleirspråklege Noreg* er innledet av en kort historie om en somalisk familie på besøk hos helsesykepleier. Fortelling som genre er preget av fiktive eller reelle hendelser og har hensikt til å fortelle, underholde eller påvirke leseren. Fortellingen i *Det fleirspråklege Noreg* brukes som eksempel på konsekvenser av negative holdninger om flerspråklighet. Som lesere får vi ikke vite om denne fortellingen er basert på en faktisk hendelse eller er det fiktiv. Det er i alle fall forsvarlig å si at det kan ha skjedd, og at fortellingen er troverdig. Til å fremstille situasjonen som autentisk, velger forfattere å gi navn til karakterene: Asria er mor, og Yusef er sin sønn på fire år. Den annen deltakeren i samtale blir ikke navngitt, men identifisert med sitt yrke *helsesøster* (i desember 2018 fikk yrket den nye tittelen helsesykepleier, da ble *Språk i Norge* allerede publisert). Vi kjenner ikke til navn, kjønn eller andre særtrekk ved helsesykepleier. Til tross for at helsesykepleier får ikke en egen identitet enn det knyttet til sitt yrke, er han eller hun maktutøver i fortellingen. I likhet med bruk av visuelle elementer, er kan også fortellinger virke som narrativt element som viser nærheten til alminnelig folk.

Språk i bruk i rapporten er preget av faglig terminologi. Metaforiske representasjoner, modaliteter og intertekstuelle relasjoner er brukt i stor grad, og peker på et mer formelt språk som er typisk for politiske dokumenter.

Rapporten er dessuten tilgjengelig i flere formater: i PDF-format, som interaktiv nettside (www.sprakinorge.no) og på papir. Tilgang til rapporten på nett gjør at dokumentet kan bli lest av et større publikum enn dokumentet i papirutgave. Hensikten med det er:

«å skape et dokument som kommuniserer direkte med et bredt publikum, ikke bare særlig interesserte. På denne måten kan Språkrådet vekke engasjement og interesse for språkpolitikk blant flere. Dette er avgjørende for at språkpolitikken skal kunne få gjennomslag hos så mange som mulig» (Språkrådet, 2018b, s. 23).

Til tross for bruk av et formelt språk vil jeg si at *Språk i Norge* ikke har en normativ, men en deskriptiv karakter. Den later til å ville opplyse myndighetene og publikum om språksituasjonen i Norge. Dette i motsetning til f.eks. en stortingsmelding som klart representerer maktutøvelse. *Språk i Norge* vil ha en rådgivende funksjon på linje med Språkrådets sine oppgaver som fagorgan for språk i Norge. Likevel har jeg funnet i analyse

av modalitet i rapporten en viss grad av normativitet. Gjennom bruk av beordringene og sterke oppfordringene vil *Språk i Norge* påvirke og oppfordre styremakter i språkpolitiske saker.

4.2.2. Diskurser og interdiskursivitet

Ifølge Fairclough er diskurs definert som et meningsskapende element i sosiale praksiser. Diskurser finnes i en mellomposisjon mellom samfunnsstrukturene verden er kategorisert i – altså sosiale strukturer – og tekster – sosiale begivenheter. Sosiale strukturer danner diskurser som samtidig opprettholder disse strukturene. Diskursene er i et dialektisk forhold med de overordnede samfunnsstrukturene og tekster som uttrykk av slike diskurser.

Diskurser som er tilstede i kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* er i hovedsak knyttet til språk, flerspråklighet, politikk, samfunn og utdanning (se vedlegg 5). Gruppering i diskurskategoriene er resultat av en prosess av nærlesing og identifisering av emner, samt bruk av nøkkelord og spesifikk terminologi i teksten. Bilder og andre visuelle elementer har ikke blitt undersøkt i denne analysen av diskurser.

Jeg har tatt som forutsetning av rapporten *Språk i Norge* handler om språksituasjonen i Norge og at tekstens produsent – fremtidsutvalget i regi av Språkrådet – er en politisk aktør i språkrelaterte saker. Diskurser om språk og (språk)politikk står dermed sentralt i rapporten.

Termene som tilhører diskurs om språk refererer både til konkrete språk (*norsk, norsk teiknspråk, samiske språk, kvensk, romani, romanes, bokmål, nynorsk, norske dialekter, engelsk, finsk, somali, arabisk, polsk, litauisk, tigrinja, tysk, fransk*), til begrepene om språk som fag (*målform, språkfamilie, skriftspråk, grammatikk, ordbok, språkleg hierarki, aktiv talar, språkbrukar*) og til begrep som har en politisk betydning (*språkpolitikk, nasjonale minoritetsspråk, språkleg mangfaldet, urfolksspråk, nasjonalspråk, likestilte språk, jamstilte målformer, innvandrarspråk, den nye/gamle flerspråklegheita, språkleg kulturarven/ kulturminne, standardiseringa, språkleg revitalisering, fellespråk, framandspråk, førstespråk, morsmål, andrespråk, språkleg hierarki, språkleg minoritet*).

Diskurs om politikk kjennetegnes av bruk av fagspesifikk terminologi og direkte referanse til institusjoner og politiske dokumenter. Eksempler på generelle termer som hører til det

politiske fagspråket er *stortingsmeldinga, lovfesting, folkerettsleg vern, forvaltningsområdet, konvensjonar, satsinga, utgreiing, styresmakter, lovverk, den sosioøkonomiske statusen*.

Uttrykk som karakteriserer språkpolitikken omfatter delvis begrepene brukt i språkdiskurs: *språkpolitikk, nasjonale minoritetsspråk, urfolksspråk, nasjonalspråk, innvandrarspråk, standardiseringa, revitalisering, språkleg hierarki, språkleg minoritet, førstespråk, morsmål, andrespråk, framandspråk*.

Disse begrepene som er felles til språkdiskurs og språkpolitikk kan nemlig forstås fra et politisk perspektiv, og handler om flerspråklighet som fenomen. Det har blitt allerede diskutert i teorikapitlene om flerspråklighet og språkideologi (se kap. 2.1. og 2.2.) hvordan ulike begrep om flerspråklighet har stor betydning for politikk og samfunnet.

Minoritetsspråk, urfolksspråk, nasjonalspråk kan ikke defineres uten å svare på spørsmålet om hva en minoritet, et urfolk, en nasjon er. Jeg har dessuten drøftet hvordan selve begrep *flerspråklighet* er knyttet til politiske forutsetninger og ideologiske fremstillinger av språk.

Jeg tar eksempelvis termen *nasjonalspråk*. Den er knyttet til begrep *nasjon* som kan betegne en gruppe mennesker med den samme kulturelle identiteten og en stat som har felles politiske strukturer. *Nasjonalspråk* kan dermed være synonymt med *fellesspråk* eller *offisielt språk*.

Likevel er disse termene like uklare. *Fellesspråk* forutsetter språklig homogenitet og ideologien som har blitt kalt for «dogma of homogeneousism». *Offisielt språk* impliserer et offisielt vedtak om språk som medfører kategorisering og rangering av språk. I tillegg har begrepene sin grunnlag på én-nasjon-ett-språk-ideologien som bidrar til å øke oppfattelse av flerspråklighet som trussel mot det dominerende språket.

Diskurs om språk og politikk henger altså tett sammen og bygger på diskurs om flerspråklighet. Kapitlet *Det fleirspråklege Noreg* fokuserer seg på temaet flerspråklighet, og viser nok tilbake til diskurs om språk og politikk. Man kan si at alle begrepene knyttet til diskurs om flerspråklighet hører til diskurs om språk, men ikke alle begrepene som hører til diskurs om språk kan kobles til en diskurs om flerspråklighet.

Diskurs om flerspråklighet omfatter beskrivelse av de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk i tillegg til de nye minoritetsspråkene. Plass som har blitt reservert i teksten til de ulike språk er ikke like stort. Omfanget til avsnitt om kvensk og norsk tegnspråk er betydelig større enn de om nasjonalspråkene romani og romanes. Ifølge *Språk i Norge* er å øke kunnskap om språket og status til nasjonale minoriteter det viktigste oppgave, teksten handler derimot i

lite grad om å formidle informasjonen om språkene i et historisk og kulturelt perspektiv, samt utfordringene som språk og sine folk står over. Dette kan leses som et tilfelle av sletting i Irvine & Gals forstand. Sletting eller utvisking er den språkideologiske prosessen som gjør noen elementer eller perspektiver usynlige i diskurs. Her blir det historiske og kulturelle perspektivet ikke tatt i betraktning, og bidrar til å gi et delvis bilde at minoritetsspråkene i Norge.

Flerspråklighet har blitt definert og diskutert (se kap. 2.1.) som et sosialt fenomen som befinner seg på samfunnsnivå. Det er derfor naturlig å knytte diskurs om flerspråklighet til diskurs om samfunnet som helhet. I samfunnet er politikk en del av strukturene som bidrar til å opprettholde sosiale forhold, maktforhold og å forme rammene for sosiale praksiser. Dette innebærer at diskurs om politikken går inn videre også i diskurs om samfunnet.

Samfunnsdiskurs bruker både generelle og abstrakte begrep til å beskrive folk og aktiviteter som hører til det samme sosiale systemet. Et sosialt system innebærer flere strukturer som institusjoner, kultur og identitet. Eksempler på terminologi i bruk i samfunnsdiskurs er betegnelser for grupper av folk (*kvenar, samar, døve, høyrselshemma, urfolk, nordmenn, elevar, aktive talar, middelaldrande og eldre, språkbrukar, styremakter, minoritet, innvandrar, flyktningar, majoriteten, menneske med nedsett funksjonsevne*). Disse termene bærer med seg ikke bare en sosial betydning, men også en politisk betydning. Definisjonen av begrep som *kvenar, samar, døve, nordmann, minoritet* setter vilkår for mulighetene deltakere av disse sosiale grupper har, f.eks. i utdanning.

Diskurs om samfunnet knytter seg deretter til diskurs om utdanning. I *Det fleirspråklege Noreg* konsentrerer diskurs om utdanning seg om språkopplæring og tilgang til språk. Muligheten til å bruke sitt eget språk i skolesystemet er nok påvirket av politiske beslutninger om språk, altså diskurs om politikk. Diskurs om utdanning henger også naturlig sammen med diskurs om språk og flerspråklighet. Markører for diskurs om utdanning er begrepene tilhørende utdanningssystem som *barnehagen, skole, videregående skole, universitet*, men også *opplæring, kunnskap, læremiddel, kompetanse, lærerplan, fag, hjelpemidler, pedagogiske strategier*.

De fem diskursene som jeg har identifisert i teksten (språk, politikk, flerspråklighet, samfunn og utdanning) finnes i et dialektisk forhold til hverandre. Der to eller flere diskurser kommer til uttrykk samtidig i teksten kalles for interdiskursivitet etter Faircloughs tilnærming. *Det*

fleirspråklege Noreg er preget av en høy bruk av interdiskursivitet. Diskurser påvirker hverandre i stor grad, og noen ganger kan være vanskelig å skille grensene mellom diskursene. Forekomst av mange interdiskursive relasjoner i en tekst peker på et fag i forandring. Det er en selvfølge at språk, så vel som politikk og samfunn, er størrelser i konstant endring. Når språk møter nye utfordringer, det går utover politikken og samfunnet idet feltene finnes i den samme overordnede sosiale strukturen. Samsillet mellom språk, politikk og samfunnet er uunngåelig. Formålet ved en analyse av sosiale praksiser er nettopp det å vise hvordan diskurser henger tett sammen og er påvirket av hverandre.

4.2.3. Stiler

Stil har vært definert av Fairclough som en semiotisk måte å være på, det vil si perspektivene som finner uttrykk i teksten og hvordan disse blir konstruert gjennom språk.

Forfatter av *Språk i Norge* er et utvalg av representanter for ulike samfunnsområder. De uttrykker ikke seg som enkle personer, men som en kollektiv enhet. Det er derfor ikke mulig å undersøke individuelle stiler i teksten. Utvalget stiller seg eksternt til Språkrådet som virksomhet idet det kritiserer og foreslår endringer til virksomhet. Generelt sett kan stilen i bruk sees som formell, i tråd med mandatet fra en offentlig aktør. Det gjør en økt bruk av metaforiske representasjoner som nominalisering og passivering, samt modalitet og intertekstuelle relasjoner.

Forfattere bruker vekselvis pronomen i formen 1. person flertall *vi* og substantivet *utval* når de er subjektet i setningen. At forfattere veksler mellom bruk av personlig pronomen og substantiver gjør at språket blir variert, men det virker også at subjektet tar avstand fra meningene sine når det personlige pronomenet ikke foretrekkes. Bruk av metaforiske representasjoner har også funksjon til å skjule hvem som står bak uttalelser.

Hvis man tar i betraktning rapporten i sin helhet er det verd å merke at teksten er skrevet både på bokmål og på nynorsk. Selv om tittelen til rapporten er på bokmål, flere kapitler er på nynorsk og et kort avsnitt i siste kapitlet bruker kvensk (Tabell 5.).

Fem seksjoner av rapporten er skrevet på nynorsk, seks av dem på bokmål. En av seksjonene, nemlig *Utvalget*, har tekster i begge skriftformer. Kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* omfatter en kvensk versjon av tekstdelen om det kvenske språket. De andre avsnittene som handler om romani, romanes og de nye minoritetsspråkene har ikke en samsvarende versjon på det aktuelle språket. Språkbrukere av norsk tegnspråk kan få tilgang til noen videoer på norsk tegnspråk som oppsummerer innhold til kapitlene på nettside www.språkinorge.no.

Selv om bruken av de to norske målformene er ganske likt fordelt i rapporten, er ikke dette tilfellet for minoritetsspråkene. Det er interessant å merke at i en rapport som vil promotere språklig mangfold ikke blir gitt like plass til alle nasjonale minoritetsspråkene i landet. Dessuten, om rapporten er adressert til et større publikum – og dette inkluderer trolig også innvandrere og minoritetsgrupper – en oppsummering av de viktigste poengene på engelsk eller andre utbredte språk hadde vært til nytte nettopp for nå mest mulig folk.

	Bokmål	Nynorsk	Andre språk
Føreord		X	
Oppdrag	X		
Innledning	X		
Språkmangfold i arbeidslivet	X		
Ein språkteknologisk kvardag		X	
Mediespråk i endring		X	
Språk i skolen	X		
Språkvalg i academia	X		
Det fleirspråklege Noreg		X	X
Utvalget	X	X	

Tabell 5. Oversikt over bruk av målformene i *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*.

4.2.4. Rekontekstualisering

Fairclough definerer rekontekstualisering som:

«the appropriation of elements of one social practice within another, placing the former within the context of the latter, and transforming it in particular ways in the process» (2003, s. 32).

Rekontekstualisering har også blitt definert som en form for kolonialisering der nye praksiser erstatter fullt eller delvis gamle praksiser, og danner en ny hybridform. Begrep rekontekstualisering henger dessuten sammen med begrep «genres of governance», dvs. maktaktører.

Et eksempel på rekontekstualiseringsprosessen i *Det fleirspråklege Noreg* finner vi i innledning til kapittel. I fortellingen er en somalisk kvinne, Asria, på fireårskontroll hos helsesykepleier med sin sønn, Yusef. Helsesykepleier vurderer norsk ferdighetene til gutten som på nivå med jevnaldrende, men uttrykker seg negativt i forhold til bruk av somalisk fremfor norsk hjemme. Den negative holdningen som Asria og Yusef møter fra helsesykepleier blir videre sammenlignet med holdninger som andre minoriteter har møtt tidligere i Norges historie. Samer, kvener, døve og hørselshemmede har vært i det samme situasjonen. Forfattere spør seg:

«Er vi i ferd å gjenta ein politikk som vi veit har skapt store vanskar for folk?» (s. 54)

Diskurs om flerspråklighet hos folk med minoritetsbakgrunn i moderne Norge, blir brukt i en annen historisk kontekst med samme hensikt. Diskurs blir omplassert fra en fiktiv fortelling som vil være eksemplarisk for det moderne Norge til fornorskingsperiode til å trekke frem likheter i måten minoritetsspråklige individer har blitt behandlet i landet. Man kan lett peke på paralleller i norske historie der samer, kvener, døve og hørselshemmede har blitt møtt på samme vis. Selv om sammenligning har sin overbevisende funksjon, er det ikke uten problemer at man setter de to situasjonene i sammenheng. Mens den første skjer i fortellingens fiktive ramme, den andre har vært en virkelighet. Dessuten blir kun likheter fremhevet, men ulikheter blir ikke tatt i betraktning. Dette kan også tydes som et ideologisk

preget utsagn som bevisst ser på kun en side av saken, den som er mest gunstig til formålet i diskurs.

Et annet eksempel av rekontekstualisering kan ses i forbindelse med rett til opplæring for hørselshemmede barn. Det blir rapportert at siden 2007, da *Mål og mening* kom, alle de statlige døveskolene har vært lagt ned. Per i dag finnes det kun seks kommunale tegnspråklige skoler i Norge. De dekker ikke behov til alle hørselshemmede elever i hele landet. Hva er grunnen til at de fleste døveskolene har blitt lagt ned er ikke spesifisert i rapporten, men det er sannsynlig å tenke at en slik bestemmelse er styrt av politiske og økonomiske motiver. Avgjørelsen verdsetter lavt den sosiale og språklige aspekten ved opplæring på bekostning av elever og det tegnspråklige samfunnet. Her viser rekontekstualisering hvordan diskurs om språk og samfunnet blir plassert i en politisk kontekst som overser forståelse av (tegn)språk som sosialt fenomen.

4.2.5. Antagelser

Antagelser danner en felles basis for forståelse og ligger til grunnen for menneskelig kommunikasjon. To typer av antagelser har blitt identifisert av Fairclough i sin analysemodell: eksistensielle antagelser og verdiantagelser. Eksistensielle antagelser sier noen om fakta, mens de andre handler om ønsker og verdier. En analyse av antagelser vil kaste lys på den implisitte betydningen av ord og uttrykk i teksten.

Det er vanlig å bruk antagelser både i språkdiskurs og i den språkpolitiske diskursen. Jeg har identifisert et eksempel på antagelse i setningen:

«...helsesøster meiner det kan være skadeleg for norskopplærgina om han høyrer for mykje somali heime» (s. 54).

Her antar helsesøster at det er feil for barnas språkopplæring å snakke et annet språk enn norsk i familiekretsen. Påstanden er basert på antagelse at Yusefs ferdighetene i norsk kan påvirkes negativt om han hører et annet språk hjemme, en myte som har blitt påvist feilaktig av forskning. I tillegg har jeg diskutert tidligere i oppgave at det ikke finnes en entydig måte til å måle flerspråklighet og språkferdigheten til flerspråklige individer. Her bruker helsesykepleier begrepet *alders-adekvat* som medfører en forståelse av flerspråklighet som

evne til å balansere mellom flere språk i bruk. Forutsetning for det er også at det er mulig å sammenligne ferdighetene til en flerspråklig gutt på fire år med ferdighetene til et enspråklig barn av samme alder – to størrelser som ikke kan sammenlignes på en direkt måte.

Et annet eksempel er bruk av begrep «standardiseringa av kvensk skriftspråk» (s. 56).

Utvikling av grammatikk, ordbøker og skriftlige dokumenter på kvensk innebærer en prosess av standardisering og språknormering. Kvensk er primært et muntlig språk, og som i alle talemål, finnes mange ulike varianter av kvensk. En viss grad av språklig variasjon blir tapt i standardiseringsprosess dersom kun den varianten som er mest i bruk får plass i normerte tekster. Dette bygger altså på forutsetningen om at språk er homogent. Selv om ikke uten utfordringene forankrer standardiseringsprosessene språk i det skriftlige, og dermed bidrar til videreutvikling av språk.

4.3. Sosiale strukturer

I Faircloughs tredimensjonale modell er sosiale strukturer det siste analysenivået. Nivået for sosiale strukturer er det mest abstrakte av analysenivåene idet det innebærer en analyse av makroforhold som utgjør rammeverket for sosiale begivenheter og sosiale praksiser.

4.3.1. Språk som infrastruktur

Språk i Norge bygger på prinsippet om at språk er essensiell infrastruktur i det norske samfunnet, som også tittelen på rapporten understreker. Begrepet *infrastruktur* er brukt metaforisk til å betegne språk som sosialt system som ligger til grunn for sosiale begivenheter, praksiser og strukturer. Språk er vesentlig kommunikasjonsmiddel for alle mennesker, og det står sentralt i samfunnet for sin rolle i å bære mening og konstruere diskurser. Samtidig er språket påvirket av diskursene og den spesifikke konteksten de finner seg i. Konteksten ble omtalt som et viktig begrep i diskursanalytiske teorier. Den setter nemlig betingelser for språkbruk i diskursive praksiser. Fenomenet *språk* innebærer altså både språk i bruk og språk som overordnede infrastruktur. Det er et dynamisk fenomen som endrer seg stadig i takt med sosiale praksiser og andre sosiale strukturer. Som Fairclough hevdet, er språk en aktiv størrelse som bidrar til å skape mening i verden.

Vi har også sett at språk er et ideologisk redskap for det muliggjøre representasjon av makt og avmakt i samfunnet. Teorier og studier om ideologi innenfor lingvistiske studier har ofte vært sett som et sidespor fra viktigere data om språk. Undersøkelser av ideologier i en lingvistisk og metalingvistisk kontekst er tvert imot vesentlig for en dypere forståelse av språk i bruk og samspill mellom språk og samfunnet på ulike nivåer.

Språk berører samfunnssektorer og -deltakere på alle nivåer. Alt menneskelig kommunikasjon konstrueres omkring rollen de tillegger språk, og hvordan disse konstruksjoner plasseres i forhold til andre samfunnsmessige fenomener som politikk, kultur, identitet og samfunnet i seg selv. Disse konstruksjonene omfatter ulike oppfatninger av språk – språk som universelt system –, men også de ulike måtene man bruker språk i praksis – språkene og sine varianter. Språk derfor finnes i en sosial plassering som er samtidig flertall og partiell (Irvine, 2016): Det finnes utallige perspektiver man kan forklare fenomenet fra, men det er umulig å omfatte alle mulige perspektiver i ett. I denne kritiske diskursanalysen har blitt tatt et sosiosemiotisk og poststrukturalistisk perspektiv på flerspråklighet som er begrenset til bestemte sosiale begivenheter (teksten), en bestemt kontekst (språkpolitikken i Norge) og bestemte sosiale strukturer (språk som infrastruktur). I denne sammenhengen er også jeg som forfatter av denne oppgaven satt inn i denne ramme som begrenser og på samme tid muliggjør analysen.

4.3.2. Språkrådet som språkpolitisk aktør

I *Språk i Norge* er det først og fremst overordnede politiske systemer som danner den språkpolitiske konteksten kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* settes seg inn. I Norge er Språkrådet statens fagorgan i spørsmål om språk, og det har vært sentral aktør i språkpolitikken i Norge siden 2005.

Tidligere var Norsk språknemnd (1951-1972) og Norsk språkråd (1972-2005) rådgivende organer for språk i landet. Hovedformål for Norsk språknemnda var å tilrå myndighetene og samfunnet i spørsmål om språk, samt å arbeide i prosjekt for tilnærming mellom bokmål og nynorsk. Senere jobbet Norsk språkråd med konsolidering av målformene og gjennomføring av rettskrivingsreformer, mens tilnærmingspolitikken og samnorsktanken ble offisielt oppgitt i 2002. Norsk språkråd endret deretter navn til Språkrådet i 2005 etter vedtak av Kulturdepartementet. Det tidligere Norsk språkrådet ble omdannet til et nytt

kompetansesenter for språk som skulle ha større ansvar for språk i samfunnet og samtidig tilrettelegge for bruk av de erkjente minoritetsspråkene i Norge. Det nye Språkrådet fikk oppgaver innenfor språkdyrking, arbeid for klart språk i offentlig forvaltning og styrking av nynorsk. Dessuten har Språkrådet beholdt sin stilling som rådgiver og formidler i språkrelaterte saker, samt kontroll og godkjenning av ordbøker, ordliste, osv.

I vedtektene for Språkrådet (Vedtekter for Språkrådet, 2017, § 1) er det slått fast at hovedoppgave for fagorgan for språk er det å arbeide med å styrke det norske språket i nåtid og fremtid, og å forvalte de to språknormene. Språkrådet skal også verne norsk som kulturobjekt, representert både i norsk skriftspråk og talemål, ved å øke kunnskap om språk, fremme toleranse og respekt for språkvariasjon og tilrettelegge språkbruk for alle borgere i landet.

Språkrådets fikk altså et større samfunnsansvar fra sine forgjengere i det at det fikk oppgave å observere og analysere utviklingen av det norske språksamfunnet, og å samarbeide med private og offentlige aktører innenfor ulike samfunnsområder til de overordna språkpolitiske målene. Siden sin grunnleggelse har Språkrådet jobbet i et mer internasjonalt perspektiv for en språkpolitikk som omfatter ikke bare de tradisjonelle spørsmålene rundt rettskriving og språknormering, men også flerspråklighet og minoritetsspråk, domeneproblematikk, presse fra engelsk og terminologiarbeid. Disse innsatsområdene samsvarer delvis med de fire fagrådene Språkrådet er delt inn: samfunn og høyere utdanning, skole og offentlig forvaltning, normering og språkobservasjon og terminologi og fagspråk. Dessuten jobber Språkrådet i samarbeid med de andre nordiske landenes språknemndene på ulike prosjekter under styring av Nordisk ministerråd. Noen tiltak i det nordiske samarbeidet omfatter vedtakelse av Nordisk språkkonvensjon (1987) og Deklarasjon om nordisk språkpolitikk (2006), samt initiativer som har formål til å fremme internordisk språkforståelse og mobilitet mellom landene.

Språkrådet har altså fått politisk makt og ansvar i språksakene både nasjonalt og internasjonalt, og har spilt en stor rolle for språk i Norge. I Faircloughs forstand kan det forstås som en viktig sosial struktur på makronivå som bidrar til å skape og opprettholde maktstrukturer i samfunnet. Språkrådet har nemlig makt til å normere språk og foreslå til myndighetene hvilket tiltak skal iverksettes for å nå de språkpolitiske målene. Det er også et statlig organ under Kulturdepartementet, som styrer organisering av virksomheten.

Språkrådet samarbeider også med flere aktører i ulike samfunnsområder med hensikt til å skape en sektorovergripende språkpolitikk. Diskurs om språk berører ikke bare sektorer hvor språkproblemer tradisjonelt er på dagsorden, men innenfor alle samfunnssektorer.

Interdiskursivitet karakteriserer språkdiskursen i stor grad. Man kan ikke se bort fra diskurs om økonomi, politikk, utdanning og media når man vil utføre en diskusjon om språk. At språket berører alle samfunnsdeltakere er en oppfattelse som ikke alle har. Derfor er det viktig at språkdiskurs ikke begrenser seg til fagfolk, men at den når folk flest. Ved å gi kunnskap gjennom sosiale begivenheter (tekster og andre semiotiske midler), kan man endre fremstillingssystemer og sosiale strukturer.

4.3.3. Nye språkpolitiske utfordringene

Stortingsmeldingen *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* har vært identifisert som det språkpolitiske ståstedet for *Språk i Norge*. I meldingen er overordnet mål å sikre det norske språket en sentral posisjon som fullverdig og samfunnsbærende språk. Om dette målet er fortsatt aktuelt er spørsmål som forfatterne av *Språk i Norge* vil prøve å svare på.

Har det skjedd endringer i språk og samfunnet siden *Mål og mening* som skaper behov for en ny språkpolitikk i Norge? Det finnes utvilsom en sterk relasjon mellom språk og samfunn. Begge er i endring, og de påvirker hverandre konstant. Språkpolitikken i Norge må derfor vurderes i lys av disse nye utfordringene som landet står overfor. Språkpolitikken strever etter å oppnå en sikker fremtid for norsk språk, og det er umulig å gjøre uten en bred bevissthet rundt språk og dets rolle for samfunnet som helhet.

Samfunnsmessige prosesser som globalisering, internasjonalisering og digitalisering har hatt store konsekvenser for hverdagen, og også for norsk språk. I *Språk i Norge* kan leses flere eksempler på hvordan slike prosessene karakteriserer og påvirke det moderne norske samfunnet. Økt mobilitet av mennesker, arbeidskraft og ideer preger næringslivet, skole og UH-sektor, samt politikken og samfunnet generelt. Det har vært et politisk mål å styrke mobilitet og internasjonalisering i mange sektorer. I dette sammenhengen har vi sett en økende bruk av engelsk fremfor norsk med domenetap som følger av dette. Dette kan virke i strid med ønsket å bevare norsk språket som komplett samfunnsbærende språk. Hvordan disse to aspektene ved det moderne norske samfunnet kan balanseres har vært langt tema for

debatt. Et sterkere press på det norske språket fra engelsk bidrar i tillegg til prosesser av språklig homogenisering og standardisering av norsk språk. At språk blir mer og mer likt, samt at språkforskjellene jevnes er et fenomen som vi kan finne igjen i flere samfunnsområder.

Konsekvenser av økt mobilitet, internasjonalisering og globalisering omfatter også forekomst av nye språk i landesområdet, altså et større språk mangfold. På den ene siden er språklig mangfoldighet stadig mer omtalt som en ressurs, en verdi som må fremmes og utnyttes i et globalisert samfunn. På den andre siden er ikke alle språkene som omfattes i det flerspråklige Norge verdsatt på samme måte, og ideologier knyttet til språklig differensiering og hierarki er stort i bruk.

Det fleirspråklege Noreg retter oppmerksomhet på at i 2018 hadde over 17% av den norske befolkningen innvandrerbakgrunn og et annet morsmål enn norsk. Språk i bruk hos innvandrere og flyktninger kalles ofte for *minoritetsspråk*, et begrep som omfatter mange ulike språk. Disse har til felles å ha mindre antall språkbrukere i forhold til det norske språket som er dominerende i landet, og utgjør dermed en minoritet. Med betegnelse minoritetsspråk eller innvandrerspråk risikerer man å overse det store språklige mangfoldet som disse representerer. Dessuten blir ideologiske fremstillinger av flerspråklighet opprettholdt innen disse kategoriene:

«Det er openbert stor forskjell på å være fleirspråkleg fordi du har komme til Noreg som diplomatbarn frå Tyskland, og å være fleirspråkleg fordi foreldra dine har flykta frå Somalia til Noreg» (s. 65).

Europeiske språk som engelsk, tysk, fransk eller italiensk blir sjelden omtalte som problematiske heller i det hele tatt omfattet innen begrep *innvandrerspråk*. Å kunne ett av disse språkene er et tillegg som er verdifull og prestisjefull for jobbmarked og i samfunnet. Å være bruker av et ikke-vestlig språk er tvert imot sett som en hindring som er i veien for opplæring og arbeidsmuligheter. Forskjeller i holdninger mot flerspråklighet er kun i liten grad knyttet til selve språk. Språklig hierarki oftest dreier seg om den sosioøkonomiske og kulturelle status som er knyttet til dette språket.

Utfordringene som blir møtt av brukere av de nye innvandrerspråkene er egentlig utfordringene som gjelder alle minoritetsspråkene i landet, også de med en lang og historisk

tilknytning til Norge. Negative holdninger om flerspråklighet og deres påvirkninger på språk, samfunn og identitet som knyttes i dag til innvandrerspråkene er godt kjente fra norske historie. Disse bygger på språkideologiske grunner. I assimileringssperioden handlet det om å fornorske samer og kvener etter sosialdarwinistiske og nasjonalistiske ideologier. I dag er ideer om purisme og språklig homogenitet grunnlag for forestillinger av den nye flerspråkligheten. Ved å synliggjøre språkideologiene på alle nivåer, og å ta en diskusjon om diskurser om språk og flerspråklighet kan man vekke oppmerksomhet på problemet, og dermed prøve å påvirke samfunnet.

5. Avsluttende konklusjoner

Analysen har blitt fokusert på kapittelet *Det fleirspråklege Noreg* i den språkpolitiske rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* publisert av Språkrådet i 2018. Målet har vært å se på hvordan diskurs om språk og flerspråklighet fremstilles i et dokument som har en klar politisk hensikt. Hvordan språk og samfunnet påvirker hverandre har også vært en av problemstillingene i min analyse.

Jeg har utført en kritisk diskursanalyse av rapporten som er basert på Faircloughs dialektisk-relasjonelle tilnærming. Den tredimensjonale analysen som jeg har tatt som modell går i dybden av teksten og den sosiale konteksten den befinner seg i. Først har jeg undersøkt lingvistiske strukturer og mønstre i teksten i et semiotisk perspektiv. Dette utgjorde det første nivået i Faircloughs forstand: sosiale begivenheter. Deretter har jeg sett på sosiale praksiser med fokus på genrer, diskurser og stiler. Ved å utforske det andre nivået i analysemodellen ville jeg rette oppmerksomhet på relasjoner og fremstillinger av diskurs om språk og flerspråklighet i teksten. I det tredje analysenivået – sosiale strukturer – har jeg diskutert språk som infrastruktur, Språkrådet som språkpolitisk aktør og hvordan de varslede utfordringene innen språkpolitikken kan kobles til større samfunnsmessige endringene.

Analysen av sosiale begivenheter har vist hvordan språk kan brukes til å skjule ansvar for en viss handling gjennom prosesser av nominalisering og passivisering. Handlinger og tiltak fremheves fremfor sosiale identiteter og aktører. Ved å identifisere ulike typer av modalitet i teksten har jeg også lagt merke til at en stor del av fakta blir uttrykket med deontisk modalitet. Bruk av modalverbet *må* har vært markør for beordringene fremstilte i teksten. At den deontiske modaliteten er brukt i stor grad i rapporten viser at dokumentet har et klart språkpolitisk formål, men samtidig at forfattere påtar seg et ansvar som avviker fra Språkrådets rådgivende oppgave.

Et annet interessant funn i min tekstanalyse er hvor tett rapporten *Språk i Norge* knyttes opp mot andre språkpolitiske dokumenter. Både implisitte og eksplisitte referanser til pakter, konvensjoner, lover og offentlige utredningene hjelper leseren å sette rapporten i en større kontekst der språk, politikk og samfunn påvirker hverandre i stor grad. Henvisningene til tidligere forskning og vitenskapelige artikler sikrer at *Språk i Norge* får et valid teoretisk

grunnlag. Til tross for dette, har jeg uttrykket usikkerhet i forhold til noen påstander der forfatterne mener virker dominerende fremfor fakta.

Rapport som genre har vært undersøkt i analyse av sosiale praksiser. Min konklusjon er at *Språk i Norge* kan defineres som en genrehybrid. Den har i seg noen aspekter av språkpolitiske rapporter som innhold, bruk av et formelt språk og høy grad av modaliserte uttrykk, men andre kjennetegn hører ikke til genren. Rapportens struktur er friere og ved å inkludere visuelle elementer som bilder og illustrasjoner, samt fortellinger vil *Språk i Norge* appellere til et større publikum enn myndighetene og faginteresserte. Funksjonen til teksten har blitt fastslått som deskriptiv og rådgivende mer enn normativ.

Rapportens temaer har blitt kategorisert i ulike diskurser og definert som meningsskapende element i sosiale praksiser. Ved å undersøke språk i bruk i de forskjellige diskursene har jeg fremhevet hvordan diskurser om språk, politikk, flerspråklighet, samfunn og utdanning samspiller i teksten. Det er derfor ikke mulig å snakke om språk og flerspråklighet uten å snakke om politikk, samfunn og utdanning. Dette viser dessuten hvor viktig er språk i ulike samfunnsområder, og at en språkpolitikk som er sektorovergripende er det ønskelige målet i Norge. Bruk av et formelt språk samsvarer med bruk av en formell stil som fremstår i forfatterne posisjon til rapport som eksternt utvalg. Språklig mangfold kommer til synet i praksis ved bruk av begge norske skriftformer i rapporten, samt inkludering av et avsnitt på kvensk i kapittelet *Det fleirspråklege Noreg*. Dessuten har jeg vist frem noen eksempler på rekontekstualisering og antagelser i teksten med hensikt til å gjøre oppmerksom på de (språk)ideologiske grunnlagene for diskurs om språk og flerspråklighet.

I analysen av det tredje nivået har fokus vært på å undersøke de sosiale strukturene som ligger til fundament av diskurs om språk og flerspråklighet. Jeg har gjort rede for språk som sentral infrastruktur for diskurser og samfunnet, og sett hvordan språk setter vilkår for menneskelig kommunikasjon. Deretter har jeg presentert Språkrådets rolle i norsk språkpolitikk ettersom det kan bli sett som avsender av rapporten, og konkluderte – en gang til – at språk henger tett sammen med alle samfunnssektorene. Til slutt har jeg vurdert flerspråklighet i et globalt perspektiv ved å koble språksituasjonen i Norge med større samfunnsmessige prosesser som globalisering, internasjonalisering og digitalisering. De nye utfordringene som språkpolitikken i landet står fremfor kommer som konsekvenser av et større språklig og kulturelt mangfold.

Ved å bruke kritisk diskursanalyse som teori og metode for min masteroppgave har jeg holdt fokus på språk som sosialt fenomen og de sosiale konsekvensene av språk i bruk. Forholdet mellom språk og samfunnet har hatt en sentral rolle i analysen, samt diskursbegrep. Dessuten har dette sosiosemiotiske perspektivet på språk blitt forenet med analyse av lingvistiske elementer i tekst. Dette har muliggjort en analyse av diskurs av språk og flerspråklighet som startet i konkrete eksempler fra teksten og sluttet i mer abstrakte observasjoner om samfunnet.

Det hadde vært interessant å utforske diskurs om språk i de andre kapitlene *Språk i Norge* er delt i, og å se på forhold mellom språk og f.eks. i media eller i skolen og academia. Det hadde også vært spennende å analysere flere språkpolitiske dokumenter og se på hvordan disse blir lest, oppfattet og diskutert i den offentlige debatten. Diskurser om språk og flerspråklighet blir kanskje da fremstilt annerledes. En multimetodisk analyse som tar for seg analysen av de visuelle elementene i *Språk i Norge* hadde vært like interessant å utføre.

Å utforske på språk og flerspråklighet i et språkpolitisk perspektiv har vært en spennende prosess. Jeg er ikke i tvil om at Norge vil forbli et flerspråklig land også i fremtiden. Klare språkpolitiske mål er likevel nødvendig for å sørge at alle språkene som vi finner i dag i landet får anerkjennelse og blir oppfattet som en berikelse for hele samfunnet. Med denne masteroppgaven håper jeg å ha bidratt til å øke bevissthet rundt språksituasjonen i Norge og forståelse av flerspråklighet som fenomen.

6. Litteraturliste

- Agenda Kaupang. (2017). Rapport nr. R1020084: *Gjennomgang av Statped's oppdrag, tjenester og ressursdisponering på fagområdet hørsel og innen tegnspråk*. Hentet fra: https://www.statped.no/globalassets/fou/dokumenter/agenda-kaupang/r1020084_statped_gjennomgang_av_fagomrade_horsel_sluttrapport.pdf
- Appel, R. & Muysken, P. (2005). *Language Contact and Bilingualism*. Amsterdam: Amsterdam Academic Archive.
- Bjørkdahl, K. (2018). *Rapporten – sjanger og styringsverktøy*. Oslo: Pax Forlag.
- Bloomfield, L. W. (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart og Winston.
- Bull, T. (2018). Innleiing. I T. Bull (Red.) *Norsk Språkhistorie: Bd. 3. Ideologi* (s. 25-49). Oslo: Novus Forlag.
- Chouliaraki, L. & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- De Saussure, F. (2011). *Course in General Linguistics*. New York: Columbia University Press.
- Engen, T. O. & Kulbrandstad, L. A. (2009). *Tospråklighet, minneritetspråk og minoritetsundervisning*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- ETS nr. 148. Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk (1992). Hentet fra: <https://lovdata.no/traktat/1992-11-05-1>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2009). A Dialectical-Relational Approach to Critical Discourse Analysis in Social Research. I R. Wodak & M. Meyer (Red.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (2. utgave, s. 162-185). London: Sage Publications.
- Fairclough, N. (Red.). (2010). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language* (2. utgave). London: Routledge.

- Fairclough, N. (2018). CDA as dialectical reasoning. I J. Flowerdew & J. E. Richardson (Red.) *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (s. 13-26). Abingdon: Routledge.
- García, O. & Wei, L. (2019). *Transspråking. Språk, flerspråklighet og opplæring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Grue, J. (2011). Hva er kritisk diskursanalyse? I T. R. Hitching, A. B. Nilsen & A. Veum (Red.). (2011). *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse* (s. 112-115). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Haugen, E. (1953). *The Norwegian Language in America. A Study in Bilingual Behaviour*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Haugen, E. (1993). Planning for a Standard Language in Modern Norway. *Anthropological Linguistics* 35 (1993, 1/4), s. 109-123. Hentet fra: www.jstor.org/stable/30028247
- Hitching, T. R., Nilsen, A. B. & Veum, A. (Red.). (2011). *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Horner, K. & Weber, J. (2018). *Introducing Multilingualism. A Social Approach*. (2. utgave). London: Routledge.
- Hudson, R. A. (1998). *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (2020, 13. februar). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtspalte/ilokonvensjon-nr-169-om-urbefolkninger-o/id451312/>
- Irvine, J. T. (1989). When Talk Isn't Cheap: Language and Political Economy. I *American Ethnologist*, 16(2), s. 248-267. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/645001>
- Irvine, J. T. (2016) *Language Ideology*. Hentet fra: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0012.xml>
- Irvine, J. T. & Gal, S. (2000). Language Ideology and Linguistic Differentiation. I P. V. Kroskryt (Red.). *Regimes of language: ideologies, politics, and identities* (s. 35-84). Santa Fe: School of American Research Press.

- Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE.
- Kermit, P. (2018). *Hørselshemmede barns og unges opplæringsmessige og sosiale vilkår i barnehage og skole. Kunnskapsoversikt over nyere nordisk forskning*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2017a). *Målrettet plan 2017–2021. Videre innsats for kvensk språk*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/b1bf2ee2a7824c06ac22443e011f0fd6/plan_kvensk_spraak.pdf
- Kommunal- og moderniserings-departementet (2017b). *Den europeiske pakt om regions- eller minoritetsspråk. Syvende periodiske rapport. Norge*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/2c8f69f165e047809d46708684f71b2a/norges-7ende-rapport-pa-minoritetssprakpakten_no.pdf
- Kultur- og kirkedepartementet. (2008). *Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. (Meld. St. 35, 2007-2008). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/>
- Kultur- og kirkedepartementet. (2009). *Kortversjon av St.meld. nr. 35 (2007-2008)*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/mal-og-mening---ein-heilskapleg-norsk-s/id545896/>
- Kvensk institutt – Kainun institutti. (u.å.). *Kvensk - norsk ordbok*. Hentet fra: <https://sanat.oahpa.no/>
- Maagerø, E. (1998) *Hallidays funksjonelle grammatikk – en presentasjon*. I Berge, K. L., Coppock, P. & Maagerø, E. (Red.). (1998). *Å skape mening med språk. En samling av artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan og J.R. Martin* (s. 33-63). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Mæhlum, B. & Hårstad, S. (2018) Nasjonale og regionale identiteter. I T.Bull (Red.) *Norsk Språkhistorie: Bd. 3. Ideologi* (s. 245-324). Oslo: Novus Forlag.
- Mållova. (1981). Lov om målbruk i offentlig teneste. (LOV-1980-04-11-5). Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/1980-04-11-5>

- Neumann, I. B. (2017). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlag.
- NOU 2015: 7 (2015). *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Kommunal- og mederniseringsdepartementet. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/4298afb537254b48a6d350dba871d4ce/no/sved/vedlegg_assimilering.pdf
- NRK Kvensk / NRK Kvääni. (u.å.) Hentet fra: <https://www.nrk.no/kvensk/>
- Raanes, E. (2018). 7 Norsk tegnspråk. I B. Mæhlum (Red.). *Norsk språkhistorie: Bd. 2 Praksis* (s. 513-532). Oslo: Novus Forlag.
- Regjeringen. (2018, 26. juni). Hvem er urfolk? Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtspalte/hvem-er-urfolk/id451320/>
- Regjeringen. (2020, 20. februar). Minoritesspråkpakten. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtspalte/minoritessprakpakta/id86936/>
- Regjeringen. (2020, 20. februar). ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/urfolkryddemappe/ilo-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter-/id487963/>
- Regjeringen. Språklov og ny stortingsmelding om språk. Hentet 1. mai 2020 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/spraklov-og-ny-stortingsmelding-om-sprak/id2636990/>
- Reisigl, M. & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). I R. Wodak & M. Meyer (Red.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (2. utgave, s. 87-122). London: Sage Publications.
- Ryen, E. & Simonsen, H. G. (2015). Tidlig flerspråklighet – myter og realiteter. I *Norsk som andrespråk*. 30 (1–2). s. 195–217.
- Rørstad, K., Børing P., Solberg, E. & Carlsten, T.C. (2018). *NHOs kompetansebarometer 2018. Resultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2018*. NIFU-rapport 2018: 23. Oslo: NIFU. Hentet fra: <https://>

www.nho.no/contentassets/109e1aaade814182b80f562e1b0f0a53/
nifurapport2018-23.pdf

Røyneland, U. (2017). Fleirspråklegheit. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik* (s. 35-47). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Opplæringslova. (2016). Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa. (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Sandøy, H. (2018). Idéhistoria om norsk språk. I T. Bull (Red.) *Norsk Språkhistorie: Bd. 3. Ideologi* (s. 149-242). Oslo: Novus Forlag.

Sameloven. (1989). Lov om Sametinget og andre samisk rettsforhold. (LOV-1987-06-12-56). Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/1987-06-12-56>

Skirbekk, S. (2018). Ideologi. I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/ideologi>

Skrede, J. (2018). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Språkrådet. (2012). Historikk. Hentet fra: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Om-oss/Historikk1/>

Språkrådet. (2015). Nordisk og internasjonalt samarbeid. Hentet fra: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Om-oss/Internasjonalt-samarbeid/>

Språkrådet. (2017) *Språkstatus 2017. Språkpolitisk tilstandsrapport frå Språkrådet*. Hentet fra: <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/sprakstatus/sprakstatus-2017.pdf>

Språkrådet. (2018a). *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*. Hentet fra: https://www.sprakradet.no/globalassets/diverse/sprak-i-norge_web.pdf

Språkrådet. (2018b). *Årsrapport 2018*. Hentet fra: https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/arsmeldinger/sprakradet_arsrapport_2018.pdf

Stadnamnlova. (1991). Lov om stadnamn (LOV-1990-05-18-11). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11>

- Statistisk sentralbyrå. (2018). 14 prosent av befolkningen er innvandrere. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/14-prosent-av-befolkningen-er-innvandrere>
- Statistisk sentralbyrå. (2019). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef>
- Svennevig, J. (2009). *Språklig samhandling: Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (2. utgave). Oslo: Landslaget for norskundervisning / Cappelen Damm Akademisk.
- Söderholm, E. (2014). *Kainun kielen grammatikki*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Söderholm, E. (2017). Kvensk grammatikk. <https://doi.org/10.23865/noasp.24>
- Theil, R. (2018). Norsk romani og valakisk romani. I B. Mæhlum (Red.). *Norsk språkhistorie. Bd. 2. Praksis* (s. 496-513). Oslo: Novus Forlag.
- Theil, R. (2019a, 13. november). Romanés. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/roman%C3%A9sare>
- Theil, R. (2019b, 28. november). Kvensk. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/kvensk>
- Utdanningsdirektoratet. (2009-2020). Læreplan i finsk som 2. språk (FIN1-02). Hentet fra: <https://www.udir.no/kl06/FIN1-02>
- Universitetet i Oslo. (u.å.) Norsk Romani ordbok. Hentet fra: <https://app.uio.no/hf/nro/index.php?lang=nor>
- Vedtekter for Språkrådet (2017). (FOR-2017-04-06-1415). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2017-04-06-1415>
- Vikør, L. S. (1997). Norsk språksituasjon i eit internasjonalt perspektiv. I Almenningen, O., Hovdenak, M. & Worren, D. (Red.). (2011). *Språk og samfunn – heime og ute. Festskrift til Lars S. Vikør 65 år*. (s. 48-55). Oslo: Novus Forlag.

Wodak, R. & Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. I R. Wodak & M. Meyer (Red.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (2. utgave, s. 1-33). London: Sage Publications.

Woolard, K. A. (1998). Language Ideology as a Field of Inquiry. I B. B. Schieffelin, K. A. Woolard & P. V. Kroskrity (Red.). *Language ideologies. Practice and Theory* (s. 3-51). New York: Oxford University Press.

7. Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over nominaliseringer i teksten

Nominaliseringer	Side
...det kan være skadeleg for <u>norskopplæringa</u> om han høyrer for mykje somali heime...	54
Meldinga varsla derfor ei <u>utviding</u> av Språkrådets arbeidsområdet...	55
<i>Mål og meining</i> varsla ei <u>lovfesting</u> av statusen til norsk teiknspråk, men ei slik <u>lovfesting</u> er framleis ikkje på plass, ti år etter.	55
Dette har skjedd i takt med at <u>mobiliteten</u> [...] har auka.	55
...styrke <u>opplæring</u> og fremme <u>forsking</u> på dei.	56
I dag, meir enn ti år etter, er denne <u>skildringa</u> framleis korrekt...	56
Samstundes gir språkleg <u>revitalisering</u> [...] håp om eit levande språk også i framtida.	56
... <u>standardiseringa</u> av kvensk skriftspråk er i det store og heile på plass.	56
...og opplæringslova gir elevar med kvensk eller norsk-finsk bakgrunn rett til <u>opplæring</u> i finsk eller kvensk som andrespråk.	57
Frå 2019 vil det være mogleg å ta <u>lærerutdanning</u> i kvensk ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet.	57
NKR har lagt om den kvenske <u>satsinga</u> si frå radio til internett...	57
Opplæringslova § 2-7 inneheld i dag ein rett for «elevar med kvensk-finsk bakgrunn» [...] til å få <u>opplæring</u> i «finsk»...	57
Det er mangelfull informasjon om rettar of tilbod for elevar og mangelfull <u>kompetanseheving</u> blant lærerar.	57

<u>Bevaring</u> og <u>vidareutvikling</u> av romani står heilt sentralt i arbeidet til fleire tater-/romaniorganisasjonane.	60
I løpet av dei seinare åra kan vi spore ein begynnande <u>revitaliserings</u> prosess for romani.	60
Utgreiinga tilrår at norske styresmakter bør vurdere tiltak [...] for å oppnå rettferd og <u>forsoning</u> ...	60
Det er eit fullverdig språk med eigen grammatikk og er på ingen måte ei <u>etterlikning</u> av norsk språk med teikn.	61
Ei <u>lovfesting</u> som gjer den sjølvstendige statusen til norsk teiknspråk tydeleg...	61
Opplæringslova slår fast at teiknspråklege høyrselshemma barn har rett til <u>opplæring</u> i og på teiknspråk.	61
Eigne klassar og undervisningsgrupper for høyrselshemma har blitt framheva som ein fordel for <u>innlæring</u> av førstespråket...	61
For det første blir det i dag gjort ei fagleg <u>vurdering</u> av om ein elev skal få oppfylt retten til <u>opplæring</u> i eller på teiknspråk.	62
Barn og føresette er då avhengige av <u>medverknad</u> frå helse- og skolestyresmaktene, og i praksis kan denne faglege <u>vurderinga</u> stå i vegen...	62
Det er likevel problematisk dersom dette automatisk svekker tilgangen til <u>opplæring</u> i og på norsk teiknspråk.	63
Det verserer mange mytar og feilaktige <u>førestillingar</u> om fleirspråklegheit.	64
Sjølv om desse mytane ikkje har støtte i <u>forskinga</u> , kan dei likevel få stor <u>innverknad</u> på dei haldingane vi finn i samfunnet...	64
Dei kan vere redde for at det skal vere forvirrande og hindre ei god <u>språkutvikling</u> ...	64
...Språkrådet i større grad enn i dag får ansvar for og bruker ressursar på <u>formidling</u> av kunnskap om fleirspråklegheit.	65
...og ein kan skape <u>forståing</u> om kva fleirspråklegheit er, og korleis ho verkar i samfunnet.	65

Vedlegg 2: Oversikt over passiviseringer i teksten

Passiviseringer	Side
...ein ny norsk språkpolitikk må ta omsyn til at det i Noreg <u>blir brukt</u> mange andre språk enn norsk.	55
I dag <u>blir</u> ei rekke både gamle og nye minoritetsspråk <u>brukte</u> ...	55
...engelsk <u>blir</u> stadig meir <u>nytta</u> , særleg i akademia og i delar av næringslivet.	55
Norsk teiknspråk <u>er</u> ikkje <u>omfatta</u> av eit konkret folkerettsleg vern...	56
Det er svært viktig at språka <u>blir brukte</u> ...	56
... <u>er</u> det kvenske språket i dag svært <u>trua</u> .	56
I stortingsmeldinga <i>Mål og meining</i> (s. 224) <u>er</u> statusen for kvensk språk <u>skildra</u> slik...	56
Det <u>er blitt laga</u> ei kvensk nettdordbok av Kvensk institutt – Kainun institutti...	56
Stadnamnlova sikrar at kvenske stadnamn <u>blir tatt vare på</u> som språklege kulturminne...	57
...kompetansen til læreren avgjer om det <u>blir undervist</u> i finsk eller kvensk.	57
Omfanget av kvenskspråklege medium <u>er</u> svært <u>avgrensa</u> .	57
Timane til undervisning i finsk <u>må</u> ofte <u>takast</u> frå andre fag...	57
Ordet og uttrykk på romani <u>er</u> oftast <u>blanda</u> inn i norsk språk...	60
Romani <u>blir rekna</u> som andrespråket til taterane/romanifolket i Noreg...	60
Romani <u>er</u> i nokon grad <u>dokumentert</u> ...	60
Taterane <u>har vore utsette</u> for ein hard assimileringssprosess...	60

... <u>har</u> romanes først og fremst <u>vore brukt</u> som munnleg språk...	60-61
...det <u>har</u> også <u>blitt publisert</u> bøker og tekstar på romanes.	61
Språket <u>er</u> ikkje <u>omfatta</u> av eit konkret folkerettsleg vern...	61
Sidan <i>Mål og meining</i> kom, <u>er</u> alle dei statlege døveskolane <u>lagde ned</u> .	61
Eigne klassar og undervisningsgrupper for høyrselshemma <u>har blitt framheva</u> som ein fordel...	61
Forskinga viser at skolar og barnehagar i Norden i liten grad <u>lykkast</u> med å inkludere høyrselshemma...	61
Det er heller ingenting som tyder på at høyrselshemma <u>blir tatt med</u> på råd når utdanningsopplegget deira <u>blir utforma</u> .	62
Sjølv om rettane til teiknspråk <u>er nedfelte</u> i lova...	62
...fleirspråklegheit i større grad <u>må sjåast</u> som og <u>verdsettast</u> som ein ressurs...	63
...kan dei likevel få stor innverknad på dei haldningane vi finn i samfunnet til dei fleirspråklege, og korleis dei <u>blir handsama</u> .	64
...dei pedagogiske strategiane som <u>blir valde</u> i barnahage og skole...	64
I dei samanhengane der fleirspråklegheit <u>blir framstilt</u> som noko uønskt...	65
Mange menneske med slik bakgrunn opplever at språka deira <u>blir ignorerte</u> eller <u>gjorde</u> til eit problem av majoritetssamfunnet.	65
Samtidig <u>blir</u> fleirspråklegheit sjeldan <u>omtalt</u> som uønskt eller problematisk...	65
at det <u>må fastsettast</u> i den varsla språklova at staten har eit ansvar for...	65
at dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk <u>må dokumenterast</u> betre enn i dag	65

Vedlegg 3: Oversikt over modaliteter i teksten

Modaliteter	Side	Type
Er vi i ferd med å gjenta ein politikk som vi veit har skapt store vanskar for folk?	54	Epistemisk, spørsmål
Er det verkeleg skadeleg for Yusef å ikkje nytte norsk heime?	54	Epistemisk, spørsmål
Kvifor blir då slike haldningar reproduserte som politikk?	54	Epistemisk, spørsmål
...ein ny norsk språkpolitikk <u>må ta omsyn</u> til at det i Noreg blir brukt mange andre språk enn norsk.	55	Deontisk, beordring
<i>Mål og meining</i> slår òg fast at Språkrådet <u>skal ha i oppgåve</u> i å gi nordmenn med minoritetsspråkleg bakgrunn informasjon om språka deira.	55	Deontisk, beordring
<u>Det er svært viktig</u> at språka blir brukte og er synlege i ulike samanhengar, både i media og i utdanningssystemet.	57	Deontisk, beordring
<u>Det er sentralt</u> for framtida til det kvenske språket at det finst lærarar som <u>kan undervise</u> i og på kvensk.	57	Deontisk, beordring Deontisk, tilbud
Frå 2019 <u>vil</u> det <u>vere mogleg</u> å ta lærerutdanning i kvensk ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet.	57	Deontisk, tilbud
Og allereie no <u>kan</u> ein <u>studere</u> kvensk som årsstudium eller på bachelor- og masternivå.	57	Deontisk, tilbud
<i>Mål og meining</i> (s. 227) peikte på <u>behovet</u> for at den kvenske avisa <i>Ruijan Kaiku</i> <u>burde vere</u> vekeavis, men avisa kjem framleis ut med berre ti utgåver i året.	57	Deontisk, beordring
Det går frem av lærerplanen i finsk som andrespråk at opplæringa <u>kan vere</u> i anten kvensk eller finsk (dvs. riksfinsk).	57	Deontisk, tilbud

...til dømes finst det ei elektronisk ordbok der ein <u>kan søke</u> mellom romani og norsk og romani og engelsk.	58	Deontisk, tilbud
I løpet av dei seinare åra <u>kan</u> vi <u>spore</u> ein begynnande revitaliseringsprosess for romani.	58	Deontisk, tilbud
Utgreiinga tilrår at norske syresmakter <u>bør vurdere</u> tiltak på fleire område for å oppnå rettferd og forsoning, noko som òg heng saman med statusen til romani.	58	Deontisk, beordring
Vi ser at mange rombarn <u>kan snakke</u> berre romanes når dei startar på skolen.	60	Deontisk, tilbud
På same måte som for romani <u>er det behov</u> for å <u>gjere</u> statusen til romanes som tradisjonelt minoritetsspråk <u>betre kjent</u> i Noreg.	60	Deontisk, beordring
...og i praksis <u>kan</u> denne faglege vurderinga <u>stå</u> i vegen for tilgangen til norsk teiknspråk for dei som ønsker det.	62	Deontisk, tilbud
<u>Det er</u> derfor <u>behov</u> for eit betre lærerutdanningstilbod i og på teiknspråk.	62	Deontisk, beordring
For det tredje er arenaene der barn <u>kan møte</u> teiknspråk på dagleg basis, svært sårbare.	62	Deontisk, tilbud
Statped har hatt eit tilbod der teiknspråklege elevar <u>kan få</u> eit opplæringsopphald på inntil 12 veker i eit teiknspråkleg miljø...	62	Deontisk, tilbud
...fleirspråklegheit i større grad <u>må sjåast</u> som og <u>verdsettast</u> som ein ressurs, både for den enkelte og for samfunnet som heilskap.	63	Deontisk, beordring
Sjølv om desse mytane ikkje har støtte i forkinga, <u>kan</u> dei likevel <u>få</u> stor innverknad på dei haldningane vi finn i samfunnet...	64	Deontisk, tilbud
Foreldrene <u>kan</u> til dømes <u>velje</u> å la vere å formidle morsmålet vidare til barna sine.	64	Deontisk, tilbud

Dei <u>kan vere</u> redde for at det skal vere forvirrande...	64	Deontisk, tilbud
Men i staden for å be foreldre med innvandrarbakgrunn om å slutte å bruke morsmålet sitt, <u>bør</u> ein heller <u>oppmode</u> dei om å sørge for...	64	Deontisk, beordring
<u>Det er</u> i denne samanhengen <u>naturleg og ønskeleg</u> at Språkrådet i større grad enn i dag <u>får ansvar</u> for og bruker ressursar på formidling av kunnskap om fleirspråklegheit.	65	Deontisk, beordring
På denne måten <u>kan</u> ein <u>sameine</u> arbeidet med den «gamle» (teiknspråk og nasjoanle minoritetsspråk) og den «nye» (nyare innandrarsspråk) fleirspråklegheita.	65	Deontisk, tilbud
Slik <u>kan</u> ein <u>hindre</u> at mytar og feilinformasjon om fleirspråklegheit får sterkare rotfeste i samfunnet, og ein <u>kan skape</u> forståing om kva fleirspråklegheit er, og korleis ho verkar i samfunnet.	65	Deontisk, tilbud
at det <u>må fastsettast</u> i den varsla språklova at staten har eit ansvar for å verne og fremme dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani, romanes og norsk teiknspråk	65	Deontisk, beordring
at dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk <u>må dokumenterast</u> betre enn i dag	65	Deontisk, beordring

Vedlegg 4: Oversikt over intertekstuelle referanser i teksten

Intertekstualitet	Side	Ekstern tekst
Er det verkeleg skadeleg for Yusef å ikkje nytte norsk heime? Nei, ifølge <u>forskinga</u> .	54	Ryen & Simonsen (2015)
<u>Stortingsmeldinga Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk</u> understrekar at...	55	Meld. St. 35 (2007-2008)
<u>Meldinga</u> varsla derfor ei utviding av Språkrådets arbeidsområde...	55	Meld. St. 35 (2007-2008)
Samiske språk har <u>status som urfolksspråk</u> ...	55	ILO-konvensjon nr. 169
<u>Sametinget</u> har eit særskilt ansvar for desse språka...	55	Sameloven (1989)
<u>Språkrådet</u> har eit særskilt ansvar for norsk teiknspråk og dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani og romanes.	55	Vedtekter for Språkrådet (2017)
<u>Mål og meining</u> varsla ei lovfesting...	55	Meld. St. 35 (2007-2008)
<u>Mål og meining</u> slår òg fast at Språkrådet skal ha i oppgåve...	55	Meld. St. 35 (2007-2008)
Norsk med sine <u>to jamstilte målformer</u> , bokmål og nynorsk, er nasjonalspråk...	55	Mållova (1981)
...samisk [...] står i ei særstilling ved å vere <u>eit likestilt språk</u> ved sida av norsk innanfor forvaltningsområdet for samiske språk.	55	Sameloven (1989)
I tillegg finn vi [...] <u>dei nasjonale minoritetsspråka</u> kvensk, romani og romanes, som har lange tradisjonar i Noreg.	55	ETS nr. 148 (1992)
Sidan samiske språk er <u>Sametingets arbeidsområde</u> ...	55	Sameloven (1989)

Noreg har <u>eit særleg ansvar</u> for dei samiske språka og dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romani og romanes.	56	ETS nr. 148 (1992)
I 1993 ratifiserte Noreg <u>den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk</u> for dei nasjonale minoritetsspråka i Noreg og for urfolksspråket samisk.	56	ETS nr. 148 (1992)
Gjennom <u>pakta</u> forplikta Noreg seg til å fremme og verne dei nasjonale minoritetsspråka...	56	ETS nr. 148 (1992)
Det kvenske språket er <u>eit av dei nasjonale minoritetsspråka</u> i Noreg...	56	ETS nr. 148 (1992)
I stortingsmeldinga <i>Mål og mening</i> (s.224) er statusen for kvensk språk skildra slik...	56	Meld. St. 35 (2007-2008)
Særlig viktig har <u>Eira Söderholms kvenske grammatikk <i>Kainun kielen gramatiikki</i> (2014) / <i>Kvensk grammatikk</i> (2017)</u> vore som grunnlag for eit skriftspråk.	56	Söderholm (2014, 2017)
Det er blitt laga <u>ei kvensk nettordbok</u> av Kvensk institutt – Kainun institutti i samarbeid med Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet	56-57	https://sanat.oahpa.no/
<u>Stadnamnlova</u> sikrar at kvenske stadnamn blir tatt vare på som språklege kulturminne...	57	Stadnamnlova (1991)
... <u>opplæringslova</u> gir elevar med kvensk eller norsk-finsk bakgrunn rett til opplæring i finsk eller kvensk som andrespråk.	57	Opplæringslova (2016)
I 2017 la Kommunal- og moderniseringsdepartementet fram <u>Målrettet plan 2017–2021. Videre innsats for kvensk språk</u> .	57	Målrettet plan 2017–2021. Videre innsats for kvensk språk (2017)
<u>Mål og mening</u> (s. 227) peikte på behovet for at...	57	Meld. St. 35 (2007-2008)
at den kvenske avisa <u>Ruijan Kaiku</u> burde vere vekeavis...	57	<i>Ruijan Kaiku</i>

NRK har lagt om den kvenske satsinga si frå radio til internett med plattforma <u>NRK Kveeni...</u>	57	NRK Kvensk / NRK Kvääni
<u>Opplæringslova</u> (§ 2-7) inneheld i dag ein rett...	57	Opplæringslova (2016)
Det går fram av <u>læreplanen i finsk som andrespråk</u> at opplæringa kan vere i anten kvensk eller finsk (dvs. riksfinsk).	57	FIN1-02
Ein rapport frå forskingsinstituttet NORUT, attgitt i Kommunal- og moderniseringsdepartementet sin <u>rapport om regions- og minoritetsspråk i Noreg frå 2017</u> , peiker på...	57	Den europeiske pakt om regions- eller minoritetsspråk. Syvende periodiske rapport. Norge. (2017)
Romani blir rekna som <u>andrespråket til taterane/romanifolket i Noreg</u> , medan norsk er førstespråket.	60	Theil (2018)
...til dømes finst det <u>ei elektronisk ordbok</u> der ein kan søke mellom romani og norsk og romani og engelsk.	60	https://app.uio.no/hf/nro/index.php?lang=eng
I løpet av dei seinare åra kan vi spore <u>ein begynnande revitaliseringsprosess</u> for romani.	60	NOU 2015:7
I 2016 kom <u>ei norsk offentleg utgreiing</u> om norsk politikk overfor taterane/romanifolket. <u>Utgreiinga</u> tilrår at norske styresmakter...	60	NOU 2015:7
<u>Vi ser at mange rombarn</u> kan snakke berre romanes når dei startar på skolen.	60	Ukjent
... <u>ser vi ein aukande bruk</u> av språket i sosiale medium, og det har også blitt publisert <u>bøker og tekstar på romanes</u> .	61	Ukjent
Norsk teiknspråk er i dag førstespråk for ca. 5000 døve og har til saman ca. 16 000 brukarar.	61	Raanes (2018)
Ei lovfesting [...], slik <u>Mål og meinig</u> varsla, vil vere svært viktig for å sikre statusen til språket.	61	Meld. St. 35 (2007-2008)

<u>Opplæringslova</u> slår fast at teiknspråklege høyrselshemma barn har rett til opplæring i og på teiknspråk.	61	Opplæringslova (2016)
I <u>dette lovverket</u> er det ein konflikt mellom to viktige prinsipp...	61	Opplæringslova (2016)
Sidan <u>Mål og meining</u> kom, er alle dei statlege døveskolane lagde ned.	61	Meld. St. 35 (2007-2008)
Eigne klassar og undervisningsgrupper for høyrselshemma <u>har blitt framheva</u> som ein fordel for innlæring av førstespråket...	61	Kermit (2018)
<u>Forskinga</u> viser at skolar og barnehagar...	61	Kermit (2018)
Det er heller ingenting som tyder på at høyrselshemma blir tatt med på råd når utdanningsopplegget deira blir utforma.	62	Kermit (2018)
Sjølv om rettane til teiknspråk er nedfelte i <u>lova</u> , er det vanskeleg å få dei oppfylte.	62	Opplæringslova (2016)
...ein <u>ekstern rapport</u> har foreslått å vurdere ei endring av dette tilbodet.	63	Agenda Kaupang (2017)
...ein stor del av befolkninga har svært god kunnskap i <u>engelsk</u> .	63	EF English Proficiency Index
På same tid melder <u>arbeidslivet</u> om at dei har udekte kompetansebehov for andre framandspråk enn engelsk.	63	NIFU-rapport 2018: 23
Tal frå <u>Statistisk sentralbyrå</u> viser at over 17 prosent av folkesetnaden i Noreg har innvandrarbakgrunn.	63	SSB (2018)
<u>Innvandrarane i Noreg</u> kjem frå 221 ulike land eller sjølvstendige område – og med seg har dei ei lang rekke ulike språk.	63	SSB (2018)
...polsk, litauisk, somali, tigrinja og arabisk nokre av <u>dei største nyare minoritetsspråka</u> i Noreg i dag	63-64	SSB (2018)

<u>Det verserer mange mytar og feilaktige førestillingar om fleirspråklegheit.</u>	64	Ryen & Simonsen (2015)
<u>Mange menneske med slik bakgrunn opplever at språka deira blir ignoreerte eller gjorde til eit problem av majoritetssamfunnet.</u>	65	Ukjent
det må fastsettast i <u>den varsla språklova</u> at staten har eit ansvar	65	Forslag til ei ny, heilskapleg språklov (2019)

Vedlegg 5: Oversikt over diskursenes nøkkelord i teksten

Diskurs om språk

norsk, somali, arabisk, nasjonale minoritetsspråk, norsk teiknspråk, det (tradisjonelle) språklege mangfaldet, samiske språk, urfolksspråk, kvensk, romani, romanes, gamle og nye minoritetsspråk, norske dialekter, engelsk, jamstilte målformer, bokmål, nynorsk, nasjonalspråk, likestilte språk, nye innvandrarspråk, den nye/gamle flerispråklegheita, Den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk, språkleg kulturarven, sjølvstendig språk, finsk-ugriske språkfamilien, aktive talar, språkbrukar, språkleg revitalisering, eit levande/ fullverdig språk, standardiseringa, skriftspråk, grammatikk, ordbok, språkleg kulturminne, (riks)finsk, andrespråk, Måltrettet plan 2017-2021. Videre innsats for kvensk språk, kvenske avisa Ruijan Kaiku, kvenspråklege medium, den kvenske satsinga, NRK Kveeni, ord og uttrykk, førstespråket, kunnskap om språket, munnleg språk, teiknspråklege høyrshemma barn, teiknspråklege skolar, teiknspråkleg, språkleg minoritet, fellesspråk, framandspråk, polsk, litauisk, tigrinja, språkvala i familien, morsmålet, språkutvikling, tysk, fransk, språkleg hierarki, språkløva.

Diskurs om flerspråklighet

norsk, somali, arabisk, nasjonale minoritetsspråk, norsk teiknspråk, det (tradisjonelle) språklege mangfoldet, samiske språk, urfolksspråk, kvensk, romani, romanes, gamle og nye minoritetsspråk, norske dialekter, engelsk, jamstilte målformer, bokmål, nynorsk, nasjonalspråk, likestilte språk, nye innvandrarspråk, den nye/gamle flerispråklegheita, Den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk, standardiseringa av kvensk skriftspråk, kvensk grammatikk, kvensk nettordbok, kvensk stadnamn, (riks)finsk, finsk eller kvensk som andrespråk, Måltrettet plan 2017-2021. Videre innsats for kvensk språk, kvenspråklege medium, den kvenske satsinga, kvenske avisa Ruijan Kaiku, NRK Kveeni, opplæring i finsk/kvensk, førstespråket, tater-/romaniorganisasjonane, revitaliseringsprosess for romani, bøker og tekstar på romanes, teiknspråklege høyrshemma barn, teiknspråklege skolar, teiknspråkleg miljø, språkleg minoritet, internasjonalt fellesspråk, framandspråk, polsk, litauisk, somali, tigrinja, språkvala i familien, morsmålet, tysk, fransk, språkleg hierarki.

Diskurs om politikk

politikk, stortingsmeldinga, Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk, språkpolitikk, arbeidsområde, Språkrådet, ansvar, Sametinget, status, lovfesting, landegrensene, Noreg, jamstilte målformer, nasjonalspråk, likestilte språk, forvaltningsområdet for samiske språk, innvandrar, tiltak, rapport, ratifisere, Den europeiske pakta for regions- og minoritetsspråk, folkerettsleg vern, konvensjonar, statleg politikk, assimileringpolitikk/prosess, språkleg revitalisering, framtida, standardiseringa, stadnamlova, opplæringslova, rett, kvensk eller norsk-finsk bakgrunn, andrespråk, Kommunal- og modereringsdeparmentet, Målrettet plan 2017-2021. Videre innsats for kvensk språk, planen, det offentlege rommet, kultur, den kvenske satsinga, NRK, NRK Kveeni, tilbud, Troms og Finnmark, kommunen, landet, læreplanen i finsk som andrespråk, bevaring og videreutvikling, tater-/romaniorganisasjonane, revitaliseringsprosess, offentleg utgreiing, norske styresmakter, rettferd og forsoning, folkegruppa rom (sigøynarar), minoriteten, teiknspråklege høyrselshemma barn, lovverk, prinsipp, kommunale teiknspråklege skolar eller skolavdelingar, dei statlege døveskolane, resultat, utdanningsopplegget, lova, faglig vurdering, helse- og skolestyresmaktene, Statped, språkleg minoritet, ressurs, Statistisk sentralbyrå, innvandrarakgrunn, arbeidsinnvandrarak, flyktningar, majoritetessamfunnet, diplomatbarn, hierarki, sosioøkonomiske statusen, ikkje-europeiske innvandrarakgrupper, staten, språklova.

Diksurs om samfunnet

kvenar, samar, døve, høyrshemma, urfolk, nordmenn med minoritetsspråkleg bakgrunn, flerspråkleg samfunn, det språklege mangfaldet, mobiliteten, samfunnsarenaer, academia, næringslivet, tradisjonar, innvandrar, kulturarven, generasjonar, media, utdanningssystemet, assimileringsspolitikk/prosess, aktive talar, middelaldrande og eldre menneske, språkbrukar (under 40 år), individplan, samfunnsplan, kulturminne, elever med kvensk eller norsk-finsk bakgrunn, andrespråk, det offentlege rommet, kultur, avisa, radio, fjernsyn, internett, NRK, NRK Kveeni, journalist, lokalsamfunna, føresette, taterane/romanifolket, gruppeidentitet, tater-/romaniorganisasjonane, norske styresmakter, folkegruppa rom (sigøynarar), minoriteten, rombarn, sosiale medium, bøker og tekstar, teiknspråklege høyrshemma barn, familien, dei statlege døveskolane, undervisningsgrupper for høyrshemma, sosial fellesskap, jamaldra, teiknspråkleg miljø, språkleg minoritet, menneske med nedsett funksjonsevne, den norske befolkninga, samfunn, arbeidslivet, folkesetnaden, innvandrarbakgrunn, foreldre, arbeidsinnvandrarar, flyktingar, majoritetssamfunnet, diplomatbarn, hierarki, sosioøkonomiske status, kulturelle bakgrunn, ikkje-europeiske innvandrargrupper.

Diksurs om utdanning

ferdighetene, barnehagen, norskopplæringa, franskkunnskaper, læremiddel, tilgang til språk, utdanningssystemet, (nett)ordbok, Kvensk institutt – Kainun institutti, Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet, opplæringslova, elever, rett til opplæring, andrespråk, skole, kompetansen, læreren, undervisning, lærerutdanning i kvensk, årsstudium, bachelor- og masternivå, grunnskolar, videregående skole, læreplanen i finsk som andrespråk, kompetanseheving, fag, kunnskap, bøker og tekstar, nærskolen, døveskolane, kommunale teiknspråklege skolar eller skolavdelingar, klassar, undervisningsgrupper for høyrshemma, innlæring, resultat, utdanningsopplegget, skolestyresmaktene, lærerutdanningstilbud, Statped, opplæringstilbud, spesialpedagogisk behovsprøvd hjelpemiddel, kompetansebehov, pedagogiske strategiane.